

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΣΤΟ ΙΡΑΚ ΤΟ ΜΑΡΤΙΟ ΤΟΥ 2003:

ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΤΣΕΚΟΥΡΑ ΟΛΓΑ - ΜΘ 08035

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΗΦΑΙΣΤΟΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2011

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ	7
1.1. 11η Σεπτεμβρίου 2001: σηματοδότηση μιας νέας εποχής.....	7
1.2. Η Νέα Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας – Το Δόγμα Bush και ο “προληπτικός πόλεμος”	11
1.3. Συνθήκες αφοπλισμών - Κινήσεις για τον αφοπλισμό του Ιράκ	13
1.4. Στην τελική ευθεία προς την εισβολή	18
1.5. Ο Πόλεμος	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ: ΑΜΕΡΙΚΗ vs ΕΥΡΩΠΗ	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΑΛΛΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	29
3.1. Γερμανία.....	32
3.2. Τουρκία	36
3.3. Εξοπλιστικά προγράμματα στο Ιράκ.....	41
3.3.1. ΕΣΣΔ	41
3.3.2. Γερμανία	43
3.3.3. Ηνωμένο Βασίλειο	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ	46
4.1. Οι αιτίες της Αμερικής	46
4.2. Το πετρέλαιο.....	51
4.3. Η γεωπολιτική αξία της Μέσης Ανατολής.....	55
4.4. Το στρατιωτικό-βιομηχανικό κατεστημένο	56
4.5. Η προσωπικότητα του Προέδρου Bush	58
4.6. Η Αμερική ως «φάρος ελευθερίας»	62
4.7. Η «συντηρητική αντεπανάσταση» στο εσωτερικό της Αμερικής.....	67
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΙΣΧΥΕΙ Η ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ;	70
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	85
ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	87
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ	89

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κρίση στο Ιράκ το Μάρτιο του 2003 αποτελεί αναμφισβήτητα ένα από τα πιο κρίσιμα διεθνή προβλήματα του καιρού μας το οποίο δημιούργησε εύλογες ανησυχίες, σχεδόν μονοπωλώντας το διεθνές ενδιαφέρον κατά το μεγαλύτερο μέρος της προηγούμενης δεκαετίας. Η επέμβαση και κατάληψη του Ιράκ από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους συμμάχους τους εξελίχθηκε σε μια από τις μεγαλύτερες αποτυχίες της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής η οποία, για πολλούς αναλυτές, μπορεί να συγκριθεί σε μέγεθος και σημασία με τον πόλεμο στο Βιετνάμ.

Το Ιράκ παίζει νευραλγικό ρόλο στην περιφερειακή σταθερότητα της Μέσης Ανατολής, ενώ επίσης επηρεάζει σημαντικά τις πολιτικές ισορροπίες στο εσωτερικό της αμερικανικής υπερδύναμης και τις σχέσεις της με τον κόσμο. Η κυβέρνηση Bush πίστεψε πως το Ιράκ μπορεί να αποτελέσει το ορμητήριο για την αναδιαμόρφωση της προβληματικής αυτής περιοχής που έχει τεράστια στρατηγική σημασία. Η Αμερική –όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο- κέρδισε αυτόν τον πόλεμο των 15 ημερών. Η «αποστολή εξετελέσθη», δηλαδή το καθεστώς του Saddam Hussein ανετράπη, η «στρατηγική εξόδου» όμως των ειρηνευτικών δυνάμεων από το Ιράκ δεν ήταν η κατάλληλη με αποτέλεσμα αντίθετο από το επιδιωκόμενο.

Πως και γιατί όμως φτάσαμε στον ιρακινό πόλεμο; Το κύριο επιχείρημα των ΗΠΑ προκειμένου να προβούν σε επέμβαση στο εσωτερικό ξένου κράτους «προληπτικά» ήταν απόρροια της τρομοκρατικής επίθεσης στους δίδυμους πύργους τον Σεπτέμβριο του 2001. Στην παρούσα ανάλυση περιγράφεται πως η 11η Σεπτεμβρίου σηματοδότησε μια νέα εποχή στις διεθνείς σχέσεις και πως το τρομοκρατικό αυτό χτύπημα οδήγησε στη δημιουργία της νέας Στρατηγικής Ασφαλείας των ΗΠΑ και το Δόγμα Bush. Στη συνέχεια γίνεται μια αναφορά στις προσπάθειες περιορισμού εθνικών εξοπλισμών από την εποχή της Κοινωνίας των Εθνών οι οποίες καταλήγουν στην υιοθέτηση της αποφάσεως 1441 από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Ταυτόχρονα περιγράφεται η ανταλλαγή εκθέσεων μεταξύ των

επιτροπών επιθεώρησης –οι οποίες είχαν ορισθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας και τη Διεθνή Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας- και του Ιρακινού κράτους.

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά και ανάλυση της στάσης κάποιων δυνάμεων έναντι στην αμερικανο-βρετανική επέμβαση. Ποιές χώρες αντιτάχθηκαν, ποιές συντάχθηκαν και γιατί. Περιγράφονται οι σχέσεις των χωρών αυτών με το Ιράκ, η γεωπολιτική αξία που αυτό έχει για κάποιες από αυτές καθώς και ο ρόλος κρατών, όπως η Ρωσία και η Γερμανία, στα εξοπλιστικά του προγράμματα. Στη συνέχεια αναλύεται πως μέσα από τα βιώματα μεγάλων κρίσεων διαμορφώθηκε ο τρόπος αντιμετώπισης των επεμβάσεων σε Ευρώπη και Αμερική.

Παρακάτω γίνεται ανάλυση των αιτιών του πολέμου στο Ιράκ, ξεκινώντας από τις αιτίες που προέβαλε η Αμερική οι οποίες, όπως αποδείχθηκε, δεν ήταν παρά προσχήματα που διαψευστήκαν αμέσως μετά τη λήξη του πολέμου. Στη συνέχεια αναλύονται οι πραγματικές αιτίες της επέμβασης ξεκινώντας από το πετρέλαιο και καταλήγοντας στην αιτιολόγηση της επέμβασης ως απόρροια της «συντηρητικής αντεπανάστασης» η οποία συντελέστηκε τις τελευταίες δεκαετίες στην Αμερική.

Ακολουθεί ανάλυση σχετικά με το ρόλο του ΟΗΕ και την κρίση του συστήματος συλλογικής ασφάλειας μετά την πλήρη παράκαμψη του στην απόφαση της επέμβασης στο Ιράκ. Πρόκειται όντως για ένα θεσμικό και ουσιαστικό έλλειμμα του συστήματος συλλογικής ασφάλειας των Ηνωμένων Εθνών το οποίο έγινε αισθητό όταν οι ΗΠΑ τον Μάρτιο του 2003 το παρέκαμψαν εντελώς, «φλερτάροντας» με την ιδέα της κατάργησης ή της επιδίωξης ριζικής μεταλλαγής του;

Το θέμα της επέμβασης αποτελεί το εστιακό σημείο της Θεωρίας Διεθνών Σχέσεων και του Διεθνούς Δικαίου. Αφενός, πρακτικές διεθνών επεμβάσεων σημαίνουν ηγεμονικές ή κάποιας άλλης μορφής υπερβάσεις της αρχής της κρατικής κυριαρχίας. Αφετέρου, η αρχή της μη επέμβασης σημαίνει πως η κυριαρχία των κρατών-μελών της διεθνούς κοινότητας δεν δικαιολογεί καμία

παρέμβαση στο εσωτερικό τους από τρίτους παράγοντες εκτός της επικράτειάς τους και ότι έχουν το δικαίωμα να ρυθμίζουν ελεύθερα τις εσωτερικές τους υποθέσεις. Στην ενδοκρατική τάξη πραγμάτων, ακόμη και όταν η επέμβαση σχηματοποιείται και δυτικοποιείται, αυτό είναι ανεκτό, επειδή γίνεται εν ονόματι του κοινού συμφέροντος, της ανάγκης διαφύλαξης του συνόλου των αλληλένδετων και αλληλοσυμπληρούμενων δικαιακών διατάξεων, καθώς και εν ονόματι της ανάγκης διασφάλισης και ανεξαρτησίας του κράτους. Αντίθετα, στη διακρατική τάξη πραγμάτων το δικαίωμα επέμβασης είναι άκρως αμφιλεγόμενο ζήτημα, το οποίο επηρεάζεται από εντελώς διαφορετική πολιτική, δικαιοκή και νομική λογική που συνδέεται με το διεθνή πολιτειακό και κοινωνικό κατακερματισμό και με την απουσία παγκόσμιας ρυθμιστικής εξουσίας η οποία, εάν υπήρχε, θα μπορούσε να αποφασίσει και να ενεργήσει θεμιτά και νομιμοποιημένα. Επιπλέον σχετίζεται με τη διεθνή ετερότητα, την άνιση ανάπτυξη και τον ηγεμονισμό.

Οι επεμβάσεις γίνονται πάντα στο εσωτερικό των λιγότερο ισχυρών κρατών και ποτέ των μεγάλων δυνάμεων και μόνιμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας. Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Martin Wight *«αν η επέμβαση στα εξωτερικά ζητήματα μιας μεγάλης δύναμης είναι πιθανόν να δημιουργήσει πολεμική κρίση, η επέμβαση στα εσωτερικά της είναι μάλλον απίθανο να συμβεί»*¹. Σύμφωνα με τον ίδιο *«η επέμβαση είναι ένα φαινόμενο της διεθνούς πολιτικής κατά το οποίο το διεθνές δικαίωμα συγκρούεται με το εθνικό συμφέρον και η διεθνής πολιτική τέμνεται με την εσωτερική»*². Οι επεμβάσεις με τον μανδύα της εφήμερης νομιμοποίησης του ΟΗΕ παράγουν τετελεσμένα τα οποία οδηγούν σε νέες εδαφικές-κυριαρχικές ανακατανομές και σε ένα νέο περιφερειακό σύστημα ισορροπίας ισχύος και συμφερόντων. Στην περίπτωση του Ιράκ το 2003, ο νομιμοποιητικός αυτός μανδύας δεν υπήρξε καν. Και όμως, ο πόλεμος έγινε συνιστώντας κατάφωρη παραβίαση

---

¹ Martin Wight, *Πολιτική Δυνάμεων*, εκδ.Ειρήνη, Αθήνα, 1994

² Martin Wight, *Διεθνής Θεωρία, Τα Τρία Ρεύματα Σκέψης*, εκδ.Ποιότητα, Αθήνα, 1998, σελ.165

του διεθνούς δικαίου, απροσχημάτιστη παράκαμψη των διεθνών θεσμών και αδίστακτη επέμβαση στο εσωτερικό ενός κράτους.

Η επέμβαση στο Ιράκ το 2003, η ανάλυση των αιτιών της και η στάση που κράτησε η διεθνής κοινότητα απέναντι σε αυτή την κρίση δίνουν μια εξήγηση της λειτουργίας του διεθνούς συστήματος. Το διεθνές δίκαιο, η συλλογική ασφάλεια και οι διεθνείς θεσμοί τα οποία ενσαρκώνουν τα θεμέλια του διεθνούς συστήματος, απαιτείται να είναι συμβατά με τις οντολογικές ιδιότητες του. Πρωταρχικά, απαιτείται να είναι συμβατά με τον θεμελιώδη χαρακτήρα της κοινωνικής ετερότητας που είναι και το αίτιο των αξιώσεων πολιτικής κυριαρχίας των διακριτών κοινωνικών οντοτήτων. Οι κοινωνίες αγωνίζονται για το υπέρτατο αγαθό της συλλογικής ελευθερίας κατά άλλων κοινωνιών που θα μπορούσαν να προβάλλουν κατεξουσιαστικές αξιώσεις εναντίον τους, και, αυτό το αγαθό δύνανται να το απολαύσουν μόνο αν διαθέτουν εθνική ανεξαρτησία. Η συλλογική ελευθερία, δηλαδή η δυνατότητα αυτοπροσδιορισμού και αυτοδιάθεσης κάθε κοινωνίας με τρόπο συμβατό με την ετερότητα της, είναι οντολογικού περιεχομένου και γι αυτό ηθικά ακαταμάχητη. Στο υπόβαθρο του διεθνούς συστήματος υποβόσκουν τα αίτια πολέμου που περιγράφηκαν επακριβώς από τον Θουκυδίδη σε αναφορά με το κλασικό σύστημα Πόλεων και επαληθεύθηκαν από τους συνεχιστές της Θουκυδίδειας παράδοσης, τη Ρεαλιστική Θεωρία.

Σύμφωνα με τη Ρεαλιστική Θεωρία, η κατανομή ισχύος τοπικά και παγκόσμια είναι ο κυριότερος διαμορφωτής των συμπεριφορών και προσδιορίζει τις διαρκείς ανακατανομές συμφερόντων, συνόρων και πληθυσμιακών ισορροπιών. Ανά τους αιώνες, κάθε αλλαγή στην κατανομή ισχύος στο επίπεδο των μεγάλων δυνάμεων δρομολογεί αναπόδραστα σε ανελέητο ανταγωνισμό ανακατανομής του παγκόσμιου πλούτου, αγορών και επιρροών. Επειδή ο πόλεμος μεταξύ των Ηγεμονικών Δυνάμεων είναι, πρακτικά μιλώντας πλέον ανέφικτος, το πεδίο των ανελέητων ανταγωνισμών είναι οι περιφέρειες όπου και εκτελούνται οι υπερπόντιες εξισορροπήσεις και όπου η εύθραυστες κατασταλαγμένες νέες ισορροπίες δυνάμεων και συμφερόντων

αθροισμένες προσδιορίζουν και τις νέες παγκόσμιες ισορροπίες ισχύος και συμφερόντων.

Στην πορεία αυτή, τα κράτη είναι οι κύριοι δρώντες, οι διεθνικοί δρώντες είναι είτε ανεξάρτητες μεταβλητές καταστροφικές για όλους είτε εξαρτημένες μεταβλητές της ισχύος, οι Υψηλές Αρχές του διεθνούς δικαίου και οι διεθνείς θεσμοί είτε αδρανούν είτε και καθίστανται εξαρτημένες μεταβλητές της ισχύος και οι δρώντες λειτουργούν υπό καθεστώς διεθνούς αναρχίας, δηλαδή απουσίας μιας κυβέρνησης των κυβερνήσεων ή μιας άξιας λόγου παγκόσμιας ρυθμιστικής εξουσίας.

Η ισχύς, ο ανταγωνισμός και η σύγκρουση, οδηγούν σε ανταγωνισμούς, υπονομεύουν την συνεργασία και γεννούν διλήμματα ασφαλείας λόγω άνισης ανάπτυξης. Τα κράτη τιμωρούνται, όταν αμελούν να προστατέψουν τα ζωτικά τους συμφέροντα ή όταν επιδιώκουν εκπλήρωση στόχων πέραν των δυνατοτήτων τους.

Αυτά ακριβώς βιώνει ο κόσμος μετά το 1990, μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, και αυτά επαληθεύονται με την ανάλυση των αιτιών της αμερικανικής εισβολής στο Ιράκ και τη στάση της διεθνούς κοινότητας απέναντι σε αυτήν. Η παρούσα εργασία σκοπό έχει να καταδείξει ότι η κρίση στο Ιράκ το 2003 αποτελεί μια ακόμα απόδειξη του εξαρτημένου χαρακτήρα των διεθνών θεσμών καθώς και του άναρχου χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ

1.1. 11η Σεπτεμβρίου 2001: σηματοδότηση μιας νέας εποχής

Σημείο εκκίνησης της παρούσας ανάλυσης θα πρέπει να αποτελέσει η 11^η Σεπτεμβρίου του 2001. Και αυτό γιατί το τρομοκρατικό χτύπημα στους δίδυμους πύργους την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001 δε συνιστά απλά ένα σημείο αναφοράς στην εξέλιξη της τρομοκρατικής βίας, αλλά ταυτίζεται με τη

διαδικασία αναδιάταξης του διεθνούς μεταψυχροπολεμικού συστήματος στην κατεύθυνση μιας νέας εποχής της ανθρωπότητας. Η τρομοκρατία δεν αποτελεί ένα φαινόμενο καινούργιο για την παγκόσμια ιστορική εξέλιξη αλλά υπήρξε σύμφυτη της ανθρώπινης κοινωνικοπολιτικής εξέλιξης ενώ η «αναβάθμιση» της ταυτίζεται με την εμπέδωση της κυριαρχίας ενός μέρους των διεθνών δρώντων, αλλά και της άνισης κατανομής των πλουτοπαραγωγικών πόρων του πλανήτη. Το εννοιολογικό πλαίσιο της φονταμενταλιστικής ισλαμικής τρομοκρατίας, ή όπως ονομάζεται πια από πολλούς θεωρητικούς- της «νέας τρομοκρατίας», συντίθεται από μια σειρά χαρακτηριστικών που τη διαφοροποιούν αισθητά από τις προηγούμενες μορφές της:

- Δεν πηγάζει μόνο από ένα κράτος ή μια γεωγραφική ενότητα, ούτε από μια ομάδα ατόμων με παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, αλλά από δίκτυα ατόμων που εκτείνονται σε διεθνές επίπεδο, ασχέτως εθνικών συνόρων και περιορισμών. Πρόκειται δηλαδή για έναν «αόρατο εχθρό».
- Εκδηλώνεται σχεδόν πάντα με πολύνεκρο αποτέλεσμα των «ιδιόμορφων δραστηριοτήτων» οι οποίες σπάνια διατυπώνουν συγκεκριμένο πολιτικό λόγο ή διαφοροποιημένη πολιτικά άποψη.
- Καθώς δεν διατυπώνει άμεσα πολιτικά αιτήματα, επιτρέπει στην αντίπαλη πλευρά να διαμορφώσει ίδιες αντιλήψεις για τα αίτια και το σκοπό των επιθέσεων³.

Το πολιτικό αποτέλεσμα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου γίνεται σήμερα αναγνωρίσιμο με βάση μια σειρά από παραμέτρους οι οποίες λειτουργούν απόλυτα στρατηγικά ως προς την εξέλιξη του διεθνούς συστήματος:

- Την «αναβάθμιση» της τρομοκρατίας σε πειστική «νομιμοποιητική» αιτία πολεμικής επιχείρησης. Η δυναμική εμφάνιση της τρομοκρατίας μετά την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και η αντίστοιχη διεθνής αποδοχή της ανταπόκρισης εκ μέρους των ΗΠΑ λειτουργεί εξισωτικά

---

³ Βλ. Μπόση Μ., "Ορόσημο της Νέας Εποχής", Ελευθεροτυπία, 21 Σεπτεμβρίου 2003

ως προς τις έννοιες «δράση-αντίδραση», με αποτέλεσμα η όποια συνέχεια να εμπίπτει στην ίδια λογική να γίνεται αποδεκτή.

- Την αναμονή , με ότι αυτό συνεπάγεται σε επίπεδο διαχείρισης, εσωτερικού και εξωτερικού μετώπου, της επόμενης τρομοκρατικής επίθεσης, η οποία με τη σειρά της «οφείλει» να δικαιώσει τη φήμη της αναβαθμίζοντας τους τρόπους , τους στόχους και τη στρατηγική της εμφάνιση.
- Τη «δικαίωση» των ΗΠΑ για την εμμονή τους στο θέμα της αντιμετώπισης της διεθνούς τρομοκρατίας, απέναντι στους αμφισβητίες συμμάχους και εταίρους⁴.

Αναγνωρίζοντας τη σημασία των τραγικών επιθέσεων στο Κέντρο Παγκόσμιου Εμπορίου και το Πεντάγωνο , ο γάλλος διεθνολόγος Πασκάλ Μπονιφάς στην ανάλυση του για τις ενδεχόμενες μελλοντικές συγκρούσεις μας θυμίζει ότι με τις τρομοκρατικές ενέργειες στις ΗΠΑ χτυπήθηκαν στόχοι που θεωρούνταν ασφαλείς απέναντι σε οποιαδήποτε απειλή και απέδειξαν ότι η ψυχολογική επίδραση της τρομοκρατίας είναι τεράστια καθώς πλήττει αδιακρίτως τον άμαχο πληθυσμό στην καθημερινή ζωή του, εκεί όπου νόμιζε ότι είναι απολύτως προστατευμένος ⁵. Όπως σημείωνε ο Φρανσουά Χέισμπουργ, διευθυντής του γαλλικού Ιδρύματος Στρατηγικής Ανάλυσης στην εφημερίδα Le Figaro, η πρώτη συνέπεια του παροξυσμού της τρομοκρατικής βίας στις ΗΠΑ θα είναι –σε στρατηγικό επίπεδο- η προτεραιότητα την οποία θα δώσει η Ουάσιγκτον στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας εντός και εκτός των συνόρων των ΗΠΑ και στην υπεράσπιση των αμερικανικών αξιών⁶. Όλοι οι αναλυτές συμφωνούν ότι, μετά την επίθεση κατά της Αμερικής ολόκληρη η

---

⁴ Επισημαίνεται ότι σε αντίθεση με τους συμμάχους οι οποίοι κατά το παρελθόν στρέφονταν στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας σε εθνικό επίπεδο, οι αμερικανικές κυβερνήσεις πίεζαν επι σειρά ετών για τη λήψη μέτρων σε ολόκληρο το εύρος του πλανήτη, με κεντρικό άξονα ενασχόλησης τη Μέση Ανατολή και τον Περσικό Κόλπο.

⁵ Pascal Boniface, *Οι Πόλεμοι του αύριο*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 2004, σελ.112

⁶ Francois Heisbourg, *Pas de missiles mais des fantassins*, απο συνέντευξη στην εφημερίδα Le Figaro, 17 Σεπτεμβρίου 2001

Δύση αποδεικνύεται ευάλωτη⁷. Ολόκληρη η Ευρώπη κλονίζεται και οι ΗΠΑ ετοιμάζουν την απάντησή τους, έναν ολοκληρωτικό πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, που θα είναι μακρύς και δύσκολος και δε θα μοιάζει με κανέναν άλλον⁸.

Ο όρος απειλή επαναπροσδιορίστηκε για τους Αμερικανούς καθώς επίσης τέθηκε εν αμφιβόλω η εθνική ασφάλεια των ίδιων και των συμμάχων τους⁹. Παρόλο που ο ρόλος των ΗΠΑ ως εγγυητή της ασφάλειας των συμμάχων τους και γενικότερα της διατήρησης της παγκόσμιας σταθερότητας δικαιολογεί την αναζήτηση εκ μέρους της περισσότερης ασφάλειας από εκείνης που μπορούν να διαθέτουν στην πράξη τα υπόλοιπα κράτη, παραμένει γεγονός ότι η απόλυτη ασφάλεια ανήκει πλέον στο παρελθόν. Και παρόλο που η συγκεκριμένη καινούργια πραγματικότητα αποτελούσε πηγή ανησυχίας εδώ και πολύ καιρό για τους ειδικούς, από την κοινή γνώμη γενικά έγινε αντιληπτή μονάχα μετά τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Δεν αποτελεί έκπληξη ότι οι προτεραιότητες της κοινής γνώμης μετά τις 11 Σεπτεμβρίου έδειξαν σημαντική μείωση ιδεαλιστικών ανησυχιών και ανάλογη αύξηση της φροντίδας για την ασφάλεια του κάθε κράτους. Η αντίδραση της κοινής γνώμης, σε λόγους διάφορων πολιτικών άρθρων γνωστών εκδόσεων της χώρας, επικεντρώθηκε στην τρομοκρατία και στο πρόσωπο του Οσάμα Μπιν Λάντεν. Δυο μέρες μετά την επίθεση στους δίδυμους πύργους ο Πρόεδρος Bush δήλωσε ότι «το Έθνος πρέπει να καταλάβει ότι αυτό είναι τώρα το επίκεντρο της διακυβέρνησής μου»¹⁰. Η 11^η Σεπτεμβρίου ήταν λοιπόν η αιτία η οποία οδήγησε στη διαμόρφωση της νέας στρατηγικής ασφαλείας των ΗΠΑ, το δόγμα Bush και στη «νομιμοποίηση» του όρου «προληπτικός πόλεμος», έννοιες που αναλύονται στη συνέχεια.

---

⁷ Monica D. Boer, *9/11 and the Europeanization policy: a critical assessment*, Policy Paper, Notre Europe, 2003, σελ.56

⁸ Christian English & Frederic Thibaud, *Η ημέρα που σημάδεψε τον 21^ο αιώνα*, Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα 2001, σελ.98

⁹ Θεοδωρόπουλος Γιώργος, *Η αυτοκρατορία σε πόλεμο: Ο κόσμος μετά την 11η Σεπτεμβρίου*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2002, σελ.78

¹⁰ Dana Milbank, *For Bush, a sense of history and fate, Response to Iraq reflects self-beliefs*, Wash. Post, March 9, 2003

1.2. Η Νέα Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας – Το Δόγμα Bush και ο “προληπτικός πόλεμος”

Η 11^η Σεπτεμβρίου άλλαξε δραστικά την αντίληψη των ΗΠΑ για τα περιφερειακά προβλήματα ασφάλειας. Η Ουάσιγκτον εκτιμά ότι η Μέση Ανατολή- από τις παρυφές της Κεντρικής Ασίας μέχρι τη Βόρειο Αφρική- δεν αποτελεί απλά ένα άθροισμα τοπικών, περιφερειακών διενέξεων χωρίς ποιοτική στρατηγική σημασία, όπως εκείνη του Ψυχρού Πολέμου. Αντίθετα, ο γεωπολιτικός αυτός χώρος είναι πλέον η κύρια πηγή ασύμμετρων συγκρούσεων και απειλών καθώς και το επίκεντρο της παγκόσμιας ασφάλειας, επειδή αποσταθεροποιεί το διεθνές σύστημα της παγκοσμιοποίησης, όχι μόνο σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά στον κεντρικό πυρήνα του, στις ΗΠΑ και ευρύτερα στον ανεπτυγμένο κόσμο.

Το Σεπτέμβριο του 2002, η κυβέρνηση Bush εξέδωσε μια Νέα Στρατηγική Ασφάλειας¹¹, διακηρύσσοντας ότι οι ΗΠΑ «απειλούνται λιγότερο από στρατούς και στόλους απ’ ό,τι από καταστροφικές τεχνολογίες που θα πέσουν στα χέρια των λίγων πικραμένων»¹². Κάθε αμφισβήτηση της ηγεμονίας των ΗΠΑ θα αντιμετωπιζόταν με τα όπλα, πεδίο στο οποίο οι ΗΠΑ υπερτερούν όλων. Μόνο οι ΗΠΑ δικαιούνταν να διεξάγουν «προληπτικό πόλεμο»: προληπτικό,

---

¹¹ Τα βασικά στοιχεία της Νέας Στρατηγικής Ασφάλειας παρατίθενται στο έγγραφο με τίτλο “*National Security Strategy of the United States*” το οποίο εκδόθηκε στις 17 Σεπτεμβρίου 2001 και έχει ως εξής: «*The security environment confronting the United States today is radically different from what we have faced before. Yet the first duty of the United States Government remains what it always has been: to protect the American people and American interests. It is an enduring American principle that this duty obligates the government to anticipate and counter threats, using all elements of national power, before the threats can do grave damage. The greater the threat, the greater is the risk of inaction – and the more compelling the case for taking anticipatory action to defend ourselves, even if uncertainty remains as to the time and place of the enemy’s attack. There are few greater threats than a terrorist attack with WMD.*

To forestall or prevent such hostile acts by our adversaries, the United States will, if necessary, act preemptively in exercising our inherent right of self-defense. The United States will not resort to force in all cases to preempt emerging threats. Our preference is that nonmilitary actions succeed. And no country should ever use preemption as a pretext for aggression”. Ωστόσο η Νέα Στρατηγική Ασφάλειας δεν είναι εντελώς πρωτότυπη. Υπάρχει το προηγούμενο του Dean Acheson το 1963 (μετά την κρίση των πυραύλων της Κούβας). Ο αξιοσέβαστος αυτός σύμβουλος της Κυβέρνησης του John Kennedy σε ομιλία του στην αμερικανική Ένωση Διεθνούς Δικαίου (American Society of International Law) είχε δικαιολογήσει μια ενδεχόμενη επίθεση εναντίον της Κούβας λέγοντας ότι «*δεν υπάρχει νομικό κώλυμα σε περιπτώσεις που οι ΗΠΑ ανταποκρίνονται σε απειλές που στρέφονται κατά της θέσεως τους, του κύρους τους, της κυριαρχίας τους.*» (απο συνέντευξη του Noam Chomsky, “*Iraq is a trial run*”, 2 Απριλίου 2003).

¹² Joseph S. Nye, Jr, “*U.S power and strategy after Iraq*”, Foreign Affairs, July-August 2003

όχι αποτρεπτικό , χρησιμοποιώντας στρατιωτική δύναμη για να εξαλείψουν κάθε πιθανή απειλή . Οι πόλεμοι που διεξήχθησαν στο όνομα του πολέμου κατά της τρομοκρατίας θα συνεχιστούν για αρκετό καιρό. «Δεν μπορούμε να πούμε πόσοι πόλεμοι θα χρειαστούν για να εξασφαλίσουμε την ελευθερία στην πατρίδα» ανακοίνωσε ο Πρόεδρος Bush.

Η διατύπωση του νέου αμερικανικού «δόγματος ασφάλειας» επικεντρώνεται πλέον στην ανάσχεση και την αποτροπή των ασύμμετρων απειλών , και τις περιφερειακές εστίες υπόθαλψης τους . Έτσι οι ΗΠΑ εξαγγέλλουν ως νέα στρατιωτική πρακτική τον «προληπτικό πόλεμο». Η στρατηγική τους στο εξής θα αποβλέπει στο να εμποδίσει να υλοποιηθούν αυτές οι απειλές. Εφ' εξής, η αμερικανική εξωτερική πολιτική , χρησιμοποιώντας την τρομακτική στρατιωτική της ισχύ ξεκινά μια παγκόσμια «σταυροφορία» για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας . Κύρια σημεία του νέου αμερικανικού δόγματος είναι η άσκηση μιας μονομερούς πολιτικής, η χρήση προληπτικής δράσης σε συνδυασμό με την υποτίμηση των κανόνων του Διεθνούς Δικαίου, ο μεροληπτικός καθορισμός των κρατών που ενθαρρύνουν την τρομοκρατία (κράτη-παρίες) και η εκβιαστική στρατολόγηση συμμάχων¹³. Με το νέο στρατηγικό δόγμα ο Πρόεδρος Bush προδιέγραψε τη χρήση βίας προς εκείνους οι οποίοι ενδεχομένως αρνηθούν τον αφοπλισμό σε σχέση με τα όπλα μαζικής καταστροφής και την υπόθαλψη της διεθνούς τρομοκρατίας. Αυτό ήταν το αμφιλεγόμενο δόγμα της «προληπτικής» δράσης, που βεβαίως στην Αμερική ένα δικαίωμα το οποίο δεν θα θεωρείτο ποτέ νόμιμο αν ζητούνταν από κάποια άλλη κυβέρνηση . Επιπλέον ο Πρόεδρος Bush ζήτησε από το Κογκρέσο να εγκρίνει την πρόσθεση μιας νέας γενιάς πυρηνικών όπλων στο ήδη τεράστιο οπλοστάσιο των ΗΠΑ . Ο Bush ζητούσε από κάθε χώρα όχι μόνο να εναντιωθεί στην al-Qaeda, αλλά και να αποδεχθούν την άποψη περί μιας δύναμης των ΗΠΑ χωρίς περιορισμούς.¹⁴

---

¹³ James Risen, *Εμπόλεμη κατάσταση: Μυστικά και ψέματα της CIA και του Μπους*, Ελληνικά Γράμματα, σελ.23.

¹⁴ Madeleine Albright, *The Mighty and the Almighty: Reflections on America, God and World Affairs*, Harper Collins Publishers, New York, 2006

Το 2003 ο Πρόεδρος Bush απευθυνόμενος στο Κογκρέσο, αφιέρωσε τέσσερις φορές περισσότερο χρόνο μιλώντας για το Ιράκ αντί για την al-Qaeda αναφέροντας 18 φορές τον Saddam Hussein και καθόλου τον Bin Laden. Προκειμένου να στηρίξει την απόφαση που είχε ήδη λάβει, να εισβάλει δηλαδή στο Ιράκ, ο Πρόεδρος ομαδοποίησε την al-Qaeda και την κυβέρνηση της Βαγδάτης, περιγράφοντας τις ως τις δυο πλευρές της ίδιας απειλής. Αυτό οδήγησε πολλούς αμερικανούς να συνάγουν ότι ο Saddam Hussein βρισκόταν πίσω από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Όσοι έφερναν αντιρρήσεις για την εισβολή στο Ιράκ κατηγορούνταν ως «μαλθακοί» στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας¹⁵. Με αυτόν τον τρόπο λοιπόν δρομολογήθηκε η επίθεση στο Ιράκ τον Μάρτιο του 2003. Πριν όμως γίνει περιγραφή της εισβολής χρήσιμο θα ήταν να γίνει μια εξιστόρηση των συμφωνιών αφοπλισμού που έχουν συναφθεί από την περίοδο της Κοινωνίας των Εθνών καθώς και μια παράθεση πληροφοριών σχετικά με τις κινήσεις για τον αφοπλισμό του Ιράκ από τη δεκαετία του 1990.

1.3. Συνθήκες αφοπλισμών - Κινήσεις για τον αφοπλισμό του Ιράκ

Ο περιορισμός των εθνικών εξοπλισμών των κρατών στο ελάχιστο όριο το οποίο εξασφαλίζει εθνική ασφάλεια είχε επιβληθεί από την εποχή της Κοινωνίας των Εθνών με το άρθρο 8 του Συμφώνου¹⁶. Με το άρθρο 10 του Συμφώνου τα κράτη-μέλη της Κοινωνίας αναλάμβαναν την υποχρέωση να σέβονται και να προστατεύουν από κάθε επίθεση την εδαφική ακεραιότητα και την πολιτική ανεξαρτησία των μελών της Κοινωνίας και ότι σε περίπτωση επίθεσης, απειλής ή κινδύνου επιθέσεως το Συμβούλιο θα έκρινε τα μέσα για την εξασφάλιση αυτής της υποχρέωσης. Η διάταξη αυτή του άρθρου 10 του Συμφώνου της Κοινωνίας των Εθνών συνδέεται με τη διάταξη του άρθρου 2(4) του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών το οποίο αφορά τους εξοπλισμούς¹⁷. Οι περί αφοπλισμού διατάξεις του Χάρτη του ΟΗΕ βασίζονται

---

¹⁵ Medeleine Albright, *The mighty and the almighty: reflections on America, God and World Affairs*, Harper Collins Publishers, New York, 2006

¹⁶ C.Hortatos, *The Respect of Territorial Sovereignty and the Right of Continental Shelf*, 1978, σελ.90

¹⁷ "Πάντα τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών θα απέχουν στις μεταξύ τους σχέσεις από την απειλή ή χρήση βίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους ή με οποιονδήποτε τρόπο ασυμβίβαστο με τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών"

κατ' αρχήν στο Πρωτόκολλο της Γενεύης του 1925 αναφορικά με την απαγόρευση χρήσεως από τα κράτη ασφυξιογόνων δηλητηριωδών ή παρόμοιων αερίων, καθώς και βακτηριοτοξικών μέσων¹⁸. Την πολιτική του Πρωτοκόλλου της Γενεύης ακολούθησε και η Συνθήκη των Ηνωμένων Εθνών του 1971 περί απαγορεύσεως των πυρηνικών όπλων και άλλων όπλων μαζικής καταστροφής στο βυθό των θαλασσών¹⁹. Με τη Συνθήκη αυτή συνδέεται και εκείνη «περί μη διασποράς των πυρηνικών όπλων (The Non-Proliferation Treaty) της 1^{ης} Ιουλίου του 1968.

Η Σύμβαση που έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην αμερικανική επέμβαση εναντίον του Ιράκ ήταν η περί απαγορεύσεως, αναπτύξεως, παραγωγής και αποθηκεύσεως βιολογικών και τοξικών όπλων, καθώς και η υποχρέωση καταστροφής των όπλων αυτών της 10^{ης} Απριλίου του 1972²⁰.

Τη Σύμβαση του ΟΗΕ περί αφοπλισμού των όπλων μαζικής καταστροφής ακολούθησε στις 13 Ιανουαρίου 1993 και η Σύμβαση περί απαγορεύσεως, αναπτύξεως, παραγωγής, αποθηκεύσεως ή χρήσεως χημικών όπλων και καταστροφής αυτών. Ειδικότερα, η Σύμβαση αυτή λαμβάνοντας υπόψη την Σύμβαση του 1972 και τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου της Γενεύης του 1925 απέκλειε παντελώς την από τα συμβαλλόμενα μέρη χρησιμοποίηση χημικών όπλων εν καιρώ πολέμου, ως αντίθετη προς τις διεθνείς αυτές συμφωνίες και τις αρχές του διεθνούς δικαίου.

Το Νοέμβριο του 1990, το Συμβούλιο Ασφαλείας υιοθέτησε την απόφαση 678 η οποία το εξουσιοδοτούσε να προβεί στη λήψη αναγκαίων μέτρων για την

---

¹⁸ Βλ. Ν.5015/1931, ΦΕΚ Α 156. Με το πρωτόκολλο αυτό τα συμμετέχοντα κράτη καταδίκασαν την για πόλεμο χρήση των ασφυξιογόνων και δηλητηριωδών ή παρόμοιων ουσιών και δήλωσαν ότι η απαγόρευση των όπλων αυτών έχει αναγνωριστεί παγκοσμίως ως αναπόσπαστο μέρος του διεθνούς δικαίου και έχει επιβληθεί στη συνείδηση και την πρακτική των Εθνών της διεθνούς κοινότητας.

¹⁹ C.Hortatos, *Nuclear Weapons and International Law*, 1988, σελ.73

²⁰ Βλ. Ν.126/1975, ΦΕΚ Α 175. Με το Προοίμιο της Σύμβασης αυτής, τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ διαπνεόμενα από την απόφαση να ενεργήσουν αποτελεσματικά για την πρόοδο ενός γενικού και πλήρους αφοπλισμού, συμπεριλαμβανομένης και της εξάλειψης των όπλων μαζικής καταστροφής, καθώς και της ανάπτυξης, παραγωγής και αποθήκευσης βιολογικών και χημικών όπλων, αποφάσισαν τη λήψη αναγκαίων μέτρων τα οποία θα ήταν αποτελεσματικά για την εξάλειψη των όπλων αυτών και την επίτευξη ενός γενικού και πλήρους αφοπλισμού. Τα κράτη-μέλη αναλάμβαναν και την υποχρέωση να προβούν σε καταστροφή των όπλων μαζικής καταστροφής τα οποία βρίσκονταν στη δικαιοδοσία και τον έλεγχο τους εντός προθεσμίας 9 μηνών από την έναρξη εφαρμογής της Σύμβασης.

εφαρμογή των αποφάσεων του οι οποίες αφορούν την ιρακινή επίθεση στο Κουβέιτ για την αποκατάσταση της ειρήνης στην περιοχή²¹. Η απόφαση αυτή προέβλεπε ότι το Ιράκ θα είχε ακόμη μια ευκαιρία προκειμένου να συμμορφωθεί με τις προαναφερθείσες αποφάσεις του ΣΑ και τι αν αυτό δεν συμμορφωνόταν προς τους όρους των αποφάσεων αυτών, τότε το ΣΑ εξουσιοδοτείτο για τη χρήση βίας εναντίον του. Η απόφαση αυτή επικαλούνταν ειδικώς την βάσει του Κεφαλαίου VII του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ εξουσία του ΣΑ σε περίπτωση απειλής κατά της ειρήνης, διαταράξεως της ή επιθετικής ενέργειας, να προβαίνει σε χρήση βίας για τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Παρόλο που η Απόφαση αυτή εξουσιοδοτούσε το ΣΑ προς τη χρήση βίας στην περίπτωση μη συμμόρφωσης του Ιράκ, το ΣΑ δεν έκανε χρήση του δικαιώματος αυτού γεγονός το οποίο δυσaráστησε τις ΗΠΑ²².

Στις 3 Απριλίου 1991 το ΣΑ προέβη στην υιοθέτηση της απόφασης 687 με την οποία αποφασιζόταν η επιστροφή στο προ της ιρακινής εισβολής status quo του Κουβέιτ. Η απόφαση αυτή ζητούσε την αποδοχή εκ μέρους του Ιράκ του τερματισμού της κατοχής του κουβεϊτιανού εδάφους, αλλά και την καταστροφή των κατεχομένων από το Ιράκ όπλων μαζικής καταστροφής. Το ΣΑ απαιτούσε την εκπλήρωση εκ μέρους του Ιράκ όλων των αναφερόμενων στην απόφαση όρων για την αποκατάσταση της ειρήνης και ασφάλειας στην περιοχή. Τις προσπάθειες του ΣΑ να πεισθεί το Ιράκ να δεχθεί στο έδαφος του την είσοδο του σώματος Επιθεωρητών του ΟΗΕ για τον έλεγχο ύπαρξης όπλων μαζικής καταστροφής επανέλαβε και ο Πρόεδρος Clinton το 1998. Οι προσπάθειες όμως αυτές δεν είχαν αποτέλεσμα.

Η άρνηση του Ιράκ να δεχθεί το σώμα Επιθεωρητών του ΟΗΕ στο έδαφος του για τον έλεγχο ύπαρξης όπλων μαζικής καταστροφής ανάγκασε το ΣΑ να προβεί τον Νοέμβριο του 2002 στην υιοθέτηση της απόφασης 1441²³. Στόχος

---

²¹ Βλ. Resolution 661 (Aug.6,1990), 29 International Law Material 1326 (1990), Res. 662 (Aug.9, 1990), Res. 664 (Aug 18, 1990), 29 ILM 1328 (1990), Res. 665 (Aug. 25, 1990), 29 ILM 1329 (1990), Res.667 (Sep.28, 1990), 29 ILM 1564 (1990)

²² Βλ. Δήλωση Προέδρου George Bush (πατήρ) 4 Ιανουαρίου 1991.

²³ Βλ. Res. 1441 (20 Nov. 2002) 42 ILM 250 (2003)

της αποφάσεως αυτής ήταν να εξαναγκάσει το Ιράκ να προβεί στην εκπλήρωση των όρων των αποφάσεων 678 και 687. Προσέφερε στον Saddam Hussein μια τελευταία ευκαιρία για την αποφυγή χρήσεως βίας εναντίον του, απαιτώντας την συμμόρφωσή του προς τις περί αφοπλισμού των όπλων μαζικής καταστροφής διεθνείς υποχρεώσεις του. Το Ιράκ υποχρεωνόταν να υποβάλει μέχρι τις 8 Δεκεμβρίου 2002 μια πλήρη και συμπληρωματική δήλωση όπλου, μεταξύ άλλων, θα παρείχε πληροφορίες περί όλων των στοιχείων του προγράμματος παραγωγής και ανάπτυξης χημικών, βιολογικών και πυρηνικών όπλων, βαλλιστικών πυραύλων και οπλικών συστημάτων.

Βάσει των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση αυτή, το Δεκέμβριο του 2002 το Ιράκ υπέβαλε προς το Συμβούλιο Ασφαλείας δήλωση αρνούμενο ότι κατέχει ή παράγει τέτοιας φύσεως όπλα μαζικής καταστροφής, καθώς και σχετικές πληροφορίες περί του υπ' αυτού υφιστάμενου προγράμματος παραγωγής χημικών και βιολογικών όπλων, υποστηρίζοντας ότι το Ιράκ είχε εκπληρώσει πλήρως τις από την 1441 Απόφασης του ΣΑ επιβαλλόμενες κατά της κατάρτησης των όπλων αυτών υποχρεώσεις του²⁴. Επιπλέον ζήτησε από τις ΗΠΑ και τη Μ.Βρετανία- χώρες που κατηγορούσαν το Ιράκ ότι κατέχει τα όπλα αυτά - να παρουσιάσουν τις αποδείξεις τους ότι κατείχε όπλα μαζικής καταστροφής ή συνέχιζε να διαθέτει πρόγραμμα ανάπτυξης των όπλων αυτών. Εν τω μεταξύ η ορισθείσα από το ΣΑ Ερευνητική Επιτροπή²⁵ και η Επιτροπή Επιθεωρήσεως της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας οι οποίες είχαν αφιχθεί στο Ιράκ στις 27 Νοεμβρίου 2002 άρχισαν τις καθημερινές τους επιθεωρήσεις για την ανεύρεση των εν λόγω όπλων. Στις 19 Δεκεμβρίου 2002, ο Πρόεδρος της Ερευνητικής αυτής Επιτροπής, σουηδός διπλωμάτης Hans Blix ανέφερε με σχετική έκθεση στο ΣΑ ότι η δήλωση η οποία έστειλε το Ιράκ σε σχέση με την κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής ήταν ανακριβής και ελλιπής και κατά τη γνώμη του υπήρχαν πληροφορίες ότι το Ιράκ παρέλειψε να αναφερθεί στο υφιστάμενο πρόγραμμα παραγωγής όπλων μαζικής καταστροφής. Επιπλέον υπήρχαν και ενδείξεις ότι η μονόπλευρη δήθεν

---

²⁴ Βλ. NY Times, Dec. 10, 2002

²⁵ United Nations Monitoring, Verification and Inspection Commission (UNMOVIC)

καταστροφή εκ μέρους του Ιράκ του παρασχεθέντος κατά την περίοδο 1988-1991 άνθρακα, δεν ήταν ακριβής. Τις πληροφορίες αυτές υποστήριξε και ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Colin Powell, ενώπιον του ΣΑ, ο οποίος δήλωσε ότι πράγματι πληθώρα εγγράφων που είχαν προσκομισθεί στον ΟΗΕ αποδείκνυαν ότι το Ιράκ, κατά τα προηγούμενα χρόνια, όχι μόνο παρείχε και κατείχε χημικά και βιολογικά όπλα, αλλά και υλικά για την παραγωγή πυρηνικών όπλων²⁶.

Σύμφωνα με την έκθεση των Επιθεωρητών το Ιράκ θα μπορούσε να παραγάγει τουλάχιστον 26.000 λίτρα άνθρακα, η χρήση του οποίου ήταν ικανή να φονεύσει δεκάδες χιλιάδες αθώων ανθρώπων όχι μόνο στο Ιράκ, αλλά και σε οποιοδήποτε άλλο μέρος της γης. Και ναι μεν το Ιράκ παραδέχθηκε ενώπιον των Επιθεωρητών αυτών ότι πράγματι είχε παράγει κατά το παρελθόν περίπου 19.000 λίτρα βιολογικών και τοξικών ουσιών, τις οποίες όμως είχε καταστρέψει, πλην όμως οι Επιθεωρητές αυτοί υποστήριξαν ότι η παραγωγή των βιολογικών όπλων θα μπορούσε να ξεπεράσει τα 40.000 λίτρα. Ως προς αυτό, την αναφορά περί της παραγωγής βιολογικών και τοξικών όπλων, το καθεστώς του Saddam Hussein σιώπησε, χωρίς να δώσει απάντηση σε αυτές τις καταγγελίες. Πέραν όμως αυτού το Ιράκ κατηγορείται και για την παραγωγή 500 τόνων "mustard gas", "sarin gas" και "VX nerve gas". Αλλά και γι αυτές τις καταγγελίες το Ιράκ δεν έδωσε κάποια εξήγηση.

Στις 9 και στις 27 Ιανουαρίου 2003 ο επικεφαλής των Επιθεωρητών του ΟΗΕ, Hans Blix σε σχετικές εκθέσεις επανέλαβε ότι το Ιράκ παρέλειψε να δώσει επαρκείς αποδείξεις για τα σύμφωνα με την απόφαση 1441- αναφερόμενα ζητήματα σχετικά με την ανάπτυξη στο Ιράκ όπλων μαζικής καταστροφής. Σε

---

²⁶ Οι ΗΠΑ αλλά και ο κόσμος ολόκληρος αν και ανέμενε μια θετική απάντηση από το Ιράκ περί του καταγγελομένου προγράμματος παραγωγής πυρηνικών όπλων, εν τούτοις διεψεύσθη (Βλ. Secretary of State Colin, Powell Press Conference on Iraq Declaration, Dec.19, 2002). Πράγματι, η παραπλανητική αυτή προσπάθεια του Ιράκ να παράσχει περισσότερες πληροφορίες προς τον ΟΗΕ σε σχέση με την παραγωγή και κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής επιτάχυνε την ανάπτυξη εκ μέρους των ΗΠΑ και της Μ.Βρετανίας των στρατιωτικών τους επιχειρήσεων στον Κόλπο και στην εναντίον του Ιράκ χρήση ενόπλου βίας για τη μη εκπλήρωση των επιβαλλόμενων αποφάσεων του ΣΑ. Προστο σκοπό αυτό όλες οι δυνάμεις αύξησαν το στρατιωτικό τους προσωπικό και τον εφοδιασμό του στο Μπαχρέϊν, την Ιορδανία, το Κουβέϊτ, το Ομάν, το Κατάρ, τη Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα (Βλ. Wash.Post, Dec.19,2002)

ό,τι αφορά την παραγωγή άνθρακα, παραδέχθηκε ότι μέχρι εκείνη τη στιγμή η Επιτροπή των Επικυρωτών δεν είχε εντοπίσει παραγωγή τέτοιων καταστροφικών όπλων²⁷.

Η ανυπαρξία αποδείξεων εκ μέρους των διεθνών Επιθεωρητών για την ύπαρξη παραγωγής όπλων μαζικής καταστροφής στο έδαφος του Ιράκ και το γεγονός ότι διεξήγαγαν την έρευνά τους σε αυτό ανεμπόδιστα, εξασθένησαν, όπως ήταν επόμενο, την απόφαση του ΟΗΕ να επιτρέψει βία εναντίον του Ιράκ προκειμένου αυτό να συμμορφωθεί με τις περί των όπλων μαζικής καταστροφής υποχρεώσεις του²⁸. Όμως, λόγω του ότι η απόφαση για την εισβολή είχε ήδη ληφθεί, αντί να υπάρξει εκτόνωση του πολεμικού κλίματος, λόγω του γεγονότος ότι δεν υπήρχαν αποδείξεις κατοχής όπλων μαζικής καταστροφής, το σενάριο της πολεμικής σύρραξης έγινε το πιο πιθανό τις επόμενες μέρες.

1.4. Στην τελική ευθεία προς την εισβολή

Έτσι λοιπόν ο Colin Powell, σε μια προσπάθεια του να πείσει για τη στρατιωτική επέμβαση εναντίον του Ιράκ, σε μια δήλωσή²⁹ του ενώπιον του ΣΑ στις 6 Φεβρουαρίου 2003, είπε ότι δορυφορικές εικόνες που είχαν σταλεί στο Συμβούλιο αποδείκνυαν την ύπαρξη ιρακινών στρατιωτικών συνδιαλέξεων περί αποφυγής αφοπλισμού. Η απάντηση του ΣΑ σε αυτή τη δήλωση ήταν ότι πριν την προσφυγή στη βία εκ μέρους των ΗΠΑ και της Μ.Βρετανίας θα πρέπει να δοθεί περισσότερος χρόνος στους Επιθεωρητές του ΟΗΕ προκειμένου να φέρουν εις πέρας την αποστολή που τους έχει ανατεθεί.

Σε μια επόμενη διάσκεψη του ΣΑ στις 14 Φεβρουαρίου 2003 ο Hans Blix αναφερόμενος στην άρνηση του Ιρακινού καθεστώτος να συνεργαστεί με την

---

²⁷ Executive Chairman of UNMOVIC Dr. Hans Blix, *An Update on Inspection* (Jan 27, 2003). Βλ. Σχετικά Julia Preston, *UN Inspector says Iraq Falls Short on Cooperation*, NY Times, Jan. 28 2003

²⁸ Κωνσταντίνος Π. Χορτάτος, *Η Αμερικανική επέμβαση εναντίον του Ιράκ τον Μάρτιο του 2003, το διεθνές δίκαιο και το δόγμα της προληπτικής αμύνης*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ.26

²⁹ Iraq weapons of mass destruction intelligence in secretary Powell's United Nations speech, <http://news.findlaw.com/legalnews/lit/iraq/documents.html#sicrpt>

Επιτροπή Επιθεωρητών για την ανεύρεση όπλων μαζικής καταστροφής, υποστήριξε ότι η άρνηση αυτή αποτελεί ένδειξη ότι το Ιράκ προσπαθεί επιμελώς να αποκρύψει την κατοχή τους. Παρόλα αυτά μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν είχε με κανένα στοιχείο διαπιστωθεί η ύπαρξη παραγωγής ή κατοχής όπλων μαζικής καταστροφής.

Παρά τη μη ανεύρεση εκ μέρους των Επιθεωρητών όπλων μαζικής καταστροφής στο ιρακινό έδαφος, το Αμερικανικό Κογκρέσο τον Οκτώβριο του 2002 είχε προβεί στην υιοθέτηση μιας κοινής απόφασης με τον Αμερικανό Πρόεδρο George Bush για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για την εναντίον του Ιράκ χρήση ενόπλου βίας με το αιτιολογικό ότι τα μέτρα αυτά αφορούσαν την υπεράσπιση των ΗΠΑ καθώς και την ενίσχυση και εκτέλεση όλων των σχετικών με το Ιράκ αποφάσεων του ΣΑ³⁰. Γεγονός είναι ότι η κοινή αυτή απόφαση του Αμερικανικού Κογκρέσου και του Προέδρου των ΗΠΑ να προσφύγουν σε πόλεμο εναντίον του Ιράκ, προκάλεσε την αντίδραση ομάδος Αμερικανών βουλευτών, καθώς και ομάδος γονέων Αμερικανών στρατιωτών, οι οποίοι προσέφυγαν ενώπιον της αμερικανικής δικαιοσύνης προκειμένου να υποστηρίξουν ότι η κοινή αυτή απόφαση των δυο αυτών οργάνων της Πολιτείας για τη χρήση στρατιωτικής βίας εναντίον ξένου Κράτους, στερείτο συνταγματικής διατάξεως. Το δικαστήριο όμως απέρριψε την προσφυγή αυτή³¹.

Στα μέσα Φεβρουαρίου του 2003 οι ΗΠΑ και η Μ. Βρετανία ζήτησαν από το ΣΑ μια νέα απόφαση προς την εξουσιοδότηση του ΟΗΕ για τη χρήση βίας εναντίον του Ιράκ. Η απόφαση αυτή θα μπορούσε να επιτευχθεί με τις ψήφους τουλάχιστον των εννέα κρατών-μελών του Συμβουλίου, έστω και αν ένα από τα μόνιμα μέλη του προσέφευγε σε veto εναντίον της αποφάσεως αυτής. Στις 24 Φεβρουαρίου ΗΠΑ και Μ. Βρετανία κυκλοφόρησαν στους κόλπους του ΣΑ σχέδιο αποφάσεως, το οποίο υποστηρίχθηκε και από την

---

³⁰ Sean Murphy, *Contemporary Practice of the United States*, 96 American Journal of International Law.956, 2002

³¹ Κωνσταντίνος Π. Χορτάτος, *Η Αμερικανική επέμβαση εναντίον του Ιράκ τον Μάρτιο 2003, το διεθνές δίκαιο και το δόγμα της προληπτικής αμύνης*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σελ.30.

Ισπανία, με το οποίο ζητούσαν από το ΣΑ να αποφασίσει αν το Ιράκ παρέλειψε να συμμορφωθεί με τους όρους της υπ' αριθμόν 1441 αποφάσεως του και αν αυτό συνέβαινε, επιβαλλόταν η χρήση βίας εναντίον του³².

Κατά τις νέες διαβουλεύσεις του ΣΑ στις 6 Μαρτίου 2003, ο Πρόεδρος Bush δήλωσε μεταξύ άλλων ότι αν το ΣΑ αρνηθεί την πρόταση αυτή τότε οι δυνάμεις αυτές θα αναγκαστούν να δράσουν μόνες τους με τη συνδρομή των συμμάχων τους³³.

Ταυτόχρονα οι ΗΠΑ και η Μ. Βρετανία συνέχισαν τις επίμονες τους προσπάθειες –πολιτική εξαγορά, πολιτικός καταναγκασμός- προκειμένου να πετύχουν την υιοθέτηση από το ΣΑ του προταθέντος σχεδίου απόφασης. Οι πιέσεις κατά των μη μόνιμων μελών του ΣΑ –δημοσιοποιημένες και μη- ήταν έντονες καθότι υπήρχε η ελπίδα πως, έστω και αν τα υπόλοιπα τρία μόνιμα μέλη καταψήφιζαν ένα νέο ψήφισμα, η Ουάσιγκτον και το Λονδίνο θα διασφάλιζαν τουλάχιστον την πλειοψηφία των μελών του ΣΑ, κάτι το οποίο έστω και αν δεν τους εξασφάλιζε τη «νομιμότητα» ενδεχομένως θα τους ενίσχυε πολιτικά³⁴. Έτσι, υπό την απειλή του γαλλικού και του ρωσικού veto, προσπάθησαν να αποσπάσουν την ψήφο των εννέα μελών του ΣΑ. Οι πιέσεις εκ μέρους των δύο δυνάμεων στα μη μόνιμα μέλη του ΣΑ υπήρξαν ασφυκτικές, κάτι που μαρτυρείται στις δηλώσεις των ηγετών τους.

---

³² Βλ. NY Times, Feb.25, 2003

³³ «Ολόκληρος ο κόσμος ζητά σήμερα από τον Ιρακινό δικτάτορα να απαντήσει σε μια μόνο ερώτηση. Έχει το ιρακινό καθεστώς προβεί στον πλήρη αφοπλισμό και άνευ όρων όπως αυτό προβλέφθηκε από την απόφαση 1441 του ΣΑ, των όπλων μαζικής καταστροφής ή όχι; Έχει ο ιρακινός δικτάτορας προβεί να ή όχι στην καταστροφή των πυραύλων που βρίσκονται στα χέρια του οι οποίοι παραβιάζουν τους περιορισμούς του ΟΗΕ για την κατοχή τους και αν έχει διακοπεί η παραγωγή αυτών ή αν συνεχίζει και παραγεί και κατέχει χημικά και βιολογικά όπλα; Γνωρίζουμε από τις μυστικές μας υπηρεσίες ότι οι Ιρακίνοι επιστήμονες συνεχίζουν να αρνούνται τη συνεργασία τους με τους Επιθεωρητές του ΟΗΕ όσον αφορά την υπόδειξη των αποθηκευμένων όπλων μαζικής καταστροφής και κατά συνέπεια οι ενέργειες τους αυτές είναι αντίθετες με τις αποφάσεις του ΣΑ και σκοπό έχουν την συστηματική και εσκεμμένη παραπληροφόρηση του κόσμου. Συνεπώς αν το Συμβούλιο Ασφαλείας αποτύχει να αντιμετωπίσει την υπάρχουσα αυτή παγκόσμια απειλή του Ιρακινού δικτάτορα και αρνηθεί να παράσχει την εξουσιοδότηση του για τη χρήση βίας εναντίον του Ιράκ, τότε τα ελεύθερα έθνη έχουν υποχρέωση να αναλάβουν εξ' ιδίων τον κίνδυνο αυτό.» President Bush News Conference, 39 Weekly Comp.Press. Doc 295,296 (Mar.6, 2003)

³⁴ Είναι βέβαια γεγονός ότι αυτές οι πρακτικές εξουδετερώνουν κάθε δυνατότητα εισροής δικαιοκλών κριτηρίων (που αφορούν ασφαλώς όχι κάποια ανύπαρκτη ατομική δικαιοσύνη, αλλά τη διακρατική τάξη). Παναγιώτης Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Διαδρομή, αντικείμενο, περιεχόμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο*, εκδ.Ποιότητα, 'δ έκδοση, Αθήνα, 2009, σελ.502

Στα μέσα Μαρτίου του 2003 έγινε σαφές ότι τέτοια εξουσιοδότηση εκ μέρους του ΣΑ για τη χρήση βίας εναντίον του Ιράκ ήταν αδύνατον να δοθεί. Στις 17 Μαρτίου οι επικεφαλής των Κυβερνήσεων των ΗΠΑ, της Μ. Βρετανίας και της Ισπανίας συναντήθηκαν στα νησιά Αζόρες με σκοπό να πάρουν μια απόφαση για την Αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ. Δήλωσαν ότι αν ο Saddam Hussein επιμένει ακόμα και σήμερα στην άρνηση του να συνεργασθεί με τον ΟΗΕ για την καταστροφή των όπλων μαζικής καταστροφής τα οποία έχει στα χέρια του, τότε φέρει αποκλειστική ευθύνη για τη μη συμμόρφωσή του με τις διατάξεις της απόφασης 1441, όπως και άλλων, του ΣΑ³⁵. Ο Πρόεδρος Bush αποτυγχάνοντας να συγκεντρώσει έναν πιο εντυπωσιακό πολυεθνικό συνασπισμό δυνάμεων, δήλωσε ότι «ως ένα σημείο μπορεί να έχουμε μείνει μόνο εμείς. Δεν πειράζει. Είμαστε η Αμερική»³⁶

1.5. Ο Πόλεμος

Την επόμενη της αποτυχίας συγκέντρωσης ενός πολυεθνικού συνασπισμού δυνάμεων για την επίθεση στο Ιράκ, ΗΠΑ, Μ.Βρετανία και Ισπανία απέσυραν από το ΣΑ το προταθέν σχέδιο απόφασης. Το βράδυ της ίδιας ημέρας ο Πρόεδρος Bush απεύθυνε διάγγελμα³⁷ προς τον αμερικανικό λαό. Το

---

³⁵ Statement of the Atlantic Summit, *A Vision for Iraq and Iraqi People*, 39 Weekly Comp. Press. Doc. 336 (Mar.16, 2003)

³⁶ Medeleine Albright, *The mighty and the almighty: reflections on America, God and World Affairs*, Harper Collins Publishers, New York, 2006

³⁷ «Οι συλλεγείσες πληροφορίες και από άλλες Κυβερνήσεις απέδειξαν ότι το Ιράκ κατέχει και αποκρύπτει μερικά από τα πλέον θανάσιμα όπλα μαζικής καταστροφής. Το ιρακινό καθεστώς έχει χρησιμοποιήσει τα όπλα αυτά κατ'επανάληψη εναντίον των γειτόνων του, αλλά και εναντίον του ίδιου του ιρακινού λαού. Κατά συνέπεια το καθεστώς αυτό τυγχάνει επικίνδυνο και αποτελεί απειλή για ολόκληρη τη Μέση Ανατολή. Αυτό εκφράζει ένα απέραντο μίσος, όχι μόνο εναντίον των ΗΠΑ, αλλά και των συμμάχων τους και έχει σα σκοπό με την κατοχή των όπλων αυτών να εκπαιδεύσει και να παράσχει άσυλο σε διεθνείς τρομοκρατικές οργανώσεις περιλαμβανομένων και των δραστηριοτήτων της Al Qaeda στο ιρακινό έδαφος. Χρησιμοποιώντας η διεθνής αυτή τρομοκρατική οργάνωση χημικά και βιολογικά όπλα επιταχύνει με τη βοήθεια του Saddam Hussein την εκπλήρωση των φιλοδοξιών της για το φόνο δεκάδων χιλιάδων Αμερικανών πολιτών, αλλά και άλλων ανθρώπων σε ολόκληρο τον κόσμο. Οι ΗΠΑ αλλά και όλα σχεδόν τα Έθνη της διεθνούς κοινότητας δεν πρόκειται να δεχθούν την απειλή αυτή. Πριν είναι πολύ αργά θα πράξουμε ό,τι είναι δυνατό προκειμένου να αποκατασταθεί η τάξη και η ειρήνη στην περιοχή. Εναντίον του κινδύνου αυτού οι ΗΠΑ έχουν αποκλειστική ευθύνη για να χρησιμοποιήσουν βία εναντίον του Ιρακινού καθεστώτος, προκειμένου να εξασφαλίσουν την εθνική τους ασφάλεια. Το καθήκον αυτό ανήκει σε εμένα ως Αρχιστράτηγου των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων, ορκιζόμενος να διαφυλάξω την εθνική ασφάλεια της πατρίδας μου. Ως εκ τούτου, αναγνωρίζοντας την απειλή αυτή εναντίον της πατρίδας μου το Κογκρέσο των ΗΠΑ με εξουσιοδότησε να προβώ στη χρήση βίας εναντίον του Ιράκ. Οι ΗΠΑ κατέβαλαν μεγάλες προσπάθειες συνεργασίας με τον ΟΗΕ προκειμένου να αποφύγουν την ιρακινή αυτή απειλή, επειδή επιθυμούν την επίλυση του ζητήματος αυτού με ειρηνικά μέσα, και για το λόγο αυτό πιστεύαμε και πιστεύουμε ότι η αποστολή του ΟΗΕ τυγχάνει η αντιμετώπιση των επιθετικών ενεργειών των διαφόρων Κρατών και η διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Στην περίπτωση του Ιράκ, οι υπ' αριθμόν 678 και 687 αποφάσεις του ΣΑ βρίσκονται σε ισχύ και για το λόγο

αμερικανικό τηλεσίγγραφο απέρριψε ο Saddam Hussein με αποτέλεσμα στις 19 Μαρτίου, δυο ώρες μετά την εκπνοή του τηλεσιγράφου, να αρχίσει η εναντίον του Ιράκ αμερικανική επέμβαση.

Το πρωί της 20^{ης} Μαρτίου οι ΗΠΑ προέβησαν στην άμεση προώθηση μεγάλης κλίμακας πυραύλων "Tomahawk Cruiss", πλοία και αεροπλάνα, καθώς και 2.000 Pound Setelite-guided bombs νοτίως της Βαγδάτης όπου υπήρχαν πληροφορίες ότι εκεί βρίσκονταν ο Ιρακινός δικτάτορας με τα μέλη της οικογένειάς του. Εν τω μεταξύ οι Αμερικανικές και Βρετανικές Δυνάμεις προωθούμενες πλησίον των Κουβεϊτιανών συνόρων με το Ιράκ άρχισαν την πρώτη φάση των στρατιωτικών επιχειρήσεων με την επωνυμία "Operation Iraq Freedom"³⁸. Στις 9 Απριλίου 2003 ο διαπιστευμένος στον ΟΗΕ Ιρακινός Πρέσβυς Mohammed Douiri ανακοίνωσε στο Σώμα ότι η Ιρακινή Κυβέρνηση δεν υπήρχε πλέον³⁹. Στις 14 Απριλίου το αμερικανικό Πεντάγωνο ανήγγειλε την πτώση του ιρακινού καθεστώτος και το τέλος του πολέμου⁴⁰. Μέσα σε 26 ημέρες η ιρακινή Κυβέρνηση έπεσε και ο συνασπισμός αμερικανικών και συμμαχικών δυνάμεων κατέλαβε ολόκληρο το ιρακινό έδαφος και ανέλαβε την κρατική εξουσία.

Ο αμερικανός Πρόεδρος, με θριαμβευτικό ύφος και φορώντας στολή αεροπόρου, ανακοίνωσε «τη λήξη των μεγάλων επιχειρήσεων» στο Ιράκ

αυτό οι ΗΠΑ με τους συμμάχους τους έχουν εξουσιοδοτηθεί να χρησιμοποιήσουν βία εναντίον του Ιράκ εφόσον αυτό αρνηθεί να προβεί στην καταστροφή των όπλων μαζικής καταστροφής που διαθέτει. Το Σεπτέμβριο του 2002 ζήτησα από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ να δώσει ένα τέλος στον κίνδυνο αυτό. Στις 8 Νοεμβρίου του ίδιου έτους το ΣΑ υιοθέτησε την απόφαση 1441 με την οποία αναγνωριζόταν η εκ μέρους του Ιράκ παραβίαση των διεθνών του υποχρεώσεων σε σχέση με την απαγόρευση παραγωγής και κατοχής όπλων μαζικής καταστροφής και υποσχέθηκε τη λήψη μέτρων εναντίον αυτού σε περίπτωση κατά την οποία αρνούνταν τον άμεσο και πλήρη αφοπλισμό του. Σήμερα, τέσσερις μήνες μετά από την απόφαση αυτή, οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοι τους εργάστηκαν εντός του κόλπου του ΣΑ για την ενίσχυση των θέσεων τους. Παρόλα αυτά μερικά μέλη του Συμβουλίου αυτού, αντιδρώντας στη θέση μας αυτή, απείλησαν να προσφύγουν σε veto σε περίπτωση που το ΣΑ προέβαινε στην υιοθέτηση της αποφάσεως για τον εξαναγκασμό του Ιράκ με χρήση βίας με σκοπό τον αφοπλισμό του. Οι Κυβερνήσεις των Κρατών αυτών αν και συμμερίζονταν τους φόβους μας για τον ενδεχόμενο κίνδυνο της ιρακινής αυτής απειλής, δεν αποφάσισαν να δώσουν λύση. Για το λόγο αυτό ένας μεγάλος συνασπισμός Κρατών αποφάσισε να ενεργήσει αμέσως εναντίον της απειλής αυτής για την ενίσχυση της ειρήνης και ασφάλειας στην περιοχή.» *Address to the Nation of Iraq*, 39 Weekly Comp. Press Doc. (Mar.17, 2003)

³⁸ Patric E. Tyler, *US and British Troops Push into Iraq as Missiles Strike Baghdad Compound*, NY Times, Mar.21, 2003

³⁹ Wash. Post, April 10, 2003

⁴⁰ Eric Schmitt, *Pentagon Asserts the Main Fighting is Finished in Iraq*, NY Times, Apr.15, 2003

ύστερα από την απροσδόκητα εύκολη πτώση του καθεστώτος του Saddam Hussein. «Αποστολή εξετελέσθη» έγραφε το πανό που είχε αναγερθεί στο αεροπλανοφόρο Α.Λίνκολν.

Ο στόχος επετεύχθη: ο Saddam Hussein απομακρύνθηκε από την εξουσία. Συνελήφθη, παραπέμφθηκε σε ιρακινό δικαστήριο, καταδικάστηκε σε θάνατο και εκτελέστηκε από τη νέα κυβέρνηση. Έγινε γρήγορα αντιληπτό βέβαια, ότι το τίμημα αυτής της "αποστολής που εξετελέσθη" είχε υποτιμηθεί πολύ. Οι ανώτεροι υπάλληλοι της κυβέρνησης περίμεναν ότι ο πόλεμος και η συνεπακόλουθη μετάβαση θα ήταν εύκολη, ανέξοδη και χωρίς ρίσκο. Αποτυγχάνοντας να προβλέψουν τα προβλήματα, δεν προνόησαν να σχεδιάσουν την επίλυσή τους και μια ρεαλιστική στρατηγική για την επαναφορά της τάξης.

Χάος επικρατούσε στη χώρα, με πολλές αντάρτικες ομάδες σε αιματηρή αντιπαράθεση που δεν παρέλειπαν σε κάθε ευκαιρία να κτυπούν τις δυνάμεις κατοχής. Κύριο μέλημα της αμερικανικής κυβέρνησης ήταν πλέον να περάσουν από την εισβολή στην έννομη τάξη, πράγμα δύσκολο εν μέσω του αλληλοσπαραγμού Σουνιτών-Σιιτών, αλλά και λόγω της εμφάνισης μιας νέας ομάδας της al-Qaeda επί ιρακινού εδάφους. Ο Πρόεδρος Bush είχε δώσει την υπόσχεση ό,τι τα στρατεύματα των ΗΠΑ «θα μείωναν την τρομοκρατική απειλή προς την Αμερική και τον υπόλοιπο κόσμο, τη στιγμή που ο Saddam Hussein θα αφοπλιζόταν». Στην πραγματικότητα η εισβολή και η κατοχή του Ιράκ αύξησαν την απειλή και τον κίνδυνο αυτό. Αυτό που προκλήθηκε ήταν μια ιστορική αλλαγή στην ισορροπία δυνάμεων μεταξύ Σιιτών και Σουνιτών Μουσουλμάνων, όχι μόνο στο Ιράκ, αλλά σε ολόκληρη την περιοχή. Η εγκαθίδρυση μιας μόνιμης κυβέρνησης στο Ιράκ σηματοδότησε την πρώτη φορά στην ιστορία που οι Σίιτες κυβερνούν ένα αραβικό κράτος. Επιπλέον η al-Qaeda έκανε πλέον αισθητή την παρουσία της στο ιρακινό έδαφος. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας, Γιοσκα Φίσερ είχε προειδοποιήσει ότι η έκρυθμη κατάσταση στο Ιράκ λειτουργεί αποσταθεροποιητικά για ολόκληρη

τη Μέση Ανατολή και «ρίχνει νερό στο μύλο» της ισλαμικής τρομοκρατίας.

Η Ανώτατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) υπολόγισε (2008) τους πρόσφυγες σε 4,7 εκατομμύρια (περίπου το 16% του πληθυσμού) εκ των οποίων τα 2 εκατομμύρια στο εξωτερικό. Σε έκθεση του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού τον Μάρτιο 2008 η κατάσταση του ιρακινού πληθυσμού περιγράφεται ως τραγική: το 35% των περίπου 5 εκατομμυρίων παιδιών ήταν ορφανά.

Από τον Ιούνιο 2008 ωστόσο, το αμερικανικό υπουργείο Άμυνας διαπίστωσε κάποια ορατά σημάδια βελτίωσης τόσο στο ζήτημα της ασφάλειας όσο και στον οικονομικό τομέα. Τον επόμενο μήνα ο Πρόεδρος Bush ανακοίνωσε ότι η ένταση της βίας στο Ιράκ είχε περιοριστεί στα "χαμηλότερα επίπεδα από την άνοιξη του 2004".

Όπως γράφει η Emma Sky (επικεφαλής των πολιτικών συμβούλων του στρατηγού Ραιμόν Οντιέρνο διοικητή της πολυεθνικής δύναμης στο Ιράκ από το 2008 ως το 2010), *"οι αμερικανικές δυνάμεις εκμεταλλεύτηκαν τις εσωτερικές έριδες τόσο των Σιιτών όσο και των Σουνιτών για να περιορίσουν τα κρούσματα βίας έτσι ώστε να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις για την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ."* Η Κοινή Γνώμη έκλινε όλο και πιο πολύ πλέον υπέρ της αποχώρησης ενώ σταδιακά η ευθύνη για την τήρηση της τάξης μεταβιβαζόταν στις ιρακινές δυνάμεις ασφαλείας (οι οποίες εκπαιδεύονταν συστηματικά από τους Αμερικανούς). Έτσι και οι χώρες που συμμετείχαν στην εκστρατεία στο Ιράκ απέσυραν τις δυνάμεις τους.

Περί τα τέλη του 2008 οι κυβερνήσεις ΗΠΑ και Ιράκ ενέκριναν την Status of Forces Agreement που θα ισχύσει από 1ης Ιανουαρίου 2012. Με μια δεύτερη Συμφωνία Στρατηγικού Πλαισίου (Strategic Framework Agreement) που επικυρώθηκε από το ιρακινό κοινοβούλιο τέθηκαν τα θεμέλια της συνεργασίας σε τομείς όπως τα συνταγματικά δικαιώματα, η ασφάλεια, η εκπαίδευση, η

εκμετάλλευση ενεργειακών πόρων και άλλους.

Περί τα τέλη του Φεβρουαρίου 2009, ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ Μπαράκ Ομπάμα ανακοίνωσε το χρονοδιάγραμμα αποχώρησης των αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ, με τελική προθεσμία τον Δεκέμβριο 2011. Τον Δεκέμβριο 2010 σχηματίστηκε (έπειτα από εννεάμηνη αντιπαράθεση) πολυφωνική κυβέρνηση στη Βαγδάτη με πρωθυπουργό τον Ουρί αλ-Μαλλάκι ο οποίος τάχθηκε υπέρ της ταχείας αποχώρησης των αμερικανικών στρατευμάτων. Ήδη όμως από τις 31 Αυγούστου 2010 ο πρόεδρος Όμπυα είχε ανακοινώσει την λήξη της αμερικανικής εκστρατείας στο Ιράκ, τονίζοντας ότι *"την κύρια ευθύνη για την τήρηση της τάξης την έχει ήδη αναλάβει ο ιρακινός λαός"*. Από 1ης Σεπτεμβρίου 2010 η επιχείρηση μετονομάστηκε από "Operation Iraqi Freedom" σε "Operation New Dawn". Οι 50.000 στρατιωτικοί που έχουν απομείνει, περιορίζονται σε καθήκοντα εκπαίδευσης των ιρακινών δυνάμεων ασφαλείας και παίζουν ρόλο συμβουλευτικό⁴¹.

Έτσι λοιπόν διαμορφώθηκε μέχρι σήμερα η κατάσταση στο Ιράκ. Καθοριστικό ρόλο στην πορεία προς την εισβολή και μετά από αυτήν έπαιξαν, όπως γίνεται πάντα σε ανάλογες περιπτώσεις, τα υπόλοιπα μέλη της διεθνούς κοινότητας. Παρακάτω αναλύεται η στάση κάποιων κρατών που έπαιξαν νευραλγικό ρόλο στο Ιράκ το 2003 όπως και τα αίτια των επιμέρους συμπεριφορών των κρατών αυτών. Πριν όμως από αυτό και προκειμένου να διαμορφωθεί μια πιο ολοκληρωμένη άποψη σχετικά με τη συμπεριφορά των υπολοίπων δυνάμεων απέναντι σε μια κρίση όπως ήταν αυτή του Ιράκ το 2003 καλό θα ήταν να εξεταστεί η εμπειρικά διαμορφωμένη άποψη σύμφωνα με την οποία η Ευρώπη έχει έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης κρίσεων απ' ό,τι η Αμερική λόγω αντίθετων βιωμάτων στο πέρασ της ιστορίας.

---

⁴¹ Emma Sky, *"Iraq, from surge to sovereignty, winding down the war in Iraq"*, Foreign Affairs, March/April 2011, p.117-138

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ: ΑΜΕΡΙΚΗ vs ΕΥΡΩΠΗ

Οι διαμετρικά αντίθετες εμπειρίες που έχουν Ευρωπαίοι και Αμερικανοί από τον πόλεμο και την κατάσταση των τεταμένων διεθνών σχέσεων, όπως αυτές που βίωσε ο κόσμος την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, έχουν διαδραματίσει αναμφισβήτητα αποφασιστικό ρόλο στη διαμόρφωση συγκεκριμένων απόψεων για τον χαρακτήρα του διεθνούς συστήματος και τη θέση κάθε έθνους-κράτους σε αυτό. Οι Αμερικανοί, αδιαφιλονίκητοι νικητές και του Β΄ Παγκοσμίου και του Ψυχρού Πολέμου, εξήλθαν από τις δύο αυτές κρίσεις του διεθνούς συστήματος με ανυψωμένο ηθικό, τεράστιο κύρος και ισχυρή οικονομία και, πάνω απ' όλα, αποκόμισαν από την έκβαση των δύο αυτών αντιπαράθεσεων την ακλόνητη πίστη στο ηθικό δέον του ιστορικού τους ρόλου. Αποκόμισαν, δηλαδή την πεποίθηση ότι διαφύλαξαν με τρόπο ηρωικό τις σημαντικότερες κατακτήσεις του δυτικού πολιτισμού. Στο επίπεδο του συσχετισμού ισχύος, η αντιπαράθεση με τη Σοβιετική Ένωση που διεξήχθη υπό το κράτος της διεκδίκησης αποκλειστικότητας στον τρόπο οργάνωσης της κοινωνίας, κληροδότησε επίσης μια αίσθηση υπεροχής και πίστης στο ηθικό δέον της παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας. Οι Ευρωπαίοι, αντίθετα, είτε από ανάγκη -κατά μία ρεαλιστική ερμηνεία- είτε από επιλογή -κατά μία φιλελεύθερη αντίληψη- επέλεξαν να οργανώσουν τη δράση τους σε ένα συλλογικό πλαίσιο που ξεκίνησε με την ΕΟΚ και μετασχηματίστηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ένα μοναδικό θεσμικό φαινόμενο στην ανθρώπινη ιστορία, πραγμάτωση για πολλούς του καντιανού μοντέλου της συνεργασίας των ευρωπαϊκών εθνών. Παρόλο που η Ε.Ε. δεν απορρόφησε τους λεγόμενους τομείς υψηλής κυριαρχίας που αφορούν την άμυνα και την εξωτερική πολιτική, εδραίωσε, εντούτοις, ένα συνεργατικό πλαίσιο λειτουργίας το οποίο βοήθησε τους Ευρωπαίους να υπερκεράσουν τις αποικιοκρατικές και ηγεμονικές τους παραδόσεις (που τους οδήγησαν, μεταξύ άλλων, και στην τραγωδία του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου) και να υιοθετήσουν ένα καντιανού τύπου μοντέλο διαχείρισης των παγκόσμιων υποθέσεων.

Στα πλαίσια αυτής της λογικής, τα ευρωπαϊκά κράτη επένδυσαν στον αφοπλισμό και στην πολιτική του "χτισίματος γεφυρών με την Ανατολή" η

οποία εκφράστηκε πλήρως με τα ανατολικά ανοίγματα του de Gaulle, την Ostpolitik του Willy Brandt και την πολιτική συμφιλίωση της Ευρώπης. Για την ηπειρωτική Ευρώπη, το ζήτημα της χρήσης βίας απέναντι σε ένα άλλο κράτος, μετά από αιώνες αποικιοκρατίας και απροκάλυπτης επέμβασης στα εσωτερικά άλλων κρατών και μετά από δύο καταστροφικούς πολέμους, έχει απονομιμοποιηθεί ιστορικά και στιγματισθεί ηθικά. Υπό αυτό το πρίσμα μπορεί να εξηγηθεί γιατί όροι όπως "άξονας του κακού" και "κράτη-παρίες" προκαλούν αλλεργία σε μεγάλο κομμάτι των ευρωπαϊκών κοινωνιών οι οποίες έζησαν, για 40 περίπου χρόνια, με τον φόβο ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος που μοιραία θα ξεσπούσε επάνω τους.

Για τους Αμερικανούς, αντίθετα, τους νικητές του Ψυχρού Πολέμου και της αδυσώπητης ψυχροπολεμικής αντιπαράθεσης μεταξύ "του απόλυτου καλού" και του απόλυτου κακού", αυτό συνιστά ένα θεμελιώδες λάθος αντιμετώπισης των νέων ασύμμετρων απειλών. Η ενσωμάτωση δικτατορικών και ανελεύθερων καθεστώτων στην παγκόσμια κοινότητα των λαών υπονομεύει, σε μια αντιστροφή του παραπάνω ευρωπαϊκού επιχειρήματος, τη δύναμη και τη συνοχή των φιλελεύθερων και των δημοκρατικών αξιών που δομούν ή πρέπει να δομούν την παγκόσμια τάξη, κάτι που συνδέεται άρρηκτα με τη συλλογική πεποίθηση της αμερικανικής κοινωνίας ότι οι δημοκρατικές αξίες συνιστούν αμερικανική μοναδικότητα⁴².

Η θρησκεία εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα πολιτικοποιημένη στις ΗΠΑ⁴³. Οι πολιτικοί, με ελάχιστες εξαιρέσεις, είθισται να διακηρύττουν την πίστη τους στον Ιησού Χριστό, ενώ οι αμιγώς χριστιανικοί θρησκευτικοί πολιτικοί σχηματισμοί στην Ευρώπη, τα χριστιανοδημοκρατικά κόμματα, αν και αναγνωρίζουν στο καταστατικό τους τη θρησκεία ως δομικό στοιχείο της ιδεολογικής τους ταυτότητας, αποδέχονται μια απολύτως εκκοσμικευμένη έκδοση της θρησκευτικής πίστης.

---

⁴² Noam Chomsky, *Rogue States. The Rule of Force in World Affairs*, London: Pluto Press, 2000 p.124-155

⁴³ Δημήτρης Καϊρίδης, *Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική και η συντηρητική αντεπανάσταση, ο Μπούς, η Τρομοκρατία, το Ιράκ και το Ισλάμ*, εκδ.Ι.Σιδέρης, 2008, σελ.143-157

Η αμερικανική κοινωνία μπορεί, κατά συνέπεια, πιο εύκολα από μια ευρωπαϊκή να προσεγγίσει με θρησκευτικούς όρους έναν πόλεμο, ο οποίος μπορεί να περιβληθεί με το επικάλυμμα σταυροφορίας για την υπεράσπιση της δημοκρατίας και της ελευθερίας από τη βαρβαρότητα. Η υπεράσπιση αυτών των αξιών, επομένως, μπορεί κατά μία μεσσιανική έννοια να αποκτήσει ταυτόσημο περιεχόμενο με την προάσπιση της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής κυριαρχίας του αμερικανικού κράτους και να δικαιολογήσει ενέργειες εις βάρος του διεθνούς δικαίου. Χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η απαίτηση εξαιρέσης των αμερικανών στρατιωτών από τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου την οποία η Ουάσιγκτον κατοχύρωσε θεσμικά με διμερείς συμφωνίες με διάφορες χώρες, προσφέροντας ως αντάλλαγμα στρατιωτική βοήθεια.

Ο τρόπος με τον οποίο Ευρωπαίοι και Αμερικανοί διαρθρώνουν τη διεθνοπολιτική δράση τους στην περιοχή της Μέσης Ανατολής αντανάκλα, σύμφωνα με διάφορους αναλυτές, μια αξιακή διαφορά που σχετίζεται με το περιεχόμενο της σύγχρονης δυτικής δημοκρατίας. Στη συνάντηση των οκτώ πλουσιότερων χωρών [G8] τον Ιούνιο του 2004 οι συμμετέχουσες χώρες προκειμένου να προσφέρουν την αιτούμενη από τους Αμερικανούς υποστήριξη για την πολιτική τους στο Ιράκ, ζήτησαν ως αντάλλαγμα τη συναίνεση της Ουάσιγκτον στη πρόταση του Fischer για τη δημιουργία ενός "Forum για το μέλλον" στη Μέση Ανατολή, με στόχο τη σταδιακή, μέσω επιμέρους κοινωνικών και πολιτισμικών παρεμβάσεων, προώθηση της δημοκρατίας στην περιοχή.

Οι αλλαγές των καθεστώτων -όπως στο Ιράκ- θεωρούνται, σύμφωνα με τις αντιλήψεις περί ηγεμονίας που διατυπώνουν επικριτές της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, αυτοκρατορική αποστολή διότι θέτουν ως προϋπόθεση την άποψη ότι τα συμφέροντα της αυτοκρατορίας υπερέχουν της κρατικής κυριαρχίας. Η ευρωπαϊκή προσέγγιση -στον βαθμό που δεν υποκρύπτει μια υποκριτική στάση - φαίνεται να έχει πιο μακροπρόθεσμο ορίζοντα και προβλέπει μια μεταβατική φάση. Η αμερικανική, αντίθετα, εκπορεύεται από

μια λογική αμεσότητας. Για τους Αμερικανούς, το σχέδιο αυτό συνιστά μια αποφασιστική μάχη ενάντια στην τρομοκρατία, στην οποία πρέπει να προσχωρήσουν -με τους αμερικανικούς όμως όρους αντιμετώπισής της- και όσα κράτη ενδέχεται, δυνητικά τουλάχιστον, να αποτελέσουν πεδίο εκδήλωσης ή προετοιμασίας τρομοκρατικών δραστηριοτήτων. Τυχόν άρνηση συνεργασίας θα μπορούσε να επιφέρει αντίποινα, όπως στην περίπτωση της Συρίας που έχει τεθεί τα τελευταία χρόνια στη λίστα με τα κράτη παρίες "ως χώρα που υποθάλπει την τρομοκρατία"⁴⁴. Έχοντας κατά νου αυτές τις εμπειρικές διαφορές Ευρώπης -Αμερικής σε ό,τι αφορά τις εξωτερικές εμπειβάσεις θα συνεχίσουμε με τις επιμέρους συμπεριφορές κάποιων κρατών κατά την επέμβαση στο Ιράκ τον Μάρτιο του 2003.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ ΑΛΛΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

Η ανυπαρξία αποδείξεων ή έστω ενδείξεων για την κατοχή εκ μέρους του Ιράκ όπλων μαζικής καταστροφής, ανάγκασε τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, και ιδίως τη Γαλλία, τη Γερμανία και τη Ρωσία, να δηλώσουν ότι η εξουδετέρωση των υπαρχόντων εκ μέρους του Ιράκ τέτοιων όπλων, αν πραγματικά υπήρχαν αυτά, θα πρέπει να επιτευχθεί όχι με τη χρήση βίας αλλά με ειρηνικά μέσα. Μάλιστα η Γαλλία απείλησε ότι οποιαδήποτε στρατιωτική ενέργεια εναντίον του Ιράκ θα την ανάγκαζε να προβάλει veto στο ΣΑ⁴⁵.

Η Γερμανία αντιτάχθηκε επίσης σε οποιαδήποτε χρήση βίας εναντίον του Ιράκ πριν εξαντληθούν όλες οι προσπάθειες των Επιθεωρητών του ΟΗΕ για τη συνεργασία της κυβέρνησης της Βαγδάτης⁴⁶. Τη στάση αυτή κράτησε και η Ρωσία η οποία δήλωσε ότι ήταν και αυτή έτοιμη να χρησιμοποιήσει το δικαίωμα της αρνησικυρίας ενώπιον του ΣΑ, μπλοκάροντας οποιαδήποτε

---

⁴⁴ M.Ortega, M., 'The Achilles heel of transatlantic relations', ed. G. Lindstrom, *Shift or rift. Assessing US-EU relations after Iraq*, Paris, 2003, Institute for Security Studies.

⁴⁵ Wash.Post, Jan.21,2003

⁴⁶ Βλ. NY Times, Jan 23, 2003 και δήλωση του Υπουργού Άμυνας των ΗΠΑ Donald Rumsfeld, Wash.Post, Jan 24,2003

απόφαση του σε περίπτωση που το τελευταίο εξουσιοδοτήσει τις ΗΠΑ και τη Μ.Βρετανίας να χρησιμοποιήσουν βία κατά του Ιράκ⁴⁷.

Ένα άλλο αίτημα των ΗΠΑ προς την Ατλαντική Συμμαχία να επέμβει στρατιωτικά στο Ιράκ απορρίφθηκε από το Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία και το Λουξεμβούργο, ενώ η Ελλάδα απείχε από τη λήψη της απόφασης αυτής⁴⁸. Τα κράτη που συμμετείχαν στη στρατιωτική επέμβαση, η λεγόμενη «ομάδα των προθύμων» (περί τα 35 στον αριθμό), δήλωναν δημόσια ότι δεν συμφωνούν με αυτόν το επιθετικό πόλεμο, αλλά συμπλέουν ή ανέχονται (επιτρέποντας ακόμη και τη χρήση εδάφους τους για την εξυπηρέτηση επιθετικών σκοπών) βάσει κριτηρίων «εθνικού συμφέροντος».

Η τουρκική Βουλή ψήφισε κατ' αρχήν εναντίον του αιτήματος των ΗΠΑ για χορήγηση άδειας χρησιμοποίησης του εδάφους της για τις στρατιωτικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ εναντίον του Ιράκ, αργότερα όμως έδωσε την άδεια στα στρατιωτικά αεροπλάνα των ΗΠΑ να πετούν στον τουρκικό εναέριο χώρο. Αλλά και άλλες κυβερνήσεις ήταν αρνητικές στη χρήση βίας εναντίον του Ιράκ. Όμως σε μια δήλωση η οποία δημοσιεύθηκε σε πολλές ευρωπαϊκές και αμερικανικές εφημερίδες, στις 30 Ιανουαρίου 2003, πολλές ευρωπαϊκές κυβερνήσεις μεταξύ των οποίων η Τσεχική Δημοκρατία, η Δανία, η Ουγγαρία, η Ιταλία, η Πολωνία, η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Αγγλία υποστήριξαν τη θέση των ΗΠΑ περί προσφυγής στη βία εναντίον του Ιράκ⁴⁹. Μάλιστα, ο Τόνι Μπλερ, πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας, όταν ξεκίνησε ο πόλεμος στο Ιράκ πολλές φορές μιλούσε σαν να είχε αποφασίσει ολομόναχος να απομακρύνει τον Σαντάμ⁵⁰.

---

⁴⁷ NY Times, Mar.6, 2003

⁴⁸ Keith B. Richburg, *NATO Blocked on Iraq Decision*, Wash.Post, Jan.23,2003

⁴⁹ Wall St.J., 30 Jan, 2003

⁵⁰Θάνος Τριανταφύλλης *Θεωρίες συνωμοσίας. Από το Watergate στην 11^η Σεπτεμβρίου και το Ιράκ: ο άγνωστος ρόλος της CIA*, ένθετο από την εφημερίδα «Αποκαλύψεις», εκδ.ΟΞΥ, 2010, σελ.108

Στις 8 Φεβρουαρίου 2003 ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ Kofi Annan δήλωσε ότι τα Ηνωμένα Έθνη έχουν χρέος να εξαντλήσουν όλες τις δυνατότητες ειρηνικής διευθέτησης πριν την προσφυγή στη χρήση βίας⁵¹.

Σύμφωνα με τον N.Chomsky «η πιο τραγική περίπτωση είναι η Τουρκία η οποία είναι μια χώρα ευάλωτη και πρόσφορη σε τιμωρίες και δελεασμούς εκ μέρους των ΗΠΑ. Παρόλα αυτά η νέα κυβέρνηση (της Άγκυρας) προς μεγάλη έκπληξη όλων, υποστήριξε την άποψη του 90% του λαού της. Άκουσε βαριές επικρίσεις ανάλογες με εκείνες που δέχθηκαν η Γερμανία και η Γαλλία, όπου επίσης υπερίσχυσε η άποψη της μεγάλης πλειοψηφίας των λαών τους. Αντιθέτως άκουσαν επαίνους (από την αμερικανική κυβέρνηση) χώρες όπως η Ιταλία και η Ισπανία οι ηγέτες των οποίων προτίμησαν να ακολουθήσουν τις οδηγίες που υπαγόρευε η Ουάσιγκτον, κόντρα στη θέληση του 90% των λαών τους.» και συνεχίζει λέγοντας ότι «Υπάρχει πλέον ολόκληρη φιλολογία που προσπαθεί να εξηγήσει τους λόγους που έκαναν τη Γαλλία και τη Γερμανία, την επονομαζόμενη γηραιά Ευρώπη, αλλά και την Τουρκία, να πάρουν έτσι αφήφιστα τις ΗΠΑ. Είναι αδιανόητο για τις αυθεντίες να δεχθούν ότι (οι χώρες αυτές) τηρούν αυτή τη στάση επειδή έχουν πάρει τη δημοκρατία

---

⁵¹ «Οι ανακαλύψαντες τα Ηνωμένα Έθνη δεν ήταν ειρηνοποιοί. Ούτε γνώριζαν πότε τυγχάνει αναγκαία η χρήση βίας και για το λόγο αυτό περιέγραψαν στον Χάρτη του ΟΗΕ τέτοιες ισχυρές και αναγκαστικές διατάξεις έτσι ώστε να είναι σε θέση να ενώσουν την παγκόσμια κοινότητα εναντίον εκείνου ο οποίος προέβη σε επιθετική ενέργεια αντίθετη με τις διατάξεις αυτές. Δώδεκα χρόνια πριν το Ιράκ εισβάλλει στο Κουβέιτ, το ΣΑ και ο ΟΗΕ έκαναν ακριβώς το ίδιο. Πρώτον το ΣΑ έδωσε στον εισβολέα τη δυνατότητα ειρηνικής αποχώρησης από το έδαφος του Κουβέιτ. Όταν όμως το Κουβέιτ αολερριψε την προσφορά αυτή, το ΣΑ εξουσιοδότησε τον ΟΗΕ για τη χρήση βίας εναντίον του. Αυτό ήταν μια σκληρή αλλά λογική και αναγκαία απόφαση για την αποκατάσταση της ειρήνης και ασφάλειας στην περιοχή. Με την απόφαση αυτή το ΣΑ ενήργησε εντός των υπό του Κεφαλαίου VII προδιαγεγραμμένων ευθυνών του για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Σύμφωνα με αυτό σε περίπτωση απειλής της ειρήνης ή επιθετικής ενέργειας το ΣΑ θα προβαίνει σε συστάσεις ή θα αποφαινεται για τη λήψη αναγκαίων στρατιωτικών μέτρων (αρ.41&42) για τη διατήρηση ή αποκατάσταση της ειρήνης. Επί τη βάση των διατάξεων αυτών το ΣΑ εξουσιοδότησε ένα συνασπισμό στρατιωτικών δυνάμεων χωρών οι περισσότερες των οποίων ανήκαν σε μουσουλμανικές χώρες, με επικεφαλής τις ΗΠΑ, οι στρατιωτικές δυνάμεις των οποίων είχαν βοηθήσει στην απελευθέρωση του Κουβέιτ. Αυτό ήταν ένα μεγάλο μάθημα και παραμένει επίκαιρο ακόμη και σήμερα. Ατυχώς το Ιράκ αρνήθηκε να συμμορφωθεί με τις επιβαλλόμενες από το ΣΑ υποχρεώσεις τις οποίες απεδέχθη το 1990 και 1991 βάσει των όρων της ανακωχής. Συγκεκριμένα αρνήθηκε να ικανοποιήσει το ΣΑ σχετικά με τον αφοπλισμό του. Αυτό ήταν ένα ζήτημα το οποίο ενδιέφερε όχι μόνο τις ΗΠΑ και τον συνασπισμό των συμμαχικών δυνάμεων, αλλά ενδιέφερε ολόκληρη την παγκόσμια κοινωνία. Κατά συνέπεια αν η απόφαση κράτους τινός να χρησιμοποιήσει βία όχι βεβαίως για λόγους άμυνας, αλλά ως απειλή εναντίον της διεθνούς ειρήνης, όπως είναι η παραβίαση των περί αφοπλισμού των όπλων μαζικής καταστροφής διεθνών συμβατικών κανόνων, τότε η ενέργεια του αυτή είναι παράνομη και αντίθετη με τις αρχές του διεθνούς δικαίου και του Χάρτη του ΟΗΕ, εκτός εάν το ΣΑ κληθεί να επέμβει για την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης και τάξεως», UN Press Release S 4/S/8600, *Secretary General Says United Nations has duty to Exhaust All Possibilities of Peaceful Settlement Before Resorting to Use of Force* (Feb.10,2003)

στα σοβαρά και πιστεύουν ότι η κάθε κυβέρνηση έχει χρέος να ακολουθεί την άποψη της συντριπτικής πλειοψηφίας του λαού.»⁵² Στη συνέχεια ακολουθεί μια πιο ενδελεχής έρευνα των αιτιών της συμπεριφοράς της Γερμανίας και της Τουρκίας καθώς και μια παράθεση πληροφοριών σχετικά με τα εξοπλιστικά προγράμματα της ΕΣΣΔ, της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου στο Ιράκ πριν την εισβολή. Ποιοί είναι οι λόγοι που οδήγησαν τις δυνάμεις αυτές να τηρήσουν την στάση που τήρησαν η καθεμία; Είναι όντως επειδή «έχουν πάρει στα σοβαρά» τη δημοκρατία ή ήταν το εθνικό τους συμφέρον που τις οδήγησε στην επιλογή τους;

3.1. Γερμανία

Σε ό,τι αφορά τη Γερμανία, σύμφωνα με τον Gregor Shollghen, καθηγητή της Νεότερης Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Enlargen, η μονομερής πολιτική των αμερικανών στην κρίση του Ιράκ προσέφερε στους ηγέτες της «παλαιάς» Ευρώπης, ιδιαίτερα της Γαλλίας και της Γερμανίας, την ευκαιρία να αναδείξουν εναλλακτικά πρότυπα προσέγγισης των διεθνών κρίσεων. Ο Γερμανός Καγκελάριος Γκερχαρντ Σρέντερ ύψωσε πρώτος τη σημαία στο εσωτερικό της χώρας του, για να αναλάβει στη συνέχεια ο Πρόεδρος Σιράκ την ηγεσία του αντιαμερικανικού συνασπισμού στην Ευρώπη. Επίσης ο σχεδιασμός της αντιπολεμικής πολιτικής στηρίχθηκε όχι μόνο σε ηθικά κριτήρια και στη στάση της κοινής γνώμης, αλλά και σε όρους ισχύος, με στόχο την ανάδειξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε παγκόσμιο παίκτη. Ο Σρέντερ μπόρεσε να προβάλλει με σαφήνεια τα γερμανικά συμφέροντα στην Ευρώπη και, συνεργαζόμενος στενά με τη Γαλλία, να ορθώσει το ανάστημά του στις ΗΠΑ: «Η γερμανική εξωτερική πολιτική διαμορφώνεται στο Βερολίνο» ήταν το νέο σύνθημα στην Καγκελαρία. Την πολιτική αυτή ενστερνίστηκε και η μεγάλη πλειοψηφία του γερμανικού λαού.

Ωστόσο, η ηγεσία της αντιπολίτευσης και αρκετοί σχολιαστές από το χώρο των συντηρητικών κομμάτων άσκησαν έντονη κριτική στη διαμορφούμενη

---

⁵² Noam Chomsky, *Iraq is a trial run*, συνέντευξη στον V.K.Ramachandran, 2 Απρ. 2003

«ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική » της ομοσπονδιακής κυβέρνησης . Η εξωτερική πολιτική της Δημοκρατίας του Βερολίνου, υποστηρίχθηκε, δεν είναι παντού και σε όλους πειστική και μια αποστασιοποίηση από τους παραδοσιακούς συμμάχους δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντα της χώρας. Στην περίπτωση της κρίσης του Ιράκ θα ήταν πιο αποδοτικό να τηρήσει η κυβέρνηση Σρέντερ επιφυλακτικό τητα και μετριοπάθεια και να υπολογίσει ψυχρά τα συμφέροντα της, αντί να προβαίνει σε δημόσια κηρύγματα περί ηθικής και διεθνούς νομιμότητας. Χριστιανοδημοκράτες πολιτικοί υποστήριξαν με έμφαση ότι η επιδεικτική συνεργασία της Γερμανίας με τη Γαλλία και τη Ρωσία στον πόλεμο του Ιράκ υποσκάπτει τα συμφέροντα της χώρας και ακόμα της Ευρώπης, θέτοντας σε κίνδυνο τις ευρωατλαντικές σχέσεις . Η «διεθνής εμφάνιση της Γερμανίας » και η μοιραία αφύπνιση του αντιαμερικανισμού στην κοινή γνώμη προσφέρει , κατά την άποψη των αντιπολιτευτικών κύκλων , μια οδυνηρή εικόνα που περιπλέκει το ρόλο της Γερμανίας ως προς τις ΗΠΑ.

Αντίθετα, οι αισιόδοξοι σχολιαστές της γερμανικής εξωτερικής πολιτικής, προβλέπουν ότι η αντίσταση της χώρας στον πόλεμο του Ιράκ προσέφερε νέα ερείσματα στην εξωτερική πολιτική της Γερμανίας και διεύρυνε το χώρο δράσης της. Η Γερμανία έγινε διεθνώς πιο αποδεκτή και δικαιώθηκε, σε ένα βαθμό, στη διεθνή κοινή γνώμη . Στην κριτική προς την αντιπολίτευση αντιπαρατάθηκε το επιχείρημα ότι οι ευρωατλαντικές σχέσεις διασφαλίζονται καλύτερα και μακροπρόθεσμα σε πνεύμα πολυμερισμού και όχι μονομερισμού.

Σύμφωνα με τον Schollgen , η εξωτερική πολιτική όχι μόνο της Γερμανίας, αλλά και των άλλων κρατών στη μεταψυχροπολεμική εποχή , έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο της αντιπαραθέσης Ανατολής -Δύσης. Οι αλληλεξαρτήσεις , βασικό στοιχείο της σύγχρονης διεθνούς πολιτικής, και τα αλληλεξαρτούμενα συμφέροντα ωθούν πλέον τα κράτη , μικρά και μεγάλα, στην αξιοποίηση της πολυμερούς διπλωματίας και σε μια πολιτική προσαρμογής και συνεργασίας. Οι σύγχρονες προκλήσεις που συνδέονται με θέματα διεθνούς ασφάλειας και ειρήνης, προστασίας του περιβάλλοντος και ανθρωπίνων δικαιωμάτων μπορούν να

αντιμετωπιστούν μόνο συλλογικά . Ηγεμονίες και αυτοκρατορίες δεν είναι πλέον συμπαθείς, ιδιαίτερα όταν επιβάλλουν τη θέληση τους με βίαια μέσα. Η αντίσταση στο μονομερισμό, όπως αυτή προβλήθηκε στην κρίση του Ιράκ, δεν είχε ως στόχο τον ενταφιασμό των ευρωατλαντικών σχέσεων, αλλά την προβολή μιας εναλλακτικής ευρωπαϊκής πολιτικής που συνδέεται με όρους ήπιας ισχύος και πολυμερούς συνεργασίας⁵³. Η Γερμανία, που βρίσκεται στο κέντρο της Ευρώπης, εξαρτάται από τη λειτουργικότητα πολυμερών δομών. Σύμφωνα πάντα με τον Schollgen χάρη στους ρυθμούς που ακολουθεί η πολυμερής εξωτερική της πολιτική μπόρεσε, ίσως, να προφυλάξει κάποιους γείτονες της από την αναβίωση τάσεων τυφλού εθνικισμού και από ακραίες αντιλήψεις περί εθνικών συμφερόντων⁵⁴.

Είναι όντως έτσι όπως περιγράφει ο Schollgen; Είναι η ροπή της Γερμανίας προς την πολυμερή διπλωματία και τη χρήση της ήπιας ισχύος εκ μέρους της που την έκανε να αρνηθεί να συμμετέχει στην μονομερή εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ; Ή μήπως η ανάγκη προστασίας του εθνικού συμφέροντος της χώρας αυτής την οδήγησε στο να τηρήσει αυτή τη στάση; Ενδεικτική ως προς αυτό είναι η αναφορά στην γερμανική "ειρηνική" και υπόγεια συνεργασία με τις ΗΠΑ τον Μάρτιο του 2003⁵⁵.

Σύμφωνα με απόρρητη γερμανική έκθεση, από τις αρχές του 2003 και καθ'όλη τη διάρκεια της αμερικανικής στρατιωτικής εισβολής στο Ιράκ, ένας αξιωματούχος της γερμανικής υπηρεσίας πληροφοριών, ο οποίος εργαζόταν στο γραφείο του Αμερικανού επιχειρησιακού διοικητού Tommy Franks, παρείχε στις ΗΠΑ πληροφορίες που συνέλεγαν στην Βαγδάτη δυο άλλα

---

⁵³ Σύμφωνα με τον Joseph S. Nye, και η ίδια η Νέα Στρατηγική των ΗΠΑ όπως αυτή εκφράστηκε το 2002, θα πρέπει να κλίνει προς την πολυπολικότητα προκειμένου να νομιμοποιούν οι ΗΠΑ την ισχύ τους. Η προληπτική δράση η οποία νομιμοποιείται μέσω της πολυμερούς επικύρωσης, είναι πολύ λιγότερο επιζήμια και αποτελεί ένα πολύ λογότερο επικίνδυνο προηγούμενο από ό,τι αυτό στο οποίο οι ΗΠΑ συμπεριφέρονται σα να μπορούν να δράσουν μόνες τους σαν δικαστής, ένορκος και δήμιος. Πρέπει να δοθεί πολύ μεγαλύτερη σημασία στην ήπια ισχύ και στην πολυμερή συνεργασία. Joseph S. Nye, Jr, *US power and strategy after Iraq*, Foreign Affairs, July/August 2003

⁵⁴ Gregor Schollgen, *Η εξωτερική πολιτική της Γερμανίας. Επιστροφή στη διεθνή σκηνή*, επιμέλεια Πάρις Βαρβαρούσης, εκδ. Παπαζήση, 2005

⁵⁵ Richard Bernstein – Michael R.Gordon, "Berlin file says Germany's spies aided US in Iraq", The New York Times, 2 March 2006

στελέχη της γερμανικής υπηρεσίας πληροφοριών(BND). Η απόφαση της εγκαταστάσεως του στελέχους αυτού της BND είχε σχεδιασθεί και εγκριθεί από ανώτερους αξιωματούχους της γερμανικής κυβέρνησεως, συμπεριλαμβανομένου και του Frank-Walter Steinmeier, ο οποίος ήταν αρχηγός του επιτελείου του τότε καγκελάρου Gerhard Schröder κατά τη διάρκεια της εισβολής, καθώς και από τον τότε Υπουργό Εξωτερικών, Joschka Fischer.

Αυτή η ανταλλαγή μυστικών πληροφοριών περιεγράφη σε απόρρητη έκθεση συνταχθείσα από αρμόδια επιτροπή του Γερμανικού Κοινοβουλίου, η οποία τον Φεβρουάριο του 2006 πραγματοποιήσε ακροάσεις κεκλεισμένων των θυρών αναφορικά με το ρόλο των γερμανικών μυστικών υπηρεσιών κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Ιράκ. Η έκθεση δημοσιεύθηκε από το γερμανικό πρακτορείο ειδήσεων και έφερε τον τίτλο *"Έκθεση της Ομοσπονδιακής Κυβερνήσεως σε Απάντηση του Αιτήματος της Επιτροπής Κοινοβουλευτικού Ελέγχου"*. Η λεπτομερής έκθεση αποτελεί απόδειξη του ότι παρά τις μεγάλες πολιτικές διαφορές τους σχετικά με τον πόλεμο στο Ιράκ, οι Γερμανία και οι ΗΠΑ είχαν υψηλού επιπέδου ουσιαστική, συστηματική ή και τακτική συνεργασία. Επρόκειτο για μια συνεργασία ουσιαστικότερη και με διάρκεια πολύ μεγαλύτερη από όση άφηναν μέχρι τώρα να εννοηθεί οι εκπρόσωποι της γερμανικής κυβέρνησεως.

Η έκθεση καθιστά σαφές ότι υπήρξε σχέδιο ανταλλαγής πληροφοριών το οποίο ενεκρίθη στα τέλη του 2002. Οι λεπτομέρειες του σχεδίου ανταλλαγής πληροφοριών, είχαν συζητηθεί στο Βερολίνο στις αρχές του 2003 με αξιωματούχους τόσο από την Αμερικανική Υπηρεσία Στρατιωτικών Πληροφοριών (American Defence Intelligence Agency/DIA) όσο και από την Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών των ΗΠΑ (CIA) αρκετούς μήνες προ της ενάρξεως του πολέμου.

Αν και η Γερμανία αντιτάχθηκε, εντόνως και δημοσίως, στα σχέδια των Αμερικανών να επιτεθούν στο Ιράκ, διαισθάνθηκε ότι παρέμενε διαρκής η ανάγκη της για πληροφορίες σχετικά με τη χώρα, καθώς και για πληροφορίες που θα μπορούσε να λαμβάνει μόνο από τις ΗΠΑ, έναντι, ασφαλώς, ανάλογων

ανταλλαγμάτων: «*Ενώ η πολιτική συναίνεση μειωνόταν*», αναφέρει η έκθεση, «*η ανταλλαγή πληροφοριών εξελισσόταν σε μια συμφωνία ανταλλαγμάτων.*» Με την ανάγκη συγκέντρωσης πληροφοριών να αυξάνεται εξ' αιτίας της πιθανότητας κηρύξεως πολέμου, οι Γερμανοί αναγνώρισαν ότι οι δικές τους πηγές στο Ιράκ θα μπορούσαν να αποδειχθούν εξαιρετικά πολύτιμο υλικό ανταλλαγής με τις υπηρεσίες των ΗΠΑ.

Η Γερμανία είχε ήδη αποφασίσει ότι σε περίπτωση που ξεσπούσε πόλεμος θα διέκοπτε τη λειτουργία της πρεσβείας της στο Ιράκ, γεγονός το οποίο οδήγησε στην ακόλουθη ιδιαίτερως ενδιαφέρουσα πληροφορία: Στην περίπτωση που ξεσπούσε πόλεμος και έκλεινε η Γερμανική πρεσβεία, οι δυο αξιωματούχοι των γερμανικών μυστικών υπηρεσιών που υπηρετούσαν στη Βαγδάτη θα έβρισκαν άσυλο εκεί στη γαλλική πρεσβεία. Γεγονός το οποίο και έπραξαν την επομένη της κηρύξεως του πολέμου, 20 Μαρτίου 2003, εγκαθιστάμενοι στα γραφεία της γαλλικής υπηρεσίας πληροφοριών και παραχωρώντας με τον τρόπο αυτό στους Γάλλους (οι οποίοι όπως έχει ήδη αναφερθεί, είχαν επίσης αντιπαχθεί εντόνως στην αμερικανική εισβολή στο Ιράκ) έναν άμεσο ρόλο στην υποστήριξη της «ανταλλαγής πληροφοριών» μεταξύ Γερμανών και Αμερικανών.

3.2. Τουρκία

Για την κατανόηση της στάσης της Τουρκίας στον πόλεμο του Ιράκ χρήσιμο είναι να γίνει αναφορά στο ιρακινό Κουρδιστάν και στις περίπλοκες σχέσεις των Τούρκων με τους Κούρδους. Η περιοχή του βορείου Ιράκ, όπου είναι κυρίαρχο το κουρδικό στοιχείο, εκτείνεται σε 83.000 τετρ.χλμ., είναι δηλαδή ίση με το μέγεθος της Αυστρίας. Στο ιρακινό Κουρδιστάν ζουν και άλλες μικρότερες εθνο-γλωσσικές ομάδες, όπως Τουρκμάνιοι, Άραβες και Αρμένιοι. Στο βόρειο Ιράκ ζουν περί τα 3.700.000 Κούρδοι και ένα έως δυο εκατομμύρια στην υπόλοιπη χώρα, και κυρίως στη Βαγδάτη, στην Μοσούλη και στο τμήμα του ιρακινού Κουρδιστάν, το οποίο βρίσκεται ακόμα υπό το έλεγχο του καθεστώτος της Βαγδάτης.

Σύμφωνα με το «Ειδικό Υπόμνημα»⁵⁶ του Henri J. Barkey⁵⁷ "καθ'όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990 η Τουρκία ήταν ο τελευταίος παράγοντας στον περιορισμό του Ιράκ του Saddam Hussein από τις ΗΠΑ. Τα απρόβλεπτα γεγονότα που προκλήθηκαν από την Επιχείρηση Απελευθέρωσης του Ιράκ έχουν αναστατώσει και τους Τούρκους υπευθύνους χάραξης πολιτικής και το λαό. Η επιχείρηση του συνασπισμού, επικεφαλής του οποίου ήταν οι ΗΠΑ, στο Ιράκ άλλαξε τα θεμελιώδη συμφέροντα της Τουρκίας σε αυτό, τα οποία έχουν τέσσερις πτυχές : (1) Πρόληψη της διαιρέσεως του Ιράκ κατά μήκος διαχωριστικών ή εθνοτικών γραμμών, οι οποίες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ένα ανεξάρτητο ή συνομόσπονδο κουρδικό κράτος (με την πλούσια σε πετρέλαιο πόλη του Κορκούκ ως πρωτεύουσά του), υποστηρίζοντας κατ'αυτόν τον τρόπο φιλοδοξίες για δημιουργία παρόμοιας οντότητας από τον εκτεταμένο κουρδικό πληθυσμό της Τουρκίας. (2) Προστασία της Τουρμενικής μειονότητας, της ομιλούσης την τουρκική γλώσσα, η οποία διαμένει κυρίως στο βόρειο Ιράκ. (3) Εξόντωση του Εργατικού Κόμματος του Κουρδιστάν και του Τουρκο-Κουρδικού Επαναστατικού Κινήματος, το οποίο έχει αναζητήσει καταφύγιο στο βορειο -ανατολικό Ιράκ μετά την ήττα του το 1991. (4) Πρόληψη της εμφανίσεως ενός ενδεχομένως εχθρικού, μη δημοκρατικού, ζηλωτιστικού ιρακινού κράτους».

Ο συντάκτης της έκθεσης δεν αφήνει περιθώρια ενδεχομένου μη κατανόησεως των τουρκικών φόβων από την κυβέρνηση Bush και περιγράφει λεπτομερώς τις ανησυχίες της Άγκυρας. Συσχετίζει του φόβους αυτούς της Άγκυρας με την συμπεριφορά της Τουρκίας κατά την αγγλο -αμερικανική επέμβαση του Μαρτίου του 2003 και τονίζει τα προβλήματα που αυτή η συμπεριφορά δημιούργησε στις αμερικανο -τουρκικές σχέσεις και στην αξιολόγηση, από στρατηγικής άποψης, της Άγκυρας από τις ΗΠΑ: «Οι

---

⁵⁶ Special Report 141, Ιούλιος 2005, US Institute of Peace, "Turkey and Iraq: the perils (and prospects) of Proximity, p.1-2

⁵⁷ Ο δρ. Henry J. Barkey είναι καθηγητής Διεθνών Σχέσεων της έδρας "Bernard L. and Bertha Cohen" του Lehigh University. Υπήρξε μέλος του US Dept of State Policy Planning Staff (1988-2000) για θέματα Μέσης Ανατολής, ανατολικής Μεσογείου και πληροφοριών. Έχει γράψει και εκδόσει πολλά άρθρα και βιβλία σχετικά με την τουρκική εσωτερική και εξωτερική πολιτική και έχει συγγράψει με τον Graham Fuller το *Turkey's Kurdish Question*. Είναι επίσης κορυφαίος αναλυτής του US Institute of Peace, Washington, DC

τουρκικοί προβληματισμοί αντανακλούν τη βαθιά ανησυχία που τρέφει η Τουρκία αναφορικά με τον αντίκτυπο που θα είχε η κουρδική ανεξαρτησία ή μια ισχυρή αυτονομία στο Ιράκ στον δικό της εγχώριο κουρδικό πληθυσμό. Έχοντας απορρίψει το αίτημα των ΗΠΑ να ανοίξει ένα δεύτερο μέτωπο κατά του Ιράκ, η Τουρκία βρέθηκε με περιορισμένη επιρροή στο Ιράκ και δε γνωρίζει πως θα μπορέσει να διαμορφώσει τη μελλοντική πορεία των γεγονότων. Οι Τούρκοι αντιλαμβάνονται ότι οι Κούρδοι του Ιράκ έχουν αποκτήσει προνομιακή θέση, ως αποτέλεσμα της άνευ όρων υποστήριξης τους για την ανατροπή του καθεστώτος του Saddam Hussein στο Ιράκ και την κατάληψη της χώρας από τις δυνάμεις των Συμμάχων».

Στο σημείο αυτό είναι εμφανής η πικρή για την Τουρκία παρατήρηση σχετικά με τη στάση της στην αγγλο-αμερικανική επέμβαση. Με τρόπο υποκείμενο στα θέσφατα της «πολιτικής και διπλωματικής ορθότητας» προλέγει ότι η στάση αυτή δεν θα έχει για την εξωτερική πολιτική της ευχάριστες εξελίξεις. Το πλήγμα που υπέστησαν οι αμερικανο-τουρκικές σχέσεις εξ αιτίας της στάσης αυτής της Άγκυρας ήταν μεγάλο. «Η τουρκική στάση και η εξωτερική πολιτική απέναντι στο Ιράκ έχουν γίνει ακόμα πιο περίπλοκες λόγω της διαταραγμένης σχέσεως μεταξύ του κυβερνώντος κόμματος της Άγκυρας, του Κόμματος Δικαιοσύνης και Αναπτύξεως, και των παραδοσιακών κοσμικών ελίτ, στρατιωτικών και πολιτικών. Η καχυποψία των τελευταίων έναντι του κυβερνώντος κόμματος προκαλείται κυρίως από τις «παραχωρήσεις» που έχουν γίνει προκειμένου να λάβει η Τουρκία πρόσκληση από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων. Μία εκ των «παραχωρήσεων» ήταν και η υιοθέτηση μιας μετριοπαθούς πολιτικής έναντι του Ιράκ. Οι σχέσεις της Τουρκίας με τις ΗΠΑ έχουν υποστεί πλήγματα, παρά την αμοιβαία επιθυμία τους για ένα ενωμένο, ευημερούν και δημοκρατικό ιρακινό κράτος, το οποίο θα μπορέσει να λειτουργήσει στο μέλλον ως αντίπαλο δέος έναντι του Ιράν. Αυτό που χωρίζει τις ΗΠΑ και την Τουρκία πάνω από όλα είναι η απουσία συμφωνίας για τις μελλοντικές εξελίξεις στο Ιράκ, ιδιαίτερα στην περίπτωση που οι ΗΠΑ αποτύχουν στην περιοχή. Τα συμφέροντα της Τουρκίας έχουν αλλάξει από τη σύγκρουση στο Ιράκ. Τις τρεις τελευταίες δεκαετίες ο αναβρασμός στο Ιράκ αποτελούσε πηγή

αστάθειας αλλά και ευκαιριών για την Άγκυρα. Από το τέλος του πολέμου στον Κόλπο, το 1991 η Τουρκία είχε εμπλακεί περισσότερο στις ιρακινές υποθέσεις. Η Άγκυρα αποτέλεσε μόνιμο πυλώνα της αμερικανικής πολιτικής για τον περιορισμό του Saddam Hussein. Ωστόσο τα απρόβλεπτα γεγονότα που προκλήθηκαν από τον υφιστάμενο πόλεμο στο Ιράκ προκαλούν τον εκνευρισμό των Τούρκων υπευθύνων χαράξεως πολιτικής, και του λαού επίσης. Η σημερινή κατάσταση αποτελεί περίπλοκο πρόβλημα για την Άγκυρα: λόγω της εγγύτητάς της αναγκάζεται να ενεργήσει στο Ιράκ και προς υπεράσπιση των συμφερόντων της, και ταυτόχρονα με μεγάλη προσοχή και σε περιορισμένο βαθμό, φοβούμενη περαιτέρω ανάμειξη της σε κάτι που φαίνεται να είναι τέλμα.

»Η Τουρκία και οι ΗΠΑ έχουν κοινούς βασικούς στόχους στο Ιράκ. Και οι δυο θα προτιμούσαν να δουν το Ιράκ να παραμένει ενωμένο και να μη διασπαστεί σε περιφέρειες ή κράτη βάσει εθνοτικών ή διαχωριστικών γραμμών. Και οι δυο θα προτιμούσαν μια ισχυρή κεντρική κυβέρνηση η οποία θα αποτελέσει αντίβαρο του Ιράν. Ούτε η Τουρκία ούτε οι ΗΠΑ επιθυμούν την ανάδυση οποιουδήποτε είδους δηλωτικού κράτους στο Ιράκ. Αυτό στο οποίο διαφέρει η Τουρκία με τις ΗΠΑ είναι ο βαθμός στον οποίο οι Κούρδοι του Ιράκ θα πρέπει να μπορέσουν να διατηρήσουν την αυτονομία και την ημί-ανεξαρτησία που κέρδισαν με τόσο κόπο την προηγούμενη δεκαετία».

Οι παραδοχές του Henri J. Barky έχουν τελεσίδικο και αφοριστικό χαρακτήρα: Υπάρχει σημαντική «διαφορά» αντιλήψεων μεταξύ Άγκυρας και Ουάσινγκτον στο Κουρδικό Ζήτημα. Και αυτή η «διαφορά» συνίσταται στην αντιμετώπιση της αυτονομίας και της ανεξαρτησίας των κουρδικών πληθυσμών στο βόρειο Ιράκ, οι οποίες είναι μεν επιθυμητές από τις ΗΠΑ, αλλά όχι από την Άγκυρα. Οι αμερικανο-τουρκικές σχέσεις έχουν «στρωθεί» λόγω αυτής της «διαφοράς».⁵⁸

---

⁵⁸ Ιωάννης Θ. Μάζης, *Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, εκδ.Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα, 2008, σελ.183-207

Στην έκθεση αναφέρεται ότι «Αυτό που διακυβεύεται στο Ιράκ δεν είναι μόνο τα άμεσα τουρκικά συμφέροντα, αλλά η ίδια η φύση της αντιλήψεως του Κεμάλ Αρατού για το σύγχρονο τουρκικό κράτος. Κυρίως λόγω του ότι η κουρδική μειονότητα στο Ιράκ μπορεί να καταλήξει τουλάχιστον σε ένα ισχυρό αυτόνομο κράτος ή ακόμη και σε ανεξάρτητο κράτος⁵⁹. Η Άγκυρα επηρεάζεται ιδιαίτερω από την αβεβαιότητα του Ιράκ, καθώς φοβάται ότι θα υπάρξει μεταδοτικός αντίκτυπος στη δική της κουρδική μειονότητα από ένα ενδεχομένως ανεξάρτητο ή ομόσπονδο κουρδικό κράτος στον βορρά του Ιράκ».

Ο πόλεμος στο Ιράκ οδήγησε τις τουρκο-αμερικανικές σχέσεις στην χειρότερη κρίση τους εδώ και δεκαετίες, πλήττοντας το ισχυρότερο διεθνές έρεισμα της τουρκικής πολιτικής. Η κρίση αυτή δεν προκάλεσε κατάρρευση της στρατηγικής σχέσης ΗΠΑ-Τουρκίας, καθώς τα δύο κράτη συνεχίζουν να έχουν βαρυσήμαντα κοινά συμφέροντα.

Αξιζει να τονισθεί, ότι η τουρκική στάση εξόργισε εκείνους ακριβώς τους αμερικανικούς παράγοντες που στο παρελθόν υπήρξαν οι σταθερότεροι υποστηρικτές της εντός των ΗΠΑ, δηλαδή όσους έδιναν βάρος στη γεωπολιτική της αξία παραβλέποντας τις καταπατήσεις του διεθνούς δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εδώ και δεκαετίες η Τουρκία έκτιζε την εικόνα του πολύτιμου στρατηγικού συμμάχου των ΗΠΑ σε μια κρίσιμη γεωπολιτική περιφέρεια. Είχε γίνει τόσο πειστική σε συντηρητικούς κύκλους, ώστε το φθινόπωρο του 2002 ο πρώην σύμβουλος του Νίξον William Safire να δημοσιεύσει άρθρο στην New York Times, όπου πρότεινε να εξαπολυθεί ο τουρκικός στρατός για να ανατρέψει τον Saddam Hussein. Λίγους μήνες αργότερα αναφερόταν, πάλι σε άρθρο στην New York Times, στην «προδοσία της Τουρκίας». Ίσως το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα παλαιού υποστηρικτή και νυν επικριτή της Τουρκίας είναι ο Μότσαρτ Περλ, που ως υφυπουργός άμυνας των ΗΠΑ κατά τη δεκαετία του 1980 πάσχιζε να

---

⁵⁹ στο πρωτότυπο "a robust autonomus state or perhaps an independent state of its own"

ανατρέψει κάθε χρόνο το 7 προς 10 προς όφελος της Τουρκίας, διαξιφισμένος στο Κογκρέσο με το ελληνικό «λόμπι»⁶⁰.

Επεξηγηματική -ως ένα σημείο- των συμπεριφορών των υπόλοιπων κρατών έναντι της μονομερούς εισβολής των ΗΠΑ στο Ιράκ τον Μάρτιο του 2003 είναι και η αναφορά στο ρόλο, κάποιων εξ αυτών, στους εξοπλισμούς του Ιράκ. Παρακάτω γίνεται αναφορά στα εξοπλιστικά προγράμματα της ΕΣΣΔ, της Γερμανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου από τη δεκαετία του 1950 έως το 2003 καθώς και στο ρόλο τρίτων κρατών στις συμφωνίες αυτές.

3.3. Εξοπλιστικά προγράμματα στο Ιράκ

3.3.1. ΕΣΣΔ

Η ΕΣΣΔ ήταν η πρώτη διεθνής δύναμη που άρχισε να εξοπλίζει το Ιράκ, αλλά και αυτή που διεκδικούσε επίσης την πρώτη θέση προμηθευτή της Βαγδάτης από ποιοτικής πλευράς. Από το 1958 και μετά ο εξοπλισμός των ιρακινών ενόπλων δυνάμεων προερχόταν σχεδόν στο σύνολο του από το Κρεμλίνο και η εκτιμώμενη αξία του ανερχόταν στο ποσό των 25 δις δολαρίων. Από το 1970 μέχρι το 1989 η πώληση βαρέως εξοπλισμού σοβιετικής προελεύσεως αντιπροσώπευε το 61% των προμηθειών της Βαγδάτης⁶¹. Η ένταξη του Ιράκ στη γεωπολιτική σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ αποτελούσε στη συνείδηση των σοβιετικών ιθυνόντων πολύ σημαντικό στόχο. Αυτό το γεγονός ήταν και το κίνητρο για την άσκηση, από πλευράς Κρεμλίνου, ενός είδους «στρατιωτικής κηδεμονίας» απέναντι στο Ιράκ.

Στη συνείδηση της αμερικανικής διοίκησης επικρατούσαν οι αντιλήψεις των Spykman και Kennan αναφορικά με την αρχή ανασχέσεως της ΕΣΣΔ μέσω της δημιουργίας μιας αλυσίδας συμφώνων μεταξύ της πλειοψηφίας των παρακείμενων στα εδάφη της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας κρατών. Υπό το

---

⁶⁰ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Τουρκία στο 2003. Εσωτερικές και διεθνείς εξελίξεις*, www.ekome.gr/upload/Turkey.2003.doc

⁶¹ H. Leyendecker – R.Rickelman, *Marchands de mort*, Παρίσι, Olivier Orban, 1991, σελ.136-160

κράτος αυτών των αντιλήψεων ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Φόστερ Ντάλες προώθησε τον Φεβρουάριο του 1955 την υπογραφή του Συμφώνου της Βαγδάτης, στην ιρακινή πρωτεύουσα, με το οποίο η Δύση και το αραβικό Ιράκ συνέπρατταν με τρία μη αραβικά κράτη: την Τουρκία, το Πακιστάν και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η συμμαχία αυτή έπασχε ούτως ή άλλως από το ότι προσπαθούσε να συνδέσει τον Αραβικό Κόσμο με την Τουρκία, πράξη παντελώς ανιστόρητη και ιδιαιτέρως εκείνη την εποχή των «παθών» μεταξύ των μεσανατολικών δρώντων. Σε αυτή την «πάσχουσα» συμμαχία είχε προστεθεί και παρουσία της Αλβιώνος, γεγονός που την καθιστούσε εκ των πραγμάτων θνησιγενή αλλά και εξαιρετικά «αντισυσπειρωτική» για τα υπόλοιπα κράτη του Αραβικού Κόσμου, τα οποία υπό διαφορετικές συνθήκες δεν θα προέβαιναν στην δημιουργία κοινών αμυντικών συμφωνιών και ίσως να μην στρέφονταν σε αναζήτηση προστασίας στη Μόσχα. Την επόμενη κιόλας του στρατιωτικού πραξικοπήματος του 1958 το Σύμφωνο της Βαγδάτης καταργήθηκε και τέθηκαν τα θεμέλια συνεργασίας μεταξύ Ιράκ και ΕΣΣΔ. Το επόμενο έτος υπογράφηκε η πρώτη σύμβαση πυρηνικής συνεργασίας μεταξύ Βαγδάτης και Μόσχας.

Από το 1974 και έπειτα, η Γαλλία ανέλαβε τη συνέχιση του προγράμματος αυτού ενώ η Μόσχα απεδείχθη και σημαντικότερος προμηθευτής του Ιράκ σε συμβατικά όπλα. Το 1972 ο Πρωθυπουργός της ΕΣΣΔ, Αλεξέι Κοσίγκιν, υπέγραψε στη Βαγδάτη σύμφωνο φιλίας και συνεργασίας με το Ιράκ. Ωστόσο, όταν το 1975 η Μόσχα δεν προέβαλε καμία διαμαρτυρία για την επέμβαση του Ιράν στις νησίδες που ήλεγχαν τα Στενά του Ορμούζ, η Βαγδάτη εξέλαβε τη συγκεκριμένη στάση ως προσβολή. Έτσι ελήφθη η απόφαση για αναζήτηση άλλων προμηθευτών προς όφελος, κυρίως, της Γαλλίας.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου Ιράν – Ιράκ η Μόσχα είχε διατηρήσει μια πολιτική ισορροπίας μεταξύ των δυο εμπολέμων κρατών, διακόπτοντας αρχικά τον ανεφοδιασμό του ήδη υπερεξοπλισμένου Ιράκ και παρέχοντας βοήθεια στο Ιράν, και αντιστρέφοντας στη συνέχεια και πάλι τη ροή του ανεφοδιασμού υποστηρίζοντας εκ νέου τη Βαγδάτη εναντίον της Τεχεράνης. Η Μόσχα επιθυμούσε με την ευκαιρία αυτή του πολέμου μεταξύ των δυο

αυτών κρατών να αποκτήσει σοβαρή πρόσβαση στα εξοπλιστικά τους προγράμματα. Με τις κινήσεις της αυτές, απέδειξε ότι είχε διδαχθεί πολλά από την «πολυπρόσωπη και πολύπτυχη» διπλωματία της Γηραιάς Αλβιώνος.

Ποιό μπορεί να ήταν το κίνητρο το οποίο ώθησε το Κρεμλίνο σε αυτόν τον μακροχρόνιο και τόσο εκτεταμένο ανεφοδιασμό του Ιράκ; Το Σύμφωνο της Βαγδάτης σήμαινε άμεση απειλή : στην κίνηση του νότιου στρατηγικού αποκλεισμού της ΕΣΣΔ προστίθετο αίφνης και ένα βορειο-ατλαντικό ανάχωμα αποκλεισμού εκ δυσμών, με αποτέλεσμα η –κατά Srykman- Δακτύλιος Ζώνη (Rimland) να κινδυνεύει να τεθεί καθ'ολοκληρίαν υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ. Ήταν λοιπόν σαφές ότι για την αναχαίτιση αυτής της στρατηγικής κίνησης των ΗΠΑ έπρεπε να εδραιωθεί η κυριαρχία της Μόσχας επί της Βαγδάτης. Η Βαγδάτη από την πλευρά της δεν θα ήταν δυνατόν να αγνοεί το γεγονός ότι αυτή η μανία εξοπλισμού του Ιράκ εξυπηρετούσε τις πολιτικές σκοπιμότητες των μεγαλεμπόρων όπλων. Δεν μπορούμε επίσης να παραβλέψουμε την πεποίθηση του Saddam Hussein ότι η μοίρα του επιφύλασσε ένα λαμπρό μέλλον, όχι μόνο επειδή η γεωπολιτική δυναμική εξυπηρετούσε τη χώρα του, αλλά και επειδή οι υπόλοιπες δυνάμεις έσπευδαν να του παράσχουν τα μέσα για την υλοποίηση των στόχων του.

3.3.2. Γερμανία

Τα σχέδια της Ανατολικής και της Δυτικής Γερμανίας υπήρξαν λιγότερο φιλόδοξα και πιο άμεσα. Αυτά συνίσταντο στην ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων με μια πλούσια πετρελαιοπαραγωγό χώρα, αλλά και στην παραχώρηση σε αυτήν των γνώσεων επιστημόνων και τεχνικών οι οποίοι αδυνατούσαν να βρουν επαγγελματικές διεξόδους στη δική τους πατρίδα. Το 1954, με την υπογραφή ενός πρωτοκόλλου, συμπληρωματικού της Συνθήκης των Βρυξελλών (1948) είχε απαγορευθεί στην κυβέρνηση της Ομοσπονδιακής Γερμανίας η κατασκευή ατομικών, βιολογικών και χημικών όπλων. Η Μόσχα αξιοποίησε άμεσα το ταλέντο των Γερμανών ειδικών και μηχανικών για την ενίσχυση του στρατιωτικού δυναμικού των ενόπλων δυνάμεων των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Εκατό περίπου γερμανικές εταιρείες συνέβαλλαν στον εξοπλισμό του Ιράκ.

Το 1984 η CIA επέστησε την προσοχή της κυβερνήσεως της Βόννης . Το παράδοξο ήταν ότι την ίδια στιγμή , οι ΗΠΑ προμήθευαν με ηλεκτρονικούς υπολογιστές το Ιρακινό Κέντρο Προηγμένων Στρατιωτικών Ερευνών. ⁶² Σύμφωνα με την Tribune d' Allemagne στις 3 Φεβρουαρίου 1991 «...το Ιράκ δύσκολα θα μπορούσε να ανταποκριθεί στην επίθεση εναντίον του Ιράν, εάν δεν είχαν προηγηθεί οι μαζικές παραλαβές όπλων από τη Δύση και ιδίως από τη Γαλλία. Οι Γερμανοί ήταν επίσης μέσα στο παιχνίδι, μέσω συνεργασιών και συγκαλυμμένων επιχειρήσεων, με τις οποίες προέβαιναν σε εξαγωγές όπλων, τα οποία θα ήταν δύσκολο να αποσταλούν από τη Γερμανία». Η Βόννη προέβαλε ως δικαιολογία τη συμμετοχή της Γαλλίας στην πολεμική μηχανή του Ιράκ.

Και στην περίπτωση της Γερμανίας η Βαγδάτη αντιλαμβανόταν ότι, κατά το πρότυπο της Μόσχας και των Παρισίων, και η Βόννη θα προσέβλεπε στην ανάδειξη του Ιράκ ως ισχυρού κρατικού δρώντος, ο οποίος εκτός του ότι θα υποστήριζε την κοινωνική πρόοδο στο εσωτερικό του, θα μπορούσε να συμβάλει στην αστυνόμευση της Μέσης Ανατολής, προσφέροντας συγχρόνως μια λίαν ενδιαφέρουσα αγορά για τη γερμανική βιομηχανία.

3.3.3. Ηνωμένο Βασίλειο

Το Ηνωμένο Βασίλειο απέφυγε κατά η δεκαετία του 1980 να προβεί σε θεαματικές πωλήσεις αεροσκαφών, αρμάτων μάχης και βλημάτων στη Βαγδάτη, όπως επίσης και να παραχωρήσει άδειες πολεμικού εξοπλισμού. Η στάση αυτή οφείλετο στην αγγλική αμερικανο-αγγλική «ειδική σχέση». Τόσο στο πεδίο των μαχών όσο και στον ΟΗΕ οι Βρετανοί εμφανίζονταν ως αδυσώπητοι πολέμιοι των Ιρακινών, παρά το γεγονός ότι οι τελευταίοι είχαν επιλέξει το Λονδίνο για την εγκατάσταση των γραφείων ερευνών και προμηθειών, από τα οποία δρομολογούντο οι εκχωρήσεις φαινομενικώς αθώου εξοπλισμού, όπως μηχανημάτων απαραίτητων για τη λειτουργία κάθε είδους μεταλλουργικής βιομηχανίας, είτε αυτή παρήγαγε καταναλωτικά

---

⁶² P.M.Gallois, *Le Sang du petrole: Iraq. Essai de Geopolitique*, εκδ. L'Age d' Homme, Λωζάνη, 1996

προϊόντα είτε όπλα . Ανεπισήμως πάντως οι Βρετανοί δεν υπήρξαν εντελώς αδιάφοροι απέναντι στη στρατιωτική αγορά του Ιράκ.

Ουδεμία κυβέρνηση αγνοούσε τα σχέδια του Ιράκ. Για τη Βαγδάτη όλος αυτός ο ζήλος με τον οποίο οι ξένες εταιρείες απεδίδοντο στην υπογραφή συμβάσεων για την κατασκευή εργοστασίων ή πολιτικών και στρατιωτικών εγκαταστάσεων δεν μπορούσε παρά να δηλώνει ότι ένα στρατιωτικά ισχυρό Ιράκ ανταποκρινόταν πλήρως στις προσδοκίες σχεδόν σύσσωμου του Δυτικού κόσμου. Όπως αναφέρει ο Στρατηγός P.M. Gallois *«Η αλήθεια είναι ότι κατά τη διάρκεια των δυο τελευταίων δεκαετιών κανένα από τα κράτη που διέθεταν κάποια στρατιωτική τεχνογνωσία, είτε πρόκειται για βιομηχανική δύναμη είτε για αναπτυσσόμενη χώρα, δεν μπόρεσε να αντισταθεί στα πετροδολάρια του Ιράκ. Όποιος παρείχε τον καλύτερο –τον πιο φονικό- εξοπλισμό, την πιο ολοκληρωμένη επιστημονική και τεχνική υποστήριξη και τις μεγαλύτερες πιστώσεις, και ήταν πρόθυμος να πουλήσει ακόμα και με ζημία, κατόρθωνε να εδραιώσει την παρουσία του για το μεγαλύτερο δυνατό διάστημα στην ιρακινή αγορά στρατιωτικού εξοπλισμού . Τριάντα περίπου κυβερνήσεις και περισσότερες από χίλιες εταιρείες ανταγωνίσθηκαν σε ζήλο και εφευρετικότητα για να εξασφαλίσουν στο Ιράκ μια πανίσχυρη πολεμική μηχανή.»*

Είναι επομένως φανερό ότι η Γαλλία , η Ρωσία , η Κίνα και η Γερμανία αντιτάχθηκαν σθεναρά σε οποιαδήποτε μορφή «θερμής διευθετήσεως» του ιρακινού προβλήματος και μάλιστα αποκλειστικά και μόνον «δί' αγγλο - σαξονικής χειρός», διότι υπερασπίζονται δικά τους –και μόνο αυτά- οικονομικά και γεωπολιτικά συμφέροντα . Επαληθεύεται για μια ακόμη φορά το επιχείρημα ότι στις διεθνείς σχέσεις απουσιάζουν κοινωνικοπολιτικοί έλεγχοι και εξισορροπήσεις ενώ βασικό κριτήριο των κυβερνήσεων είναι το εθνικό συμφέρον επιβίωσης.

Μετά την εισβολή στο Ιράκ , και παρά τις φρενήρεις προσπάθειες , δεν βρέθηκαν πουθενά όπλα μαζικής καταστροφής. Αλλά και ο ισχυρισμός ότι ο κοσμικός, αντι-ισλαμιστής Saddam Hussein θα συνεργαζόταν με τον φανατικό ισλαμιστή Osama Bin Laden παρέμεινε αναπόδεικτος. Ποιά ήταν τα αίτια της

αμερικανικής επέμβασης; Στη συνέχεια αναλύονται οι αιτίες που προέβαλε η Αμερική όπως και οι πραγματικές αιτίες που έχουν παρατεθεί στη βιβλιογραφία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ ΕΠΕΜΒΑΣΗΣ

4.1. Οι αιτίες της Αμερικής

Οι δυο λόγοι⁶³ που προέβαλλε ο Πρόεδρος Bush για να στηρίξουν την αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ ήταν η σχέση του Saddam Hussein με την Al Qaeda και οι προχωρημένες φιλοδοξίες του Ιρακινού δικτάτορα για την απόκτηση όπλων μαζικής καταστροφής. Η αμερικανική κυβέρνηση διακήρυξε - όπως έχει ήδη αναφερθεί στη Νέα Στρατηγική της - ότι, σε συνθήκες μεγατρομοκρατίας, οι ΗΠΑ δικαιούνται να προβαίνουν σε προληπτικά χτυπήματα εναντίον αδίστακτων αντιπάλων, οπλισμένων ακόμα και με πυρηνικές βόμβες, οι οποίοι δύσκολα χειραγωγούνται από το κλασικό δόγμα της αποτροπής. Η αποτροπή στηρίζεται στο ισοζύγιο κόστους -οφέλους με βάση τη λογική. Όμως, σε περιπτώσεις στις οποίες ο αντίπαλος είναι αποφασισμένος να πεθάνει και έχει τη δική του "παρanoiκή", "ισλαμική" λογική, η αποτροπή η οποία λειτούργησε με επιτυχία ενάντια στη Σοβιετική Ένωση, καθίσταται αναποτελεσματική. Απέναντι σε αυτό το πρόβλημα, επιβάλλεται η πρόληψη, αρχής γενομένης από το Ιράκ⁶⁴.

---

⁶³ Εκτενής αναφορά και στήριξη στους λόγους που οδήγησαν την Αμερική στην επέμβαση στο Ιράκ το 2003 γίνεται στην έκθεση από το Project for a New American Century με τίτλο "Iraq: setting the record straight", Απρ.2005, σελ.78-93, <http://www.newamericancentury.org/iraq-042005.pdf>

⁶⁴ Για τη δυσκολία αποτροπής και την ανάγκη προληπτικής δράσης ο Dick Cheney δήλωσε: "How do you deter a terrorist when there's nothing they value that they are prepared to defend, when they are prepared even to sacrifice their own lives in the effort to kill Americans and there's no piece of real estate that they value highly enough so that a concept of deterrence works. We have to think new thoughts about how we deal with that threat, and so when we look at the kind of strategy we want to pursue, we do a number of things, We, obviously, want to defend the homeland, so we spend enormous amount of time and effort trying to make it tougher target, but we know defense isn't enough. You've got to have good offence, and we've gone aggressively after the terrorists wherever we can find them. Now, if we simply sit back and operate by 20th century standards with respect to national security strategy, in terms of how we're going to deal with this, we say wait until we're hit by an identifiable attack from Iraq, the consequences could be devastating for the United States. We have to be prepared to prevent that from happening. I have argued in the past, and would again, if we had been able to pre-empt the attacks of 9/11 would we have done it? And I think absolutely. I think the

Το μόνο αποδεικτικό στοιχείο που είχε στα χέρια της η αμερικανική κυβέρνηση ήταν η αμφίβολη μαρτυρία του Rafid Ahmed Alwan al-Janabi, ενός ιρακινού πολίτη, γνωστού με το κωδικό όνομα Curveball. Ο ιρακινός είχε αποκαλύψει στις γερμανικές μυστικές υπηρεσίες (BND) πως το Ιράκ διέθετε φορτηγά που μετέφεραν βακτηριολογικά όπλα, αλλά και μυστικά εργοστάσια εξοπλισμών. Όταν ο Curveball έκανε αυτήν την «αποκάλυψη» πέντε ανώτατοι αξιωματούχοι της γερμανικής υπηρεσίας προειδοποίησαν τις αμερικανικές αρχές πως η συγκεκριμένη πηγή δεν είχε συμμετάσχει ποτέ στην κατασκευή βιολογικών όπλων, ούτε είχε δει κανέναν να τα κατασκευάζει. Μάλιστα οι γερμανικές μυστικές υπηρεσίες ήρθαν σε αντιπαράθεση με τον al-Janabi όταν του παρουσίασαν έκθεση του πρώην επικεφαλής της επιτροπής εξοπλισμών του Ιράκ Μπασίλ Λατίφ, σύμφωνα με την οποία ούτε φορτηγά, ούτε εργοστάσια με όπλα μαζικής καταστροφής υπήρχαν στη χώρα. Η περιτράνη διάψευση της μαρτυρίας του ιρακινού ήρθε μόλις πριν από λίγους μήνες, τον Φεβρουάριο του 2011, όταν αποκάλυψε στη βρετανική εφημερίδα *The Guardian* ότι η μαρτυρία του ήταν ψευδής και στόχο είχε την ανατροπή του καθεστώτος του Saddam Hussein⁶⁵. Ο πρώην Υπουργός Εξωτερικών της Γερμανίας Γιόσκα Φίσερ διέψευσε τους ισχυρισμούς των αμερικανών ότι δε γνώριζαν πως ο ιρακινός στις μαρτυρίες του οποίου βασίστηκε η εισβολή στο Ιράκ έλεγε ψέματα. Ο Φίσερ γράφει: «από τη μία δεν θέλαμε να αποκρύψουμε από τις ΗΠΑ οποιαδήποτε πληροφορία για την πιθανότητα ύπαρξης όπλων μαζικής καταστροφής στο Ιράκ και από την άλλη δεν θέλαμε να πάρουμε μέρος σε οποιαδήποτε προπαγανδιστική εκμετάλλευση ενός

American people would have supported it. We have to be prepared now to take the kind of bold action that's being contemplated with respect to Iraq in order to ensure that we don't get hit with a devastating attack when the terrorists' organization gets married up with a rogue state that's willing to provide it with the kinds of deadly capabilities that Saddam Hussein has developed and used over the years" από συνέντευξη στο NBC, "Meet the Press", 16 Μαρτίου 2003. Ο Πρόεδρος Bush δήλωνε: "In other words, you can't rely upon a madman, and he was a madman. You can't rely upon him making rational decisions when it comes to war and peace, and it's too late, in my judgment, when a madman who has got terrorist connections is able to act. In other words, the policy of this administration is to be- is to be clear and straightforward and to be realistic about the different threats that we face" από συνέντευξη με τον Tom Russett, "Meet the Press", NBC, 8 Φεβρουαρίου 2004.

⁶⁵ Chulov, Martin and Pidd, Helen, *Defector admits to WMD lies that triggered Iraq war*, *The Guardian*, 15 Feb.2011

υλικού που δεν μπορούσε να επιβεβαιωθεί για να δικαιολογηθεί ο πόλεμος. Έτσι αποφασίσαμε να τους στείλουμε τις πληροφορίες μαζί με τη δική μας αξιολόγηση»⁶⁶. Πως είναι δυνατόν να αποτελεί αιτία πολέμου η αμφίβολη, αναπόδεικτη μαρτυρία ενός πολίτη; Επιπλέον πως είναι δυνατόν οι πρώτοι διδάξαντες σε ό,τι αφορά την κατοχή όπλων μαζικής καταστροφής, να χρησιμοποιούν ως αιτία επίθεσης στο εσωτερικό ενός άλλου κράτους την κατοχή αυτών των όπλων;

Αξίζει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι η Αμερική διαθέτει το μεγαλύτερο οπλοστάσιο πυρηνικών όπλων του κόσμου και είναι η μόνη χώρα που τα έχει χρησιμοποιήσει, το 1945 στη Χιροσίμα και το Ναγκασάκι. Επιπλέον, παρόλο που η Αμερική επικύρωσε το Πρωτόκολλο της Γενεύης το 1975 και τη Συνθήκη Πυρηνικών Όπλων του 1977, εξακολουθεί να διατηρεί τα μεγαλύτερα αποθέματα των τύπων των όπλων που η συνθήκη απαγορεύει από: το Μάιο του 2004, σύμφωνα με την Υπηρεσία Χημικών Υλικών του Αμερικανικού Στρατού, η Αμερική έχει καταστρέψει λιγότερο από το 30% των αποθεμάτων που είχε αρχικά δηλώσει. Φυσικά, στον πόλεμο του Βιετνάμ οι ΗΠΑ έκαναν εκτεταμένη χρήση των χημικών όπλων. Η κατάσταση με τα βιολογικά όπλα είναι λιγότερο ξεκάθαρη. Το 1975 η Αμερική επικύρωσε την Συνθήκη Βιολογικών Όπλων, έχοντας ήδη διατάξει την καταστροφή των δικών της βιολογικών όπλων από το 1973. Ωστόσο, το 2001, διεθνείς διαπραγματεύσεις πολλών χρόνων για την επικύρωση του πρωτοκόλλου διεκόπησαν, όταν οι ΗΠΑ επέμειναν ότι το πρωτόκολλο θα παρεμπόδιζε τη νόμιμη έρευνα για την άμυνα προς τα βιολογικά όπλα. Στο μεταξύ, το Ινστιτούτο Ιατρικής Έρευνας Λοιμωδών Νοσημάτων του Αμερικανικού Στρατού συνεχίζει να παράγει βιολογικούς παράγοντες για «ερευνητικούς» σκοπούς. Ο Saddam είχε χρησιμοποιήσει χημικά όπλα στο παρελθόν- όχι μόνο ενάντια στους Ιρανούς στον Ιρανό-ιρακινό πόλεμο του 1980-88, αλλά και εναντίον των Κούρδων ανταρτών του Ιράκ. Το γεγονός αυτό επέτρεψε στην κυβέρνηση Bush να συνδέσει τα όπλα μαζικής καταστροφής με το

---

⁶⁶ Joschka Fischer, *I am not convinced: the Iraq war and the Red-Green Years*, Kiepenheuer & Witsch, 2011

ανθρωπιστικό ζήτημα της μεταχείρισης των Ιρακινών πολιτών από τον Saddam. Έτσι στην επίσημη ομιλία του προς το Κογκρέσο και τη Βουλή των Αντιπροσώπων το 2003, ο Πρόεδρος Bush δήλωσε ότι ο δικτάτορας που έχει συγκεντρώσει τα πιο επικίνδυνα όπλα του κόσμου τα έχει ήδη χρησιμοποιήσει σε ολόκληρα χωριά, αφήνοντας χιλιάδες πολίτες του νεκρούς, τυφλούς, τραυματισμένους. Αυτό που δεν ανέφερε όμως ο Bush ήταν ότι επί προεδρίας Ρόναλντ Ρέιγκαν, οι ΗΠΑ είχαν στηρίξει το Ιράκ κατά τον Ιρανό-ιρακινό πόλεμο, παρόλο που γνώριζαν ότι ο Saddam χρησιμοποιούσε χημικά όπλα σχεδόν σε καθημερινή βάση. Επίσης δεν ανέφερε ότι μέχρι το 1989, επί διακυβερνήσεων Ρέιγκαν και Μπους, οι ΗΠΑ είχαν στείλει δείγματα των ουσιών αυτών στο Ιράκ. Το 1994 μια εξεταστική επιτροπή της Γερουσίας που ερευνούσε την πολιτική εξαγωγών των ΗΠΑ προς το Ιράκ πριν τον Πόλεμο του Κόλπου συμπέρανε ότι οι ΗΠΑ παρείχαν στην κυβέρνηση του Ιράκ ελεγμένα υλικά διπλής χρήσης, τα οποία βοήθησαν στην ανάπτυξη των χημικών, βιολογικών και πυραυλικών προγραμμάτων του Ιράκ. Από το 1985 έως το 1990, το Υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ ενέκρινε άδειες για την εξαγωγή προς το Ιράκ τέτοιων υλικών, αξίας 1,5 δις δολαρίων. Όπως έλεγε και ένα ανέκδοτο, λίγο καιρό αργότερα οι Αμερικανοί ήξεραν ότι ο Saddam είχε όπλα μαζικής καταστροφής γιατί είχαν ακόμη τις αποδείξεις που είχαν κόψει τότε⁶⁷.

Το ζήτημα της κατοχής όπλων μαζικής καταστροφής αποτελεί μέγα διεθνοπολιτικό πρόβλημα για το οποίο σε πολύ μεγάλο μέρος απ' ό,τι αποδεικνύεται ευθύνονται οι ΗΠΑ. Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Κονδύλης, η απαίτηση των ΗΠΑ να μην αποκτήσουν πυρηνικά άλλα κράτη στηρίζεται σε αξιώσεις ισχύος χωρίς στέρεη ηθική και λογική βάση και μπορεί να μη συνεχίσουν να έχουν το ίδιο αποτρεπτικό αποτέλεσμα όπως στο παρελθόν. Ούτε λογικό ούτε ηθικό είναι να αρνείσαι σε άλλους ένα δικαίωμα που επιφυλάσσεις στον εαυτό σου, αφού στη βάση των δυτικών

---

⁶⁷ *Θεωρίες συνωμοσίας. Από το Watergate στην 11^η Σεπτεμβρίου και το Ιράκ: ο άγνωστος ρόλος της CIA*, ένθετο από την εφημερίδα «Αποκαλύψεις», εκδ. ΟΞΥ και Θάνος Τριανταφύλλης, 2010, σελ.109 -112

μάλιστα παραδοχών, όλοι διακηρύττουν εκ γενετής την ίδια αξιοπρέπεια και όλοι μετέχουν εξίσου στον ορθό λόγο⁶⁸.

Η πρόληψη και τα προληπτικά χτυπήματα βρίσκονται κατά βάση εκτός διεθνούς δικαίου. Η άσκηση βίας πέραν της διαφύλαξης της διεθνούς τάξης είναι είτε μεταμφίεση κατεξουσιαστικών ηγεμονικών συμφερόντων είτε προφάσεις εν αμαρτίαις⁶⁹. Στο παρελθόν οι ΗΠΑ, όπως και άλλες δυνάμεις, έδρασαν προληπτικά για την καλύτερη εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους. Όμως το 2002, με τη Νέα Στρατηγική, για πρώτη φορά, η πρόληψη ανακηρύχθηκε σε βασική συνιστώσα της εθνικής στρατηγικής ασφάλειας των ΗΠΑ. Κάτι τέτοιο επέκτεινε δραματικά τα περιθώρια δράσης των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων, αλλά και την εξουσία του Αμερικανού Προέδρου, ο οποίος παραμένει ο μόνος αρμόδιος, χωρίς απαραίτητα τη συγκατάθεση του Κογκρέσου, να διατάξει ένα προληπτικό αντίμετρο.

Το Ιράκ του Saddam Hussein δεν είχε καμία σχέση με τα τρομοκρατικά χτυπήματα στους διδύμους πύργους. Όταν αυτό έγινε πασιφανές την επαύριον της επέμβασης, υπονομεύθηκε η αξιοπιστία του όλου εγχειρήματος, αλλά και το σύνολο της αντι-τρομοκρατικής προσπάθειας των ΗΠΑ. Στα μάτια όλου του υπόλοιπου κόσμου -αλλά και σε αυτά των πολιτών της- η αμερικανική κυβέρνηση είπε ψέματα και εσκεμμένα διαστρέβλωσε και υπερέβαλε τις πληροφορίες που διέθετε εναντίον του Saddam Hussein. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Γερμανός Υπουργός Εξωτερικών Γιόσκα Φίσερ, ο οποίος υπήρξε ένθερμος υποστηρικτής της αμερικανικής κυβέρνησης στο Κοσσυφοπέδιο το 1999, σε ομιλία του στο Πανεπιστήμιο Harvard αποκάλυψε πως τα στοιχεία τα οποία είχε παρουσιάσει εμπιστευτικά η κυβέρνηση Bush στην κυβέρνηση Σρέντερ, για να πείσει τη Γερμανία να συμμετάσχει στις επιχειρήσεις στο Ιράκ, ήταν εξαιρετικά ασθενή και με κανένα τρόπο δεν δικαιολογούσαν την επέμβαση. Ο ισπανός Πρωθυπουργός Χοσέ Λουίς Θαπατέρο δεν δίστασε να δηλώσει αυτό που πολλοί ευρωπαίοι σκέφτονται:

---

⁶⁸ Π.Κονδύλης, *Θεωρία του πολέμου*, εκδ.Θεμέλιο, Αθήνα, 1997, σελ.373

⁶⁹ Παναγιώτης Ήφαιστος, *Η βία στις διεθνείς σχέσεις*, Ημερίδα, 62η επέτειος ΟΗΕ, Πανεπιστήμιο Ινδιανάπολης, 24 Οκτ. 2007, www.ifestos.edu.gr

πως «ο πόλεμος στο Ιράκ είναι καταστροφή. Η κατοχή είναι καταστροφή. Δεν μπορείς να οργανώσεις έναν πόλεμο με ψέματα».

Αν λοιπόν τα αίτια που προέβαλλε η αμερικανική κυβέρνηση και οι σύμμαχοι της για την εισβολή στο Ιράκ παρέμειναν αναπόδεικτα μετά την επέμβαση, η οποία τόσα ερωτηματικά γέννησε για τη σχέση της αμερικανικής υπερδύναμης με τον κόσμο - ιδιαίτερα μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, αλλά και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης -, ποιά ήταν τα πραγματικά αίτια που οδήγησαν στην πραγματοποίηση αυτού του καταστροφικού πολέμου;

Η αναζήτηση των πραγματικών λόγων οι οποίοι οδήγησαν τις ΗΠΑ σε αυτή την κίνηση έχει απασχολήσει ιδιαίτερα το πολιτικό και θεωρητικό γίγνεσθαι. Παρακάτω γίνεται αναφορά και ανάλυση των σημαντικότερων εξ αυτών ξεκινώντας από την πιο προφανή αιτία αυτού του πολέμου: το πετρέλαιο.

4.2. Το πετρέλαιο

Πολλοί πιστεύουν ότι η Αμερική επενέβη στο Ιράκ για το πετρέλαιο. Το πετρέλαιο εγκαταστάθηκε στο παγκόσμιο συλλογικό υποσυνείδητο με την ανατροπή του Ιρανού Πρωθυπουργού Μοσαντέκ το 1953 από τις βρετανικές και τις αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες, προκειμένου να αποτραπεί η εθνικοποίηση της ιρανικής πετρελαϊκής βιομηχανίας⁷⁰. Το 1980, μεσούσης της δεύτερης ενεργειακής κρίσης, ο Αμερικανός Πρόεδρος Jimmy Carter διακήρυξε ότι «οποιαδήποτε προσπάθεια από μια εξωτερική δύναμη να ελέγξει την περιοχή του Περσικού Κόλπου θα θεωρηθεί ως επίθεση ενάντια στα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ και θα αντιμετωπιστεί με όλα τα απαραίτητα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων και των στρατιωτικών»⁷¹. Το 1990, όταν ο Saddam Hussein κατέλαβε το Κουβέιτ και απείλησε τη Σαουδική Αραβία, ο τότε Αμερικανός Υπουργός Άμυνας, Dick Cheney, ενώπιον της Επιτροπής Άμυνας της

---

⁷⁰ John Prados, *Safe for Democracy, The secret Wars of the CIA*, Chicago, IL Ivan R. Dee, 2006, σελ.99-107

⁷¹ *State of the Union Address 1980*, Jan.23, 1980, www.jimmycarterlibrary.org

Αμερικανικής Βουλής, εξηγούσε ότι «είμαστε στη Σαουδική Αραβία γιατί αυτή η περιοχή ελέγχει την παγκόσμια προσφορά πετρελαίου».

Το Ιράκ διαθέτει τα μεγαλύτερα αποθέματα πετρελαίου μετά τη Σαουδική Αραβία⁷². Αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο «πηγάδι» πετρελαίου, καθώς διαθέτει το 11% του παγκόσμιου συνολικού αποθέματος. Επιπλέον, μόνον 17 από τα 80 πετρελαϊκά κοιτάσματα έχουν αξιοποιηθεί⁷³. Το πετρέλαιο είναι προϊόν εμπορεύσιμο σε παγκόσμια κλίμακα και ο έλεγχος της παραγωγής του Ιράκ μπορεί να επηρεάσει αποφασιστικά την τιμή του πετρελαίου διεθνώς, ασκώντας οικονομική πίεση σε μη φιλικά καθεστώτα όπως το Ιράν και η Βενεζουέλα. Η Αμερική δεν θα μπορούσε να επιτρέψει σε μια ομάδα σείχηδων, μουλάδων και τυράννων να απειλούν την οικονομική της ασφάλεια και έκανε αυτό που έκαναν όλες οι μεγάλες δυνάμεις στο παρελθόν: υπερασπίστηκε τα συμφέροντα της ακόμα και με τη χρήση βίας.

Πιο συγκεκριμένα, στόχος του πολέμου κατά του Ιράκ υπήρξε η ενίσχυση του έλεγχου των ΗΠΑ στις πηγές ενέργειας σε μια περιοχή τεράστιας στρατηγικής

---

⁷² Το Ιράκ διαθέτει 115 δις. βαρέλια αποδεδειγμένων αποθεμάτων πετρελαίου και 220 δις βαρέλια πιθανών και δυνατών αποθεμάτων. Η Σαουδική Αραβία διαθέτει 260 δις βαρέλια επιβεβαιωμένων πετρελαϊκών αποθεμάτων και μπορεί να παράγει έως και 10,5 εκατ. bbl/d. Συμφώνως προς σχετικές εκτιμήσεις αρμοδίων στην έρημο του δυτικού Ιράκ είναι πιθανή η ύπαρξη κοιτασμάτων της τάξεως των 100-110 δις βαρελίων επιπλέον των προαναφερθέντων. L.Kumins, *Report of Congressional Research Service (CRS)* προς το Κογκρέσο, ενημερωθείσα την 13^η Απριλίου 2005, με τίτλο : *Ιρακινό πετρέλαιο: αποθέματα, παραγωγή και πιθανά έσοδα*, Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου, <http://fpc.state.gov/documents/organization/45456.pdf>. Γενικότερα οι Ιρακινές Αρχές υποστηρίζουν ότι υπάρχουν ενδείξεις για πετρελαιακές διαμορφώσεις- και αυτές είναι μόνο αρχικές ενδείξεις-, οι οποίες εκτιμάται ότι ανέρχονται σε περισσότερες από 560 κοιλιότητες και θα μπορούσαν να αποτελούν πετρελαιοφόρα κοιτάσματα που απαιτούν τρυπανισμό. Εκτιμάται ότι εάν όλα αυτά επιβεβαιωθούν το Ιράκ θα καταστεί ο πρώτος στη σειρά κάτοχος πετρελαϊκών αποθεμάτων παγκοσμίως. Ομοίως είχε δηλώσει και ο ειδικός σε θέματα εξαγωγών ιρακινού πετρελαίου Mohammad Al-Gallani στο Canadian Press στις 14 Δεκ. 2002: «Μπορεί εύκολα κάποιος να φαντασθεί το τεράστιο μελλοντικό δυναμικό που εβρίσκεται εκεί». Στις 22 Μαΐου 2002 ο Ιρακινός Υφυπουργός Πετρελίων έδωσε συνέντευξη στους Platts. Κορυφαία πηγή πληροφόρησης για τη βιομηχανία, και όταν αναφέρθηκε στις εκτιμήσεις του Ιράκ για τα πιθανά απθέματά του ανέφερε: «Ο αριθμός που έχουμε φθάσει και που είναι ευρέως γνωστός λέει ότι μπορούμε να ανακαλύψουμε 214 δις βαρέλια πετρελαίου εκτός των παρόντων αποδεδειγμένων αποθεμάτων. Είμαστε βέβαιοι γι αυτό καθώς έχει αποδειχθεί από όλες τις διαθέσιμες ενδείξεις και τα επιστημονικά πρότυπα. Αυτό σημαίνει ότι θα υπερβούμε τα 300 δις βαρέλια όταν εξερευνηθούν όλες οι περιοχές του Ιράκ.» Ο James A.Paul εκτιμά ότι «καθώς η συζήτηση πετρελαίου αυξάνεται και τα πετρελαϊκά αποθέματα σε άλλες περιοχές μειώνονται ταχέως, το πετρέλαιο στο Ιράκ θα αντιπροσωπεύει συνεχώς όλο και μεγαλύτερο ποσοστό επί του παγκοσμίου συνόλου. Εάν τα αποθέματα στο Ιράκ ικανοποιήσουν τις υψηλές εκτιμήσεις, σε εύρος ποσοτήτων 300-400 δις βαρελίων, τα ιρακινά αποθέματα μπορούν να αγγίξουν το 30% των παγκόσμιων αποθεμάτων στα μέσα του αιώνα και νωρίτερα.», J.A.Paul, "Oil in Iraq: the heart of the crisis". Global Policy Forum, Dec. 2002

⁷³ Τα πλέον σημαντικά είναι του Κιρκούκ στον βορρά και της Ρουμπίλα στο νότο. Ιωάννης Θ. Μάζης, *Η γεωπολιτική της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, εκδ. Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα, 2008, σελ.119

σημασίας (το Ιράκ έχει επίσης σημαντικά επιβεβαιωμένα αποθέματα φυσικού αερίου, το σύνολο των οποίων είναι ανεκμετάλλευτο). Στη μελέτη «Οι στρατηγικές προκλήσεις του τομέα της ενέργειας στον εικοστό πρώτο αιώνα» που δημοσιεύτηκε τον Απρίλη του 2001 από ένα επιτελείο υπό την καθοδήγηση του Τζέιμς Μπέικερ (του πρώην υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ επί προεδρίας του πατέρα Μπους), μεταξύ άλλων αναφέρονται και τα εξής: «το Ιράκ συνεχίζει να ασκεί έναν αποσταθεροποιητικό ρόλο στη ροή του πετρελαίου από τη Μέση Ανατολή προς τις διεθνείς αγορές. Ο Saddam Hussein έδειξε, πέρα των άλλων και μια πρόθεση να απειλήσει χρησιμοποιώντας το πετρέλαιο σαν όπλο, μέσω του προγράμματος εξαγωγών πετρελαίου του Ιράκ για να δημιουργήσει αναταραχή στις πετρελαϊκές αγορές. Έτσι, θα μπορούσε να αναδείξει την ισχύ του και να ενισχύσει τον ηγετικό του ρόλο στον αραβικό κόσμο αλλά και θα ασκούσε πιέσεις σε άλλα κράτη για να ακυρωθούν οι οικονομικές κυρώσεις κατά του καθεστώτος του. Οι ΗΠΑ, συνεπώς, πρέπει άμεσα να επανεξετάσουν την πολιτική τους προς το Ιράκ, παίρνοντας μέτρα στρατιωτικού χαρακτήρα, στον τομέα της ενέργειας και μέτρα οικονομικής και πολιτικής -διπλωματικής πίεσης». Η έκθεση συνέχιζε αναγνωρίζοντας, όμως, ότι «οι ΗΠΑ παρέμεναν αιχμάλωτες του ενεργειακού τους διλήμματος» κι ότι από αυτό συνάγεται η «ανάγκη μιας στρατιωτικής επέμβασης».

Μετά την εποχή των εθνικοποιήσεων, οι οποίες σάρωσαν τις πετρελαιοπαραγωγούς χώρες, αρχής γενομένης από το Ιράκ το 1972, οι πολυεθνικές του πετρελαίου απώλεσαν μεγάλο μέρος του ρόλου που διαδραμάτιζαν στην παραγωγή η οποία είναι γνωστή στη βιομηχανία του πετρελαίου ως «ανάντη» (upstream).

Στόχος, των ΗΠΑ, της Μεγάλης Βρετανίας, πετρελαϊκών εταιρειών τους στο μεταπολεμικό Ιράκ, ήταν η επίτευξη “πακέτων” συμφωνιών παραγωγής/μεταφοράς φυσικού αερίου και πετρελαίου, με σκοπό την επίτευξη συγκριτικού πλεονεκτήματος έναντι των Ευρωπαίων ανταγωνιστών τους. Με μια φιλο-δυτική κυβέρνηση το Ιράκ θα αποτελέσει το “νέο

Ελντοράντο” για τις μεγάλες εταιρείες και ως εκ τούτου πιθανόν κάποιος να αξιολογούν ότι “αξίζει να πολεμήσει κανείς για αυτό”.

Κάποιοι ισχυρίζονται ότι η εισβολή στο Ιράκ είχε λίγη σχέση με το πετρέλαιο. Μάλιστα έφερε τα αντίθετα αποτελέσματα αφού η τιμή του πετρελαίου αυξήθηκε και η παραγωγή του Ιράκ μειώθηκε. Μέσω της αύξησης αυτής, ο Αμερικανός, ο Ευρωπαίος και ο Ιάπωνας καταναλωτής χρηματοδότησαν ακόμα περισσότερο τα διάφορα ανελεύθερα καθεστώτα-παραγωγούς πετρελαίου ανά τον κόσμο, όπως αυτό του Τσάβες στη Βενεζουέλα, των μουλάδων του Ιράν και, γιατί όχι, του Πούτιν στη Ρωσία. Το Ιράκ παράγαγε μετά την εισβολή λιγότερο πετρέλαιο από ό,τι την παραμονή της εισβολής. Τα έσοδα από την ιρακινή παραγωγή πετρελαίου δεν ξεπερνούσαν τα 30 δις ετησίως, την ώρα που το κόστος της αμερικανικής κατοχής για το αμερικανικό δημόσιο κυμαινόταν γύρω στα 100 δις.⁷⁴ Μια απλή ανάλυση κόστους -οφέλους καταδεικνύει πόσο αντί-οικονομική υπήρξε η όλη επιχείρηση για τις ΗΠΑ.

Η πετρελαιοβιομηχανία δεν θέλει πόλεμο που, από τη φύση του, ενισχύει την αστάθεια και παρεμποδίζει την ελεύθερη ροή των προϊόντων της. Εκείνο που σίγουρα δεν θέλει είναι κυρώσεις, εμπάργκο και συγκρούσεις. Ο ρόλος που έπαιξε το πετρέλαιο στην επέμβαση ήταν ότι επέτρεψε στους νεο-συντηρητικούς να ισχυριστούν ότι οι στρατιωτικές επιχειρήσεις στο Ιράκ μπορούν να αυτο-χρηματοδοτηθούν και ότι το κόστος για το αμερικανικό δημόσιο θα είναι μηδαμινό ή θετικό. Το πετρέλαιο δηλαδή ενίσχυσε –όχι όμως καθόρισε- την επιχειρηματολογία του «κόμματος του πολέμου». Με την έννοια αυτή μετατράπηκε από γεωστρατηγική αξία σε εσωτερικό πολιτικό επιχείρημα ανάμεσα σε πολλά άλλα. Έτσι το πετρέλαιο παρέμεινε δευτερεύον και επιβοηθητικό, δεν ήταν ο βασικός στόχος της όλης επιχείρησης. Τον Ιανουάριο του 2006, ο Πρόεδρος Bush δήλωσε ότι «ο αμερικανικός λαός γνωρίζει τη διαφορά μεταξύ έντιμων επικριτών που αμφισβητούν τον τρόπο διεξαγωγής του πολέμου και των κομματικών και προκατειλημμένων επικριτών που ισχυρίζονται ότι στο Ιράκ δράσαμε εξαιτίας του πετρελαίου ή εξαιτίας του

---

⁷⁴ Jamie Wilson, *Iraq war could cost US over \$2 trillion, says Nobel prize-winning economist*, The Guardian, Jan. 7, 2006

Ισραήλ ή επειδή παραπλανήσα με τον αμερικανικό λαό»⁷⁵. Ως προς το πετρέλαιο, για κάποιους, ο Bush είχε ,μάλλον, δίκιο. Παρακάτω αναλύεται η άποψη ότι ο πόλεμος αυτός διεξήχθη λόγω της νευραλγικής θέσης του Ιράκ στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής.

4.3. Η γεωπολιτική αξία της Μέσης Ανατολής

Μία άλλη αιτία αφορά τη γεωπολιτική σημασία της Μέσης Ανατολής η οποία αποτελεί περιοχή υψίστης στρατηγικής σημασίας. Το 1902 ο Ναύαρχος Alfred Thayer Mahan είχε επισημάνει ότι *«η Μεσόγειος είναι από μόνη της κυρίαρχη, κάτω από την ηγεμονία μιας δεσπόζουσας δύναμης η οποία προωθεί τα πλεονεκτήματα της σε όλες τις κατευθύνσεις ή βρίσκεται σε μια συνεχή και διαρκή κατάσταση ανταγωνισμού»*⁷⁶. Οι Mackinder και Spykman δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στο δεύτερο σημείο παρατήρησης του Mahan, υποστήριξαν ότι η ευρασιατική περίμετρος Rimland (ο Mahan χρησιμοποίησε τον όρο “debated and debate zone”) θα αποτελεί μια ζώνη μόνιμης σύγκρουσης. Η δοξασία τους επιβεβαιώνεται μέχρι και σήμερα . Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου υπήρχε έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των δυο υπερδυνάμεων, ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης , ο οποίος ήταν ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος, καθώς οι απώλειες της μια πλευράς ήταν κέρδη της άλλης. Ο ανταγωνισμός όμως των δυο υπερδυνάμεων αυτή την περίοδο δημιούργησε πολλές παρενέργειες μέχρι και σήμερα . Η ίδρυση και η υποστήριξη του Εβραϊκού κράτους από τις ΗΠΑ εις βάρος των Παλαιστινίων σε ένα άκρως εχθρικό έδαφος , η υποστήριξη του πατερναλιστικού - ολιγαρχικού καθεστώτος στη Σαουδική Αραβία προκειμένου να εξυπηρετηθούν τα δυτικά γεωπολιτικά συμφέροντα και η υποστήριξη κρατών και ισλαμικών οργανώσεων που τροφοδοτούσαν υπογείως τον ισλαμικό φονταμενταλισμό, είναι ορισμένα από τα κατάλοιπα του Ψυχρού Πολέμου που

---

⁷⁵ *The State of the Union Address*, Jan.31, 2006, www.whitehouse.gov

⁷⁶ Ιωάννης Μάζης, *Η Αραβο-ισραηλινή σύγκρουση και η γεωπολιτική της Ανατολικής Μεσογείου στο δεύτερο ήμισυ του 20ου αιώνα*, www.eliamep.gr

σήμερα τείνουν να προκαλέσουν ανεξέλεγκτες μεταβολές στο γεωπολιτικό χάρτη της περιοχής⁷⁷.

Σύμφωνα με τον Brzezinski, η περιοχή της ευρύτερης Μέσης Ανατολής είναι μια από τις τρεις περιοχές, στην οποία η μοναδική υπερδύναμη θα πρέπει να διασφαλίσει τα συμφέροντά της, ώστε να αποτρέψει την ανάδυση παραγόντων που θα απειλήσουν την πρωτοκαθεδρία της. Με την επιτυχία της εισβολής το Ιράκ γίνεται προκεχωρημένος θύλακας της αμερικανικής στρατιωτικής μηχανής και οι ΗΠΑ ανεξαρτητοποιούνται από την Τουρκία και τη Σαουδική Αραβία, χώρες που, για τους δικούς τους εσωτερικούς λόγους, δεν είναι πια της απόλυτης εμπιστοσύνης της Ουάσινγκτον. Έτσι στο Ιράκ οικοδομούνται οι στρατιωτικές βάσεις για την ενίσχυση του αμερικανικού «ιμπερίου» στον Περσικό Κόλπο, την Ανατολική Μεσόγειο, τον Καύκασο, την Κεντρική Ασία και τον Ινδικό Ωκεανό. Μια άλλη αιτία που έχει παρατεθεί στη βιβλιογραφία είναι αυτή που αφορά το στρατιωτικο-βιομηχανικό κατεστημένο και τα παράπλευρα οικονομικά συμφέροντα.

4.4. Το στρατιωτικό-βιομηχανικό κατεστημένο

Οι στρατιωτικές δαπάνες των ΗΠΑ από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, δημιούργησαν ένα «βιομηχανικό-στρατιωτικό συγκρότημα» που δεν μπορεί να συγκριθεί με κανένα άλλο σε ολόκληρο τον κόσμο. Από τις στρατιωτικές δαπάνες εξαρτώνται 85.000 επιχειρήσεις που απασχολούν εκατομμύρια εργαζόμενους. Από το Μάρτη του 2000, ενώ οι άλλες μετοχές στο Χρηματιστήριο είχαν πτωτική τάση, τα κέρδη των μετοχών των μεγαλύτερων επιχειρήσεων του εξοπλιστικού τομέα, τριπλασιάστηκαν. Τη στιγμή που ο Πρόεδρος Bush, ενέκρινε «τη μεγαλύτερη αύξηση στρατιωτικών δαπανών της τελευταίας εικοσαετίας, αντιστρέφοντας ριζικά την μείωση που ακολούθησε την μετά τον ψυχρό πόλεμο περίοδο, (396 δις. δολάρια)» η Γουώλ Στρητ Ζουρναλ (18/10/2002) κραύγαζε με ενθουσιασμό: «ενώ η καθυστέρηση της ανάκαμψης της παγκόσμιας οικονομίας για μεγαλύτερη

---

⁷⁷ Yesid Sayich-Avi Shlaim, *The Cold War and the Middle East*, Oxford, Clarendon Press, 1996

περίοδο απ'ότι είχαμε προβλέψει δημιουργεί μια αναστάτωση σε πολλούς τομείς της βιομηχανίας, ο τομέας των εξοπλισμών αποτελεί μια φωτεινή εξαίρεση για προμηθευτές, επενδυτές και για όσους ψάχνουν για δουλειά». Πράγματι, όταν το κόστος του πολέμου στο Ιράκ υπολογίζεται από την κυβέρνηση των ΗΠΑ να φτάσει τα 100-200 δισ.δολάρια, αυτό που για την κυβέρνηση των ΗΠΑ θεωρείται ως κόστος, για τις βιομηχανίες όπλων των ΗΠΑ είναι κέρδος. Με λίγα λόγια: αν η αξία των μετοχών της Lockheed και της Northrop Grumman έπεσε κατά 4% περίπου, την ημέρα που ο Saddam Hussein έστειλε την επιστολή με την οποία δεχόταν τον έλεγχο των Επιθεωρητών του ΟΗΕ, αυτό δεν ήταν κάποια τυχαία σύμπτωση. Η πολεμική βιομηχανία μέσω των κρατικών δαπανών, μπορεί να διαθέτει τεράστιες ποσότητες χρημάτων για επενδυτικά αγαθά, για την έρευνα και την ανάπτυξη της και για τις τεχνολογίες αιχμής. Ο Καρλ Κραους την περίοδο του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου είχε πει ότι «Το μέσο έγινε σκοπός σε τέτοιο βαθμό που η σύγκρουση δεν είναι τίποτε άλλο παρά το μέσο για να φτιάξουμε νέα όπλα. Ένας πόλεμος για την ακόμη μεγαλύτερη δόξα της βιομηχανίας όπλων. Δεν θέλουμε μόνο περισσότερες εξαγωγές προϊόντων άρα και περισσότερων κανονιών, θέλουμε και περισσότερα κανόνια για αυτά τα ίδια. Και για αυτό πρέπει να βομβαρδίζουν.»

Δεν συμφωνούν όμως όλοι σε σχέση με το ρόλο του στρατιωτικο - βιομηχανικού κατεστημένου στον πόλεμο του Ιράκ. Για κάποιους ο ρόλος του υπερτιμάται. Ο συνολικός αμυντικός προϋπολογισμός είναι περίπου 450 δις, ποσό τεράστιο σε απόλυτους αριθμούς, μικρό, ωστόσο, σε σχέση με το συνολικό αμερικανικό ΑΕΠ. Ο αμυντικός προϋπολογισμός κυμαίνεται γύρω στο 3% του συνόλου της αμερικανικής οικονομίας και πολύ χαμηλότερα αναλογικά με τις περιόδους έντασης του Ψυχρού Πολέμου (πάνω από 5%). Το στρατιωτικο-βιομηχανικό κατεστημένο επηρεάζει, όπως όλοι οι μεγάλοι κλάδοι της οικονομίας, τη λήψη πολιτικών αποφάσεων που το αφορούν. Ωστόσο η οικονομική του σημασία δεν είναι τόσο μεγάλη για να καθορίζει από μόνη της την αμερικανική εξωτερική πολιτική, στη διαμόρφωση της οποίας υπεισέρχονται πλήθος άλλων παραγόντων.

Μια άλλη άποψη είναι αυτή που υποστηρίζει ότι βασικός παράγοντας που οδήγησε στην επέμβαση στο Ιράκ υπήρξε ο ίδιος ο Πρόεδρος Bush.

4.5. Η προσωπικότητα του Προέδρου Bush

Αυτοί που προσωποποιούν την ευθύνη της επέμβασης στο Ιράκ αποκλειστικά στον Πρόεδρο Bush είναι κυρίως οι απογοητευμένοι Δημοκρατικοί και οι Ευρωπαίοι φίλοι τους για τους οποίους το Ιράκ δεν θα είχε συμβεί αν το συντηρητικό Ανώτατο Δικαστήριο των ΗΠΑ δεν τον είχε χρήσει, με την ισχυρή πλειοψηφία των πέντε έναντι τεσσάρων ψήφων, διακόπτοντας την επανακαταμέτρηση των ψήφων στην πολιτεία της Φλόριδας. Η εκλογή του Bush σηματοδότησε τη στροφή της Αμερικής σε μια πιο σκληρή, επιθετική και μονομεριστική εξωτερική πολιτική.

Συχνά, η εξήγηση αυτή καταφεύγει ακόμα και στον Φρόντ. Λέγεται ότι ο υιός Bush είχε ένα ιδιαίτερο απωθημένο με τον Saddam Hussein, ο οποίος προσπάθησε να δολοφονήσει τον πατέρα του κατά της επίσκεψής του στο Κουβέιτ την επαύριον της νίκης του στον πρώτο πόλεμο του Κόλπου το 1991⁷⁸. Όμως, πέρα από την εκδίκηση εναντίον του επαίσχυντου δολοφόνου, είναι κατανοητό πως ο υιός Bush ήθελε να ολοκληρώσει το έργο που άφησε ατελείωτο ο πατέρας του δώδεκα χρόνια πριν, όταν αυτός αρνήθηκε να στείλει τα νικηφόρα και προελαύνοντα συμμαχικά στρατεύματα ως τη Βαγδάτη. Τότε, η διακοπή των πολεμικών επιχειρήσεων στο νότιο Ιράκ θεωρήθηκε πρόωρη και λανθασμένη από τους Αμερικανούς συντηρητικούς. Η επέμβαση στο Ιράκ το 2003 ικανοποίησε αυτή τη μερίδα του αμερικανικού πολιτικού κατεστημένου που επίμονα ζητούσε την «ολοκληρωτική νίκη» και επαναβεβαίωσε την ενθουσιώδη υποστήριξη των συντηρητικών στον υιό Bush.

---

⁷⁸ Ο ίδιος ο Bush δήλωσε: "After all, this is the guy who tried to kill my dad", στην εκπομπή του John King, "Bush calls Saddam "the guy who tried to kill my dad"», στις 27 Σεπτεμβρίου 2002, www.cnn.com

Έτσι, στην πραγματικότητα, η εξήγηση αυτή είναι περισσότερο πολιτική παρά ψυχολογική. Για τον Πρόεδρο G. Bush Jr, η ανεπιφύλακτη και μαζική στήριξη των Συντηρητικών αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της εκλογής και της προεδρίας του. Για τον υιό και τους φίλους του, ο πατέρας Bush έχασε την επανεκλογή του το 1992 από έναν νεαρό κυβερνήτη μιας ασήμαντης νότιας πολιτείας, τον Bill Clinton από το Άρκανσας, ακριβώς γιατί πρόδωσε τη συντηρητική του βάση. Πράγματι, ο Bush ο πρεσβύτερος αύξησε τους φόρους στο εσωτερικό και σταμάτησε τη χρηματοδότηση του Ισραήλ με φθηνά δάνεια, προκειμένου να εμποδίσει την επέκταση των εβραϊκών οικισμών στην κατεχόμενη Δυτική όχθη του Ιορδάνη. Παρέβη, δηλαδή, δυο ταμπού του σύγχρονου αμερικανικού συντηρητισμού: την αύξηση της φορολογίας και τη σύγκρουση με το σκληρό φίλο-ισραηλινό λόμπυ που κυριαρχεί στις σχέσεις της Ουάσινγκτον με τη Μέση Ανατολή⁷⁹.

Ο υιός Bush ήταν αποφασισμένος να μην κάνει το ίδιο λάθος και να κρατήσει την εκλογική και πολιτική του βάση συμπαγή και ετοιμοπόλεμη απέναντι στους αντίπαλους Δημοκρατικούς. Παρά τις κατά καιρούς διακηρύξεις του περί ενός «συμπονετικού συντηρητισμού» και του σχετικού του ενδιαφέροντος για την εκπαίδευση, όπως εκφράστηκε με την επιτυχημένη νομοθετική πρωτοβουλία του 2001/2002, ο Bush ο νεότερος υπήρξε ο συντηρητικότερος Αμερικανός Πρόεδρος στη μετα-πολεμική ιστορία. Οι φόροι, κυρίως στα υψηλά εισοδήματα και τις μεγάλες περιουσίες, μειώθηκαν, η περιβαλλοντολογική πολιτική εγκαταλείφθηκε στα χέρια των μεγάλων πετρελαϊκών εταιρειών, ενώ στο εξωτερικό αγνοήθηκαν η Λατινική Αμερική, η Αφρική και ακόμα και η Ευρώπη, για χάρη της προσπάθειας ριζικής αναδιάταξης της Μέσης Ανατολής.

Η στρατηγική του Προέδρου Bush βασίστηκε στην πόλωση. Παραδοσιακά, οι εκλογές στις περισσότερες δημοκρατίες κερδίζονται στο κέντρο. Ο Clinton, ο

---

⁷⁹ John J. Mearsheimer, Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and US Foreign Policy*, Farrar, Strauss and Giroux, 2007

Blair, Shroedder και Καραμανλής εκλέχθηκαν όταν κατάφεραν να ηγεμονεύσουν το πολιτικό κέντρο του εκλογικού σώματος των χωρών τους, είτε ουσιαστικά και μακροπρόθεσμα, είτε φαινομενικά και στιγμιαία. Όμως, σε συνθήκες μεγάλης εκλογικής αποχής, σημασία δεν έχουν μόνο οι ψήφοι των αναποφάσιστων, παλινδρομούντων, κεντρώων ψηφοφόρων. Σημασία έχει και το ποσοστό συμμετοχής. Για τους Ρεπουμπλικάνους, οι ψηφοφόροι στα δεξιά της εκλογικής τους βάσης είναι ιδιαίτερα σημαντικοί.

Ο Bush ο νεότερος αγνόησε το πολιτικό κέντρο. Πολιτεύθηκε με στόχο να κινητοποιήσει τους συντηρητικούς νεο-χριστιανούς ψηφοφόρους της αμερικανικής ενδοχώρας για να ψηφίσουν μαζί τον ίδιο και τους Ρεπουμπλικανούς, χάρη στο υπερπατριωτικό και υπερσυντηρητικό πολιτικό του μήνυμα.

Το Ιράκ υπήρξε βασικό συστατικό του μηνύματος αυτού. Η αποτυχία στο Ιράκ απορρύθμισε την όλη στρατηγική. Οι πολιτικοί σύμβουλοι του Bush δυσκολεύονταν πολύ να βρουν λύση στο πολιτικό αδιέξοδο που δημιούργησε η αναπάντεχη αποτυχία στο Ιράκ. Το σίγουρο είναι ότι ο Πρόεδρος Bush καλλιέργησε και κινητοποίησε, συστηματικά και υπολογισμένα, καθόλη τη θητεία του, τη συντηρητική του βάση, με θέματα μικρής πρακτικής, αλλά μεγάλης συμβολικής σημασίας, όπως ήταν η εναντίωση του στις εκτρώσεις και στον γάμο ομοφυλοφίλων, και κυρίως πλειοδοτώντας στην εκμετάλλευση του αμερικανικού πατριωτισμού μετά την 11^η Σεπτεμβρίου. Οι περισσότεροι Αμερικανοί, και όχι μόνο οι συντηρητικοί δεξιοί, εξέλαβαν τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ως αδικαιολόγητη επίθεση εναντίον του τρόπου ζωής τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι τους πρώτους μήνες μετά την επίθεση, η δημοτικότητα του Προέδρου Bush εκτοξεύθηκε στο 90%, ακριβώς επειδή εμφανίστηκε αποφασιστικός και επιθετικός. Μετά τον πόλεμο για το Κουβέιτ το 1991, οι ΗΠΑ εγκατέλειψαν το ρόλο του εξισορροπιστή και ακολούθησαν την πολιτική της διπλής ανάσχεσης, τόσο του Ιράν όσο και του Ιράκ, η οποία κράτησε το Ιράκ σε καθεστώς διεθνούς απομόνωσης. Τη μετριοπαθή και συντηρητική αυτή πολιτική ανέτρεψε ο Bush με μια ριζοσπαστική και ριψοκίνδυνη επέμβαση στο Ιράκ.

Η προσωποποίηση της εξήγησης εξυπηρετείται από την αντί-δημοτικότητα του Bush στο εξωτερικό, αλλά και στο εσωτερικό της Αμερικής. Ποτέ στο παρελθόν η διεθνής κοινή γνώμη δεν ήταν τόσο εχθρική προς το πρόσωπο ενός Αμερικανού Προέδρου. Ο Bush ήταν αντιπαθής όχι μόνο στη Μέση Ανατολή ή στη Λατινική Αμερική, αλλά και στην Ευρώπη, ακόμα και σε χώρες που είναι ιδιαίτερα κοντά στις ΗΠΑ, όπως η Μεγάλη Βρετανία, η Αυστραλία και ο Καναδάς. Η τεξανή προφορά, το αλαζονικό μειδίαμα, οι «αφελείς» αφορισμοί του για τον κόσμο και η περήφανη έλλειψη κοσμοπολιτισμού, τον κατέστησαν πραγματικά «τοξικό» για τη διεθνή εικόνα της Αμερικής⁸⁰. Με δημοτικότητα που δεν ξεπερνούσε το 35% συναγωνιζόταν τους Νίξον και Κάρτερ τις παραμονές της αποχώρησής τους από το Λευκό Οίκο.

Επιπλέον, η αντίθεση του με τον Κλίντον κάνει ακόμα πιο έντονη την παγκόσμια αποστροφή. Ο Κλίντον ήταν ο πιο χαρισματικός Αμερικανός Πρόεδρος από την εποχή του Κέννεντυ και μετά. Ευρυμαθής και δεινός ρήτορας ήξερε πως να γίνεται ευχάριστος σε ντόπιους και ξένους⁸¹.

Ωστόσο, η αντιπάθεια προς τον Bush δεν μπορεί να αποτελέσει εξήγηση για το Ιράκ. Όσο και αν τα πρόσωπα παίζουν κρίσιμο ρόλο στην ιστορία και όσο και αν ο Bush αποδείχθηκε ένας δυναμικός και ριζοσπάστης ηγέτης, πολιτεύθηκε και αυτός εντός συγκεκριμένων συντεταγμένων. Δεν είναι βέβαιο ότι, αν Πρόεδρος ήταν ο Αλ Γκอร์, η αντίδραση της Αμερικής, την επαύριον των τρομοκρατικών χτυπημάτων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, θα ήταν απαραίτητα στην ουσία της διαφορετική, παρά τις ενδεχόμενες επιμέρους, περισσότερο ρητορικές, διαφοροποιήσεις της. Το ζήτημα της επέμβασης στο Ιράκ δεν είναι τόσο θέμα προσώπων, όπως πολλοί, ιδιαίτερα εκτός Αμερικής, πιστεύουν⁸².

---

⁸⁰ "Pew Global Attitude Project", www.pewglobal.org

⁸¹ Όταν τον Νοέμβριο του 1999 επισκέφθηκε την Ελλάδα, πέντα μήνες μετά τους ΝΑΤΟϊκούς βομβαρδισμούς στην πρώην Γιουγκοσλαβία, κατάφερε, μέσα στις 22 ώρες που παρέμεινε στην Αθήνα, να συγκινήσει και να αντιστρέψει μεγάλο μέρος, της εχθρικής μέχρι τότε, ελληνικής κοινής γνώμης. Γιάννης Μαρίνος, *Ο κ.Κλίντον ευγνώμων προς την κ.Παπαρήγα*, ΤΟ ΒΗΜΑ, 28 Νοεμβρίου 1999, σελ Α72

⁸² Δημήτρης Καϊρίδης, *Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική και η συντηρητική αντεπανάσταση, ο Μπους, η Τρομοκρατία, το Ιράκ και το Ισλάμ*, εκδ.Ι.Σιδέρης, 2008, σελ.75

Παρακάτω θα αναλυθεί η άποψη ότι η Αμερική επενέβη στο Ιράκ ως μια «δύναμη καλού».

4.6. Η Αμερική ως «φάρος ελευθερίας»

Η άποψη ότι η Αμερική, παρά τις αδυναμίες και τα λάθη της, είναι μία «δύναμη καλού» σε έναν κόσμο άναρχο, ασταθή και σπαρασσόμενο συχνά από συγκρούσεις κυριαρχεί στο εσωτερικό των ΗΠΑ αλλά είναι και αρκετά δημοφιλής σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες, κυρίως στις πρώην κομμουνιστικές δημοκρατίες της Κέντρο-Ανατολικής Ευρώπης και τη Μεγάλη Βρετανία.

Η πεποίθηση για την ιδιαιτερότητα της Αμερικής, ως δύναμης που αίρεται πάνω από τους ανταγωνισμούς των υπόλοιπων κρατών, μπορεί να αναζητηθεί στους πρώτους αποίκους της Νέας Αγγλίας και στις ριζοσπαστικές, προτεσταντικές-θρησκευτικές τους αντιλήψεις. Για τους Πουριτανούς, η Αμερική ήταν μια νέα αρχή, η νέα Σιών, η «επί του όρους πολιτεία», ο φάρος της ελευθερίας μακριά από τις αμαρτίες της Ευρώπης. Κατά την προτεσταντική αυτή αντίληψη, η οποία μπόλιασε την ανάπτυξη των ΗΠΑ, η Αμερική είναι διαφορετική από τα άλλα κράτη και δεν μπορεί παρά να συμπεριφέρεται διεθνώς δίκαια και ενάρετα.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Αμερική είναι η ισχυρότερη δημοκρατία στον κόσμο, η αντίληψη όμως ότι από τη φύση της δεν μπορεί παρά να συμπεριφέρεται ενάρετα είναι αφελής και εμποδίζει τους Αμερικανούς να δουν τη συχνά εγωιστική συμπεριφορά της χώρας τους, καθώς αυτή υπερασπίζεται τα στενά της συμφέροντα, όπως κάθε μεγάλη δύναμη, και στην πορεία καταπατά τις ίδιες τις αρχές που διακηρύσσει. Δεν θα πρέπει να λησμονείται άλλωστε και ο Θουκυδίδης και η περιγραφή του για την αντιπαράθεση Αθηναίων και Μηλίων, στην οποία με γλαφυρότητα παρουσιάζει την ηθική χρεοκοπία της «ενάρετης» Αθηναϊκής δημοκρατίας. Αυτό το γνωρίζουν καλά οι λαοί της Λατινικής Αμερικής και της Μέσης Ανατολής, για τους οποίους η Αμερική είναι συχνά ένας τρομακτικός γίγαντας παρά ένας καλόβολος ηγεμόνας.

Οι ΗΠΑ έχουν βαθιές χριστιανικές ρίζες και η πολιτική τους κουλτούρα και ταυτότητα έχει σε μεγάλο βαθμό επηρεαστεί από τον σκληρό Προτεσταντισμό⁸³, ο οποίος είναι υπεύθυνος για τη βιβλική φρασεολογία και την ηθικολαγνεία που διέπουν την αμερικανική δημόσια ζωή και την άσκηση εξωτερικής πολιτικής της υπερδύναμης. Ως χώρα που γεννήθηκε μέσα από μια επανάσταση η φυσική τάση των ΗΠΑ είναι να μεταμορφώσουν τον κόσμο κατ' εικόνα και ομοίωση τους. Ο John Adams υποστήριξε ότι «*οι Ηνωμένες Πολιτείες θα διαρκέσουν αιώνια , θα κυβερνήσουν τον κόσμο και θα εμπεδώσουν την έννοια της ανθρώπινης τελειότητας*». Αναφορικά με την τελειότητα της Αμερικής υποστήριξε ότι το «*αμερικανικό κράτος ήταν ο ειλικρινής φίλος της ειρήνης και της ανεξαρτησίας όλων...ο πρωταθλητής και διεκδικητής μόνο του εαυτού του*»⁸⁴.

Μεταπολεμικά, οι θεωρητικοί του Ρεαλισμού , Morgenthau⁸⁵ και Kennan, προσπάθησαν να περιορίσουν τον «μεσσιανισμό» στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, θεωρώντας τον επικίνδυνο σε έναν διπολικό κόσμο, όπου οι δύο υπερδυνάμεις ήταν οπλισμένες με πυρηνικά όπλα. Η επιθετικότητα των ΗΠΑ – όπως και της ΕΣΣΔ - χαλιναγωγήθηκε , εν όψει της πιθανότητας ενός θερμοπυρηνικού τρίτου παγκόσμιου πολέμου ο οποίος θα οδηγούσε σε αφανισμό της ανθρωπότητας.

Ο αναθεωρητισμός και ο μεσσιανισμός ωστόσο διατηρήθηκαν σε ένα ρητορικό επίπεδο για εσωτερική κατανάλωση. Πολλοί Αμερικανοί Πρόεδροι φλέρταραν ρητορικά με τον μεσσιανισμό, αλλά στην πράξη αποδείχθηκαν συγκρατημένοι και ρεαλιστές⁸⁶. Σε μια δημοκρατία που δεν αντιμετωπίζει καμία υπαρξιακή απειλή, η στοίχιση της κοινής γνώμης πίσω από μια ενεργητική εξωτερική

---

⁸³ Samuel Huntington, *Who are we? America's Great Debate*, London, UK, Simon & Schuster, 2005

⁸⁴ Παρατίθεται στο Walter Lafeber, *The American Age: United States Foreign Policy at home and abroad since 1750*, New York, Norton, 1989

⁸⁵ Hans Morgenthau, *Politics among Nations: The struggle for Power and Peace*, New York, NY: Alfred A. Knoph, 1st edition, 1948

⁸⁶ Πρόκειται για το μεσσιανικό, εκκεντρικό στυλ στις εξωτερικές σχέσεις, το οποίο διαφοροποιείται από το τυπικό ως τώρα μοντέλο των μεγάλων Δυνάμεων. Βλ. Joseph Lepgold, Timothy McKeown, "Is American Policy Exceptional? An Empirical Analysis", *Political Science Quarterly*, Vol.110, No.3, Autumn 1995

πολιτική είναι δύσκολη και συχνά μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από μια μεγαλόστομη ρητορεία. Ο αμερικανικός ιδεαλισμός μετουσιώθηκε σε «δημόσιο μύθο», ο οποίος προσέδωσε φιλοσοφική βάση στη διαπραγμάτευση θεμάτων εξωτερικής πολιτικής. Η Αμερική χρειάζεται να δράσει παγκοσμίως την ίδια ώρα που η κυρίαρχη τάση στο αμερικανικό πολιτικό σώμα είναι ο απομονωτισμός. Μόνος τρόπος για να ξεπεραστεί αυτό το παράδοξο είναι η επίκληση υπέρτερων αξιών που συγκινεί τους Αμερικανούς πολίτες⁸⁷.

Η εξωτερική πολιτική απαιτεί λεπτούς χειρισμούς, μακροπρόθεσμο σχεδιασμό, μεγάλη υπομονή και αμοιβαίους συμβιβασμούς. Το εκλογικό σώμα είναι ανυπόμονο και θέλει γρήγορες και ξεκάθαρες λύσεις. Η αμερικανική εξωτερική πολιτική πάσχει από αυτή την ένταση. Οι περισσότεροι Αμερικανοί Πρόεδροι είχαν υπόψη τους την ένταση αυτή και τη διαχειρίστηκαν όσο καλύτερα μπορούσαν, προς όφελος της πολιτικής τους, διαχωρίζοντας την πρακτική άσκηση πολιτικής στο εξωτερικό από τις πομπώδεις, αλλά τόσο απαραίτητες διακηρύξεις στο εσωτερικό. Όμως ο Πρόεδρος Bush φάνηκε διατεθειμένος να εφαρμόσει μέρος των διακηρύξεων στο εξωτερικό, βοηθούμενος από την αίσθηση υπεροπλίας της Αμερικής ελλείψει αντιπάλου, αλλά και από το σοκ που προκάλεσαν οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001.

Το ερώτημα που θέτουν οι υποστηρικτές της Αμερικής είναι απλό και πειστικό: μια τυχόν «νεο-απομονωτική» απόσυρση της Αμερικής από τον κόσμο θα ενίσχυε ή θα αποδυνάμωνε την παγκόσμια ασφάλεια; Η Αμερική επενέβη στην Ευρώπη τρεις φορές, το 1917, το 1943 και από το 1947 και μετά επηρέασε όσο κανείς την ευρωπαϊκή επιτυχία, τη δημιουργία, δηλαδή, μιας ηπείρου ανεξάρτητων, φιλειρηνικών, ευημερουσών και αρμονικά συνεργαζόμενων δημοκρατιών. Η αμερικανική παρέμβαση εμπόδισε την αυτοκρατορική ανασυγκρότηση της Ευρώπης από τους Αυστρο-Γερμανούς και δημιούργησε

---

⁸⁷ Samuel Huntington, *The Soldier and the State*, Cambridge MA: Harvard University Press, 1967, p.148-157, Samuel Huntington, *American Politics: The promise of Disharmony*, Cambridge MA: Harvard University Press, 1981, p.236-245, George Kennan, *American Diplomacy*, expanded edition, University of Chicago Press, 1979, Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, vol.i, New York: Vintage, 1990, p.232-236, Stanley Hoffmann, *Gulliver's Troubles*, New York: McGraw-Hill, 1968

την ελεύθερη Πολωνία , τις Βαλτικές δημοκρατίες και τα λοιπά ανεξάρτητα κράτη της Κεντρικής Ευρώπης με το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Στη συνέχεια η Αμερική , αν και δεν δέχτηκε επίθεση από τη Γερμανία, εμπόδισε την επικράτηση των Ναζι στην Ευρώπη και , μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, αναχαίτισε τον σταλινικό επεκτατισμό, περιορίζοντας τον στην Ανατολική Ευρώπη και επιτρέποντας στη Δυτική Γερμανία, τη Γαλλία και την Ιταλία να ανθίσουν οικονομικά και να οικοδομήσουν τις βάσεις της νέας Ευρώπης.

Για τους «νεο-συντηρητικούς» που ενηλικιώθηκαν πολιτικά αντιδρώντας στον αντι-αμερικανισμό που διακατείχε μεγάλο μέρος της αμερικανικής ελίτ τις δεκαετίες του 1960 και 1970, η Αμερική θεωρεί εαυτην εξ ορισμού δύναμη καλού –και επομένως δεν πρέπει να κομπλεξάρεται από την τεράστια δύναμη της και να αυτοσυγκρατείται, διότι η αυτοσυγκράτησή της αφήνει περιθώρια στις δυνάμεις του κακού να αναπτύσσονται⁸⁸. Υπό αυτό το πνεύμα, η Αμερική οφείλει να ασκήσει τον ιστορικό της ρόλο και να χρησιμοποιήσει την υπεροπλία της για να επιβάλει τις υπέρτερες αξίες της σε προβληματικές περιοχές, όπως είναι η Μέση Ανατολή. Επιπλέον η αίσθηση ιδιαιτερότητας των ΗΠΑ ενισχύεται μεταξύ και των ανωτέρω και από τη γεωπολιτική της θέση. Χαρακτηριστική είναι η διατύπωση του R.Keohane ο οποίος υποστήριζε ότι «*το αμερικανικό έθνος δεν γεννήθηκε μόνο ελεύθερο, αλλά και τυχερό*»⁸⁹.

Σύμφωνα με το σκεπτικό περί αλτρουιστικής Αμερικής , ο Πρόεδρος Bush επενέβη στο Ιράκ επειδή η προηγούμενη πολιτική της «ανάσχεσης» είχε εξαντλήσει τα όριά της και είχε οδηγήσει στη διαιώνιση του σανταμικού καθεστώτος σε βάρος εκατομμυρίων Ιρακινών που υπέφεραν υπό την ηγεσία

---

⁸⁸ Η ιδεολογία αυτή είχε αναπτυχθεί ακόμη περισσότερο με το Δόγμα Μονρόε του 1823 το οποίο δεν αποτελούσε απλά προειδοποίηση για τα άλλα κράτη ώστε να παραμείνουν μακριά από το Δυτικό Ημισφαίριο, αλλά επιβεβαίωνε το διαχωρισμό ανάμεσα στη νέα αμερικανική δημοκρατία και τις παλιές μοναρχίες της Ευρώπης. Το Δόγμα Μονρόε «είναι ένα ιδεολογικό σύστημα, το οποίο επαινεί τις δημοκρατικές αρχές και εξυψώνει τους δημοκρατικούς θεσμούς σε αντιδιαστολή με τις μοναρχίες της Ευρώπης» σύμφωνα με τον ιστορικό Dexter Perkins. Dexter Perkins, *The American approach to Foreign Policy, 1962*

⁸⁹ Robert O. Keohane, *Associative American Development, 1776-1860*, in John Gerald Ruggie, ed., *The Antinomies of Interdependence: National Welfare and the International Division of Labor*, New York Columbia University Press, 1983

του. Επίσης , σε συνθήκες διεθνούς μεγα-τρομοκρατίας μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και την ώρα που το επόμενο τρομοκρατικό χτύπημα μπορεί να γίνει με όπλα μαζικής καταστροφής και να στοιχήσει τη ζωή σε μερικά εκατομμύρια, η άρνηση του Σαντάμ να συνεργασθεί με τις διεθνείς αρχές έκανε πιο πειστική την ανάγκη την απομάκρυνσής του από την εξουσία. Η παροιμιώδης επιθετικότητα του Saddam, όπως αποδεικνύει η εισβολή στο Ιράν το 1980 και στο Κουβέιτ το 1990, αλλά και η πρότερη, πρωτοφανής χρήση χημικών όπλων από τον ιρακινό στρατό εναντίον των Ιρανών και των Κούρδων του Ιράκ, καθιστούσαν την «αλλαγή καθεστώτος» στο Ιράκ κρίσιμη και αναγκαία προϋπόθεση για σταδιακή εξομάλυνση ολόκληρης της έκρυθμης Μέσης Ανατολής, εξαλείφοντας μια μόνιμη πηγή έντασης και αστάθειας. Το γεγονός ότι , για χρόνια , ο Saddam υπήρξε για τους Δυτικούς χρήσιμος σύμμαχος στην προσπάθεια φθοράς και περιορισμού της ιρακινής επανάστασης και επίσης το γεγονός ότι πολλά από τα χημικά όπλα που χρησιμοποίησε στη δεκαετία του 1980, του τα είχαν προμηθεύσει οι Γάλλοι και οι Αμερικανοί –όπως αναφέρθηκε ανωτέρω- , αγνοήθηκαν επιμελώς.

Όταν διαφεύστηκαν οι αρχικοί αμερικανικοί ισχυρισμοί , που δικαιολογούσαν την επέμβαση στο Ιράκ, αφού δεν βρέθηκαν ούτε όπλα μαζικής καταστροφής ούτε αποδείξεις των υποτιθέμενων σχέσεων του Saddam με την Al Qaeda, η κυβέρνηση Bush επιχείρησε, να εξωραΐσει την πολιτική της με έναν ρητορικό μανδύα περί δημοκρατίας και ελευθερίας. Έτσι, η εισβολή δικαιολογήθηκε ως προσπάθεια εκδημοκρατισμού του Ιράκ και της ευρύτερης περιοχής. Αν και ο ισχυρισμός ήταν αυταπόδεικτα προσχηματικός και στόχο είχε να δικαιολογήσει το υπέρογκο κόστος της όλης επιχείρησης, απέκτησε τη δική του υπόσταση και δυναμική και οδήγησε σε μια μεγάλη συζήτηση περί εκδημοκρατισμού. Κι αυτό γιατί συγκίνησε μέρος της κοινής γνώμης και σημαντικό τμήμα της φιλελεύθερης ελίτ . Ο Bush δεν δίστασε να χρησιμοποίησει μια κλασική φιλελεύθερη επιδίωξη από την εποχή του Γούντροου Γουίλσον για να υποστηρίξει πολιτικά την εισβολή.

Όσο το κόστος αυξανόταν, τόσο πιο πολύ ο Bush προέβαλλε τον εαυτό του ως τον εκδημοκρατιστή της Μέσης Ανατολής.

Κάποιοι νεο-συντηρητικοί, έφτασαν στο σημείο να παραλληλίσουν το Ιράκ με την περίπτωση της μετα-πολεμικής Γερμανίας και της Ιαπωνίας, οι οποίες εγκατέλειψαν τον ακραίο εθνικισμό και милитарισμό και εξελίχθηκαν σε ευημερούσες δημοκρατίες-πρότυπα υπό αμερικανική κατοχή μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου. Και μόνο η ανιστόρητη αυτή σύγκριση αποδεικνύει το πόσο απροετοίμαστη και επιπόλαιη ήταν η αμερικανική κυβέρνηση για το δύσκολο εγχείρημα του εκδημοκρατισμού του Ιράκ. Η κυβέρνηση Bush απέδειξε την άγνοιά της σε ζητήματα της ευρύτερης περιοχής, και αποκαλύφθηκε ανιστόρητη, καθώς δεν αντελήφθη την τόσο εύθραυστη συνοχή του ίδιου του Ιράκ, καθώς και το γεγονός ότι η διαδικασία του εκδημοκρατισμού, τουλάχιστον στην αρχή, οδηγεί συχνά σε εντάσεις και αντιπαραθέσεις, τις οποίες οι Αμερικανοί δεν ήξεραν πως να χειριστούν⁹⁰.

Καταλήγοντας σε ό,τι αφορά τις αιτίες που οδήγησαν στον πόλεμο στο Ιράκ το 2003 θα παραθέσω την άποψη σύμφωνα με την οποία η απάντηση για την αμερικανική επέμβαση πρέπει να αναζητηθεί στην τεράστια αμερικανική ενδοχώρα και στις πολύ σημαντικές πολιτικές διεργασίες που σημειώθηκαν εκεί προκαλώντας μια συντηρητική αντεπανάσταση.

4.7. Η «συντηρητική αντεπανάσταση» στο εσωτερικό της Αμερικής

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970 κυριαρχούσε στην Αμερική η αποκαλούμενη «φιλελεύθερη συναίνεση» ή αλλιώς ο κενσுவανικός συμβιβασμός. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η κυβέρνηση και το κράτος θα πρέπει να έχουν λόγο και μπορούν να παίξουν ρόλο στην επιτυχή αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων. Απόρροια της μεγάλης οικονομικής κρίσης του 1929 και της αποτυχίας των παλιών συντηρητικών πρακτικών, ήταν το New Deal του Προέδρου Φραγκλίνου Ρούσβελτ, που θεμελίωσε για πρώτη φορά το κοινωνικό κράτος στην Αμερική και εισήγαγε το κράτος ως ρυθμιστή και σταθεροποιητικό παράγοντα της οικονομίας. Ο

---

⁹⁰ Δημήτρης Καϊρίδης, *Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική και η συντηρητική αντεπανάσταση, ο Μπούς, η Τρομοκρατία, το Ιράκ και το Ισλάμ*, εκδ.Ι.Σιδέρης, 2008, σελ.55-66

Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος ενίσχυσε ακόμη περισσότερο το ρόλο του κράτους.

Στη δεκαετία του 1960, η Αμερική βίωσε ένα δεύτερο "New Deal" υπό την προεδρία του Λύντον Τζόνσον, ο οποίος επιδίωξε να ολοκληρώσει και να επεκτείνει την κληρονομιά του πατριάρχη του σύγχρονου Δημοκρατικού Κόμματος, του Ρούσβελτ. Ο Τζόνσον ονόμασε το πρόγραμμα του The Great Society και επεδίωξε να εξαλείψει τη φτώχεια και την κοινωνική περιθωριοποίηση στην πλουσιότερη χώρα του κόσμου, δημιουργώντας μια πραγματικά ενιαία, αλληλέγγυα και μεγάλη κοινωνία. Ήταν το πιο φιλόδοξο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα που ανέλαβε η ομοσπονδιακή κυβέρνηση από ιδρύσεως των ΗΠΑ. Επεδίωκε να ανταποκριθεί στον ριζοσπαστισμό της δεκαετίας του 1960, να ικανοποιήσει την αυτοπεποίθηση της νέας, μεταπολεμικής και αναπτυσσόμενης Αμερικής και να απαντήσει θετικά στην πρόκληση που αποτελούσε η ΕΣΣΔ για το αμερικανικό μοντέλο ανάπτυξης και κοινωνικής οργάνωσης. Όμως ο Τζόνσον αντιμετώπισε πολλά προβλήματα τα οποία τον οδήγησαν σε πρόωρη πολιτική αποστράτευση το 1968.

Το πρώτο πρόβλημα που ανέκυψε ήταν ο πόλεμος στο Βιετνάμ ο οποίος διέσπασε το φιλελεύθερο μπλοκ και το Δημοκρατικό Κόμμα σε δυο στρατόπεδα: σε αυτό των αντι-κομμουνιστών που ήθελαν τη νίκη πάση θυσία και σε αυτό των ειρηνιστών, που ζητούσαν επίμονα την αποχώρηση των Αμερικανών στρατιωτών από την Ινδοκίνα. Το Βιετνάμ υπήρξε η πολιτική ταφόπλακα του αμερικανικού Φιλελευθερισμού αφού έπληξε την αξιοπιστία και το κύρος της ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Φανέρωσε τις μεγάλες αντιθέσεις στο εσωτερικό της αμερικανικής κοινωνίας, αλλά και τη μερική υποκρισία της φιλελεύθερης "Great Society". Ριζοσπαστικοποίησε και δίχασε την αμερικανική κοινωνία τόσο προς τα αριστερά όσο και προς τα δεξιά. Σε μια εποχή γενικευμένης σύγχυσης, η δυναμική επίκληση της πατρίδας, της θρησκείας και της οικογένειας, αναβίωσε τους συντηρητικούς, οι οποίοι για πρώτη φορά άρχισαν να αντιπολιτεύονται με επιτυχία τη «φιλελεύθερη συναίνεση».

Το Βιετνάμ άλλαξε άρδην το παλιό φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα . Το εγκλώβισε στη φιλειρηνιστική Αριστερά μακράν του αμερικανικού πολιτικού κέντρου. Το κενό που δημιουργήθηκε στο κέντρο κάλυψαν γρήγορα με ευκολία οι Ρεπουμπλικάνοι, υποβοηθούμενοι από μια ομάδα απογοητευμένων, πρώην Δημοκρατικών . Απηυδισμένοι με το πρώην κόμμα τους, αποκλήθηκαν «νεο-Συντηρητικοί» για να ξεχωρίζουν από τους παραδοσιακούς Συντηρητικούς.

Το παλιό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα είχε συμβιβαστεί και αποδεχθεί τις κατακτήσεις των Δημοκρατικών : το περιορισμένο κοινωνικό κράτος , τον επιλεκτικό κρατικό παρεμβατισμό στην οικονομία , την υψηλή φορολογία και διεθνιστική εξωτερική πολιτική . Η αντίδραση εναντίον της ευρείας αυτής πολιτικής συναίνεσης προήλθε από το εσωτερικό του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος και η ιστορία της έχει τρεις κυρίως πρωταγωνιστές: τον «αντάρτη» Μπάρυ Γκόλντγουότερ , γερουσιαστή από την Αριζόνα , τον «εκπορθητή» Ρόναλντ Ρέηγκαν και τον «επίγονο» Τζωρτζ Μπους τον νεότερο . Επρόκειτο για μια αντίδραση λαϊκιστική, συντηρητική και ριζοσπαστική . Λαϊκιστική γιατί απευθυνόταν στον μικροαστό λευκό των προαστίων και της ενδοχώρας με συνθήματα κατά των ελίτ της Ουάσιγκτον, της Βορειο-Ανατολικής ακτής και της ομοσπονδιακής γραφειοκρατίας . Συντηρητική γιατί επεδίωκε την αντίστροφη αναδιανομή του εθνικού πλούτου από τους φτωχότερους προς τους πλουσιότερους μέσω της μείωσης της φορολογίας, κυρίως των υψηλών εισοδημάτων, και την επιβράδυνση ή ακόμα και την κατάργηση των κοινωνικών κατακτήσεων της δεκαετίας του 1960. Δινόταν έμφαση σε συντηρητικές αξίες και θεσμούς, όπως η πατρίδα, η οικογένεια, η θρησκεία και ο στρατός , που υποτίθεται ότι επιβουλεύονταν οι Δημοκρατικοί . Τέλος , η αντίδραση ήταν ριζοσπαστική στο μέτρο που διακήρυττε τη ρήξη με την κυρίαρχη φιλελεύθερη παράδοση και επεδίωκε τη ριζική επανατοποθέτηση της αμερικανικής πολιτικής ζωής προς τα δεξιά.

Η δεκαετία του '60 αποτελεί το κρίσιμο ορόσημο για τις πολιτικές εξελίξεις στην Αμερική και την Ευρώπη . Όμως, ενώ στην Ευρώπη η γενιά του 1960 ήρθε και παραμένει εν πολλοίς στην εξουσία, επιβάλλοντας τις ιδέες και την

πολιτική της ηθική, στην Αμερική επικράτησε η αντίδραση, η οποία θεώρησε τη ριζοσπαστικοποίηση ως κίνδυνο ου αποδυναμώνει την Αμερική τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Η συντηρητική αυτή αναστροφή της Αμερικής υπήρξε πρωτοφανής σε σφοδρότητα για όλο το δυτικό κόσμο και καθόρισε τις μετέπειτα πολιτικές επιλογές της αφού οι εκπρόσωποι αυτού του «νεο-συντηρητισμού» επιβλήθηκαν της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, κατίσχυσαν των μηχανισμών, ανέτρεψαν εσωτερικές ισορροπίες και δρομολόγησαν τον πόλεμο στο Ιράκ⁹¹.

Κάθε μια αιτία από τις παραπάνω αιτιολογήσεις της κρίσης στο Ιράκ το 2003 μπορεί να μην είναι αρκετή από μόνη της, δίνουν όμως κάποιες εξηγήσεις για την μονομερή επίθεση των Αμερικανών στο Ιράκ το 2003. Μέσα όμως από μια κρίση σαν αυτή που βίωσε η παγκόσμια κοινότητα το 2003 ανακύπτει ένα εύλογο ερώτημα : ισχύει η συλλογική ασφάλεια η οποία ελέγχθηκε στην πράξη, κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου με την Κοινωνία των Εθνών και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο με την ίδρυση του ΟΗΕ ⁹², του "σημαντικότερου μεταπολεμικού διεθνούς οργανισμού"⁹³;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΙΣΧΥΕΙ Η ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΣΦΑΛΕΙΑ;

Κατά τη διάρκεια των Νέων Χρόνων το αντι-ηγεμονικό καθεστώς της αναρχίας-κυριαρχίας δρομολογήθηκε με τη Συνθήκη της Βεστφαλίας το 1648. Οι δομές που αναπτύχθηκαν και ωρίμασαν διαμέσου του συστήματος ισορροπίας δυνάμεων κωδικοποιήθηκαν με τους αντι-ηγεμονικού χαρακτήρα Καταστατικούς Χάρτες της Κοινωνίας των Εθνών και του ΟΗΕ αποτυπώνοντας τις οντολογικά θεμελιωμένες κοινωνικές διαμορφώσεις των τεσσάρων αιώνων που διέρρευσαν μετά τη Συνθήκη της Βεστφαλίας.

---

⁹¹ Selden Zachary, "Neoliberalism and the American Mainstream", Policy Review, April/May 2004

⁹² Π.Ήφαιστος, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, εκδ.Ποιότητα, 9η έκδοση, Αθήνα, 2009, σελ.258

⁹³ Χριστοδουλίδης Θ., Μπουραντώνης Δ., *Ο ΟΗΕ στο κατάφλι της μεταψυχροπολεμικής εποχής*, εκδ.Ι.Σιδέρης, Αθήνα, 1998, σελ.47

Οι βασικές -καταστατικές αρχές του διεθνούς δικαίου και των συστημάτων συλλογικής ασφάλειας είναι οι αρχές της μη επέμβασης, της διακρατικής ισοτιμίας και το δικαίωμα της εσωτερικής αυτοδιάθεσης και είναι αυτές οι οποίες συνιστούν το μόνο κανονιστικό πλαίσιο το οποίο είναι αφενός οντολογικά θεμελιωμένο στις αξιώσεις της συλλογικής ελευθερίας και αφετέρου συμβατό με κοινωνικά προσδιορισμένους σκοπούς. Ο αντι-ηγεμονικός χαρακτήρας αυτών των αρχών μας βοηθά να κατανοήσουμε και τον πολιτικό πολιτισμό των ανθρώπων στις διεθνείς σχέσεις, ο οποίος θα μπορούσε να αποτελέσει μια στέρεη ηθικοκανονιστική δομή αν εξαλειφθούν ή αποδυναμωθούν τα αίτια πολέμου.

Προκειμένου να ισχύσουν οι προϋποθέσεις εδραίωσης του συστήματος συλλογικής ασφάλειας είναι απαραίτητο τα κράτη-μέλη του Οργανισμού, να μην θέτουν υπεράνω όλων την προάσπιση του εθνικού τους συμφέροντος ή την εδραίωση της ισχύος τους. Αυτό αποτελεί ουτοπία δεδομένου ότι, σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα, δεν υπάρχει σχέση αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών και το κυριότερο, κανένα κράτος δεν αναθέτει την προστασία του σε διεθνείς οργανισμούς ή στο διεθνές δίκαιο. Ο Mearsheimer υποστήριξε ότι το διεθνές σύστημα είναι αυτό που διαμορφώνει τη συμπεριφορά των κρατών. Τα κράτη, δοθείσης της ευκαιρίας, θα θελήσουν να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους εις βάρος των άλλων κρατών, προκαλώντας κατ' αυτό τον τρόπο αλλαγή στο συσχετισμό ισχύος. Δεδομένων λοιπόν αυτών των παραδοχών, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα κράτη δεν εμπιστεύονται καθόλου τους διεθνείς θεσμούς⁹⁴. Η διεθνής δράση κάθε κράτους διαμορφώνεται με βασικό κριτήριο την εξυπηρέτηση του εθνικού του συμφέροντος και την αύξηση του μεριδίου ισχύος στην παγκόσμια σκακιέρα. Υπό αυτό το πρίσμα, οι διεθνείς θεσμοί, είναι κατ' εκείνον, «*αρένες στις οποίες εκτυλίσσονται οι σχέσεις ισχύος*».

---

⁹⁴ John J. Mersheimer, *The false promise of International Institutions*, International Security, Vol.19 no2, winter 1994/95

Στις περιπτώσεις εκείνες που το σύστημα συλλογικής ασφάλειας θέλησε να διαδραματίσει το ρόλο του peace builder, το εγχείρημα αυτό, κατέστη αναποτελεσματικό. Ο Roland Paris ασκεί κριτική στην εγγενή προβληματική διαδικασία οικοδόμησης της ειρήνης⁹⁵. Υποστήριξε ότι η προοπτική σταθερής ειρήνης μακροπρόθεσμα δεν μπορεί να υπάρξει, εάν νωρίτερα τα κράτη μέλη του συστήματος συλλογικής ασφάλειας που έχουν αναλάβει την ευθύνη οικοδόμησης της ειρήνης, δεν αποκτήσουν την ικανότητα να αποτρέψουν την επανεμφάνιση της βίας σε περιοχές που έχουν δοκιμαστεί από ένοπλες συγκρούσεις. Τα προβλήματα θα ελαχιστοποιηθούν, αν και εφόσον οι σχεδιαστές της οικοδόμησης της ειρήνης, ξεκινήσουν από την υπόθεση ότι η διαδικασία εκδημοκρατισμού είναι εκ προοιμίου συγκρουσιακή. Συνεπώς, οι διεθνείς θεσμοί ως σύστημα συλλογικής ασφάλειας δεν μπορούν να εξασφαλίσουν μια βιώσιμη και επιτυχή διαδικασία εκδημοκρατισμού, αν νωρίτερα δεν έχουν διακρίνει και εντοπίσει τις δομικές αδυναμίες αυτής της διαδικασίας.

Ο Michael Barnett έδωσε έμφαση στη διαδικασία εκδημοκρατισμού με μηχανισμούς αντιπροσώπευσης, με θεσμούς και υποδομές που θα εξασφάλιζαν τη συμμετοχή των πολιτών στο δημόσιο βίο – διαδικασία απαραίτητη για την εδραίωση της σταθερότητας και της νομιμότητας - και υποστήριξε ότι οι φιλελεύθεροι εδραιωτές της ειρήνης αν θέλουν να πετύχουν το στόχο τους θα πρέπει να προσεγγίσουν τη ρεπουμπλικανική θεωρία. Σύμφωνα με τον Barnett, ο ρεπουμπλικανισμός μπορεί να εγκαθιδρύσει συνταγματικές αρχές και να προσφέρει πρωτοβουλίες για συνεργασία, συμβιβασμό και συμφιλίωση πολιτών. Η κριτική βέβαια που θα μπορούσε να ασκηθεί σε αυτή την άποψη είναι ότι δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο μοντέλο που να βρίσκει εφαρμογή σε όλες τις περιπτώσεις για όλα τα αποτυχημένα κράτη.

---

⁹⁵ Roland Paris, *Peacebuilding and the limits of Liberal Internationalism*, International Security, Vol.22, no2 (Autumn 1997)

Ο John Rawls⁹⁶ λέει ότι το ζήτημα είναι «να συνειδητοποιήσουμε ότι η πολιτική κουλτούρα μιας επιβαρυσμένης κοινωνίας είναι υψίστης σημασίας και ότι δεν υπάρχει συνταγή, πόσο μάλλον εύκολη, με την οποία οι ευτετεγγμένοι λαοί θα μπορούν να βοηθήσουν μια επιβαρυσμένη κοινωνία να αλλάξει την πολιτική και κοινωνική της κουλτούρα». Συνεπώς, ο Barnett, όταν αναφέρεται στην δημιουργία δημοκρατικών θεσμών για την επιτυχή διαδικασία εδραίωσης της ειρήνης, θα πρέπει να έχει κατά νου, ότι η αλλαγή μιας κοινωνικής πραγματικότητας σε ένα αποτυχημένο κράτος είναι συνάρτηση των θρησκευτικών, φιλοσοφικών και ηθικών παραδόσεων που στηρίζουν τις δομές μιας κοινωνίας στην ιστορική διαχρονία. Είναι ένα ενιαίο εγχείρημα η εξομοίωση της δημοκρατικής ειρήνης μέσω της εφαρμογής ενός συγκεκριμένου μοντέλου πολιτικών επιβολής της, παρακάμπτοντας τις παραδόσεις, τα ήθη και τα έθιμα, τις ανάγκες της συγκεκριμένης κοινωνίας. Για να πετύχει πραγματικά και ουσιαστικά η διαδικασία εκδημοκρατισμού, θα πρέπει οι πολίτες της κοινωνίας που εξέρχεται από σύγκρουση, να αναπτύξουν ένα αίσθημα δικαιοσύνης, να συμμετέχουν στη δική τους δίκαιη κοινωνική πραγματικότητα –η οποία διαμορφώθηκε βάση των δικών τους αναγκών- και να ενεργούν σύμφωνα με τις αρχές της δικαιοσύνης.

Ο Robert Gilpin⁹⁷ συνέδεσε την ύπαρξη των δομικών χαρακτηριστικών του συστήματος με τη διατήρηση ή την αλλαγή του status quo, λαμβάνοντας υπόψη του εσωτερικούς παράγοντες, Έτσι σε ένα σύστημα συλλογικής ασφάλειας, υπάρχει η πιθανότητα ένα κράτος, εφόσον η οικονομική του κατάσταση ή η προσωπικότητα του ηγέτη ή η δομή της κοινωνίας του απαιτούσαν αλλαγή του υπάρχοντος status quo, να επιχειρήσει την ανατροπή του. Σύμφωνα με τον Gilpin, οι ανωτέρω μεταβαλλόμενοι παράγοντες, μπορεί να δώσουν άλλη κατεύθυνση στην εξωτερική πολιτική του συγκεκριμένου κράτους. Δηλαδή, το σύστημα συλλογικής ασφάλειας παύει να υφίσταται, από

---

⁹⁶ John Rawls, *Το δίκαιο των λαών*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2002, σελ.84-86

⁹⁷ Robert Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2004, σελ.170-184

τη στιγμή που κάποιο μέλος αποφασίσει –δεδομένης της νέας ευνοϊκής συγκυρίας για εκείνο - να αλλάξει την εξωτερική του πολιτική και να μεγιστοποιήσει τα οφέλη που προκύπτουν από την αλλαγή αυτή.

Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz⁹⁸ η δομή του συστήματος αποτελεί έναν καθοριστικό παράγοντα της κρατικής συμπεριφοράς σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, όπου το κάθε κράτος -μέλος του συστήματος ενδιαφέρεται για την αύξηση της ισχύος του και την επέκταση του ελέγχου του πάνω στο σύστημα. Χαρακτηριστικά, επεσήμανε ότι, σε περίπτωση που ένα κράτος δεν ακολουθεί το παιχνίδι της ισχύος, κινδυνεύει να θέσει σε κίνδυνο τα ζωτικά του συμφέροντα. Συνεπώς το σύστημα συλλογικής ασφάλειας κινδυνεύει να χάσει την υπόστασή του, από τη στιγμή που κάποιο μέλος του θα θέσει ως προτεραιότητά του την προάσπιση των ζωτικών συμφερόντων του και την υπεράσπιση του εθνικού του συμφέροντος, πράξεις που έρχονται σε αντίθεση με την ερμηνεία και το περιεχόμενο των αρχών του συστήματος συλλογικής ασφάλειας.

Σύμφωνα με τον John Rawls είναι αμφιλεγόμενο το κατά πόσο ο ΟΗΕ μπορεί να επιτύχει και να υπάρξει ως σύστημα συλλογικής ασφάλειας, στη βάση κοινών παραδοχών για ένα διεθνές σύστημα συλλογικής ασφάλειας εύτακτα οργανωμένο⁹⁹. Αλλά είναι ένα πράγμα η αρωγή, η αλληλεγγύη και η συμπαράσταση απέναντι σε κοινωνίες επιβαρυνμένες, όπως επισημαίνει ο John Rawls, και άλλο πράγμα η «ηγεμονική λογική» να αποδομήσουν το επιβαρυνμένο κράτος μη λαμβάνοντας υπόψη τις ηθικές, θρησκευτικές, φιλοσοφικές παραδόσεις αυτού του λαού.

Η πείρα των επεμβάσεων της μεταψυχροπολεμικής εποχής έδειξε ότι τα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ δε σέβονται τον Καταστατικό Χάρτη του Οργανισμού αυτού αφού το μόνο για το οποίο

---

⁹⁸ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Reading: Addison-Wesley, 1979, p.74 & 81

⁹⁹ John Rawls, *Το δίκαιο των λαών*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2002, σελ.156

ενδιαφέρονται είναι κάποιο ψήφισμα το οποίο, αφού συμφωνηθεί μετά από πολλές συναλλαγές που καμία σχέση δεν έχουν με δικαιοκράτηρια, ερμηνεύουν στη συνέχεια κατά το δοκούν για να εξαπολύσουν έναν τεράστιο πόλεμο χωρίς να σέβονται άλλες καταστατικές πρόνοιες που αφορούν το ρόλο του ΟΗΕ.

Βέβαια μπορεί εύκολα να γίνει κατανοητό ότι τίθεται σε κίνδυνο ακόμη και η επιβίωση του ΟΗΕ δεδομένου ότι η συνοχή του δεν μπορεί να διαιωνιστεί επ' άπειρον με εκβιαστικές απειλές του είδους «ή μαζί μας ή εχθρός μας» που καταναγκάζουν τα υπόλοιπα κράτη σε δήθεν «διεθνή συμμαχία». Εδώ βρίσκεται και ο πυρήνας του προβληματισμού για την αναθεώρηση του ΟΗΕ μετά τον Ψυχρό Πόλεμο αφού έκτοτε σκοπός των ισχυρότερων δυνάμεων ήταν να τον χρησιμοποιούν ως ευκαιριακό εργαλείο των μεταξύ τους ηγεμονικών ανταγωνισμών.

Μοτίβο της κρίσης στο Ιράκ το 2003, αλλά και προηγούμενων κρίσεων –όπως αυτές της Βοσνίας και της Σερβίας- υπήρξε η εκμετάλλευση της δεσπόζουσας στρατιωτικής και οικονομικής θέσης των ΗΠΑ έτσι ώστε να εξαναγκαστούν τα μόνιμα μέλη του ΣΑ, τα μη μόνιμα, οι διεθνείς θεσμοί, οι περιφερειακοί θεσμοί και τα κράτη στις περιοχές των κρίσεων να συμπλεύσουν με σκοπούς που προσδιορίζονται στην Ουάσινγκτον με όρους αμερικανικού συμφέροντος που εκλογικεύονταν με επαναστατικό-ηγεμονικό τρόπο και μεταμφιέζονταν με κοσμοπολίτικες διακηρύξεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δημοκρατίας και προστασίας των μειονοτήτων.

Σε καμία από τις περιπτώσεις αυτών των επεμβάσεων δεν έγιναν σεβαστές οι προσεγγίσεις, τα όργανα και οι διαδικασίες τις οποίες ορίζουν τα άρθρα 39-51 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ τα οποία ορίζουν σε ποιές περιπτώσεις θα μπορούσε να ασκηθεί διεθνής βία μόνο ως ύστατο μέσο εάν και όταν εξαντληθούν όλα τα υπόλοιπα μέτρα. Αντιθέτως η δεσπόζουσα ηγεμονική δύναμη προσδιόριζε αυθαίρετα τους σκοπούς, εξωθούσε σε αποφάσεις που

ήταν συμβατές με αυτούς τους σκοπούς και εκμαίευε διαμέσου εκβιαστικών διλημμάτων “λευκή επιταγή” άσκησης διεθνούς βίας μεγάλων προεκτάσεων όσον αφορά την ανακατανομή κυριαρχίας και συμφερόντων. Στην περίπτωση του Ιράκ το 2003 η μόνη διαφορά με προηγούμενες επεμβάσεις -όπως εκείνη στο Ιράκ πάλι το 1990 όπου η συλλογική ασφάλεια διαδραμάτισε τυπικό μόνο ρόλο- είναι ότι η συλλογική ασφάλεια παραγνωρίστηκε πλήρως¹⁰⁰. Όταν η Γαλλία, η Ρωσία και η Κίνα, για ποικίλους λόγους όπως έχει ήδη αναφερθεί, αρνήθηκαν να συμπράξουν με τις ΗΠΑ, ο ΟΗΕ τέθηκε στο περιθώριο. Τίποτα δε νομιμοποιεί κατά συνέπεια την άσκηση διεθνούς βίας με επέμβαση στο εσωτερικό ενός κράτους εξαρτώμενου από τις ευκαιριακές συμφωνίες των μόνιμων μελών του ΣΑ¹⁰¹.

Ο Raymond Aron διαπίστωσε πως *«ποτέ η ιδέα της συλλογικής ασφάλειας δεν μεταφράστηκε σε νομική δέσμευση»*¹⁰². Ο Martin Wight¹⁰³ συμπεραίνει πως δικαιώθηκε ο Hobbes, επειδή ο οργανισμός αυτός είναι ουσιαστικά ένα *«Χομπεσιανό Συμβόλαιο»* με επικεφαλής το ΣΑ: *«στην πραγματικότητα τα κράτη εγκαθίδρυσαν για τον εαυτό τους ένα χομπεσιανό ηγεμόνα, όχι «εμείς οι λαοί» αλλά τα κράτη, τα μέλη των Ηνωμένων Εθνών. Το Συμβούλιο Ασφαλείας είναι ο χομπεσιανός ηγεμόνας των Ηνωμένων Εθνών»* και συνεχίζει αναφερόμενος στην αναποτελεσματικότητα του οργανισμού *«είναι βέβαιο ότι ο χομπεσιανός κυρίαρχος των Ηνωμένων Εθνών υπήρξε αναποτελεσματικός. Μοιάζει με σχιζοφρενή παράλυτο.*

---

¹⁰⁰ Π.Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Διαδρομή, αντικείμενο, περιεχόμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο*, εκδ.Ποιότητα, τέταρτη έκδοση, Αθήνα, 2009, σελ.507

¹⁰¹ Π.Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Διαδρομή, αντικείμενο, περιεχόμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο*, εκδ.Ποιότητα, τέταρτη έκδοση, Αθήνα, 2009, σελ.498-508

¹⁰² Aron Raymond, *Paix et Guerre entre les Nations*, Calman-Levy, Paris, 1962,1984, p.704

¹⁰³ Martin Wight, *Διεθνής Θεωρία, Τα τρία ρεύματα σκέψης*, εκδ,Ποιότητα, Αθήνα, 1998, σελ.42-49

Καθώς το Συμβούλιο Ασφαλείας απαιτεί ομοφωνία των μεγάλων δυνάμεων για την ανάληψη δράσης, σχεδόν ποτέ δεν έδρασε».¹⁰⁴

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πέρα από θεσμικό και ουσιαστικό έλλειμμα συλλογικής ασφάλειας που αντανακλούν, τόσο η θεσμική και λειτουργική πραγματικότητα των Ηνωμένων Εθνών όσο και ο κυνικός ρεαλισμός των ισχυρών, υπάρχει στη σύγχρονη διεθνή πραγματικότητα και ζήτημα αποτελεσματικής αντιμετώπισης ανθρωπιστικών ή άλλων κρίσεων υπερεθνικού ενδιαφέροντος μέσα από συλλογικές διαδικασίες μεσολάβησης ή επέμβασης εναρμονισμένες στο συλλογικό συμφέρον της διεθνούς κοινότητας και στις κοινά αποδεκτές αρχές της και σύμφωνες με τη διεθνή νομιμότητα. Όμως υπάρχει επίσης και σοβαρό ζήτημα περιορισμού και ελέγχου της αυθαιρεσίας των ισχυρών και ιδιαίτερα της ηγεμονεύουσας υπερδύναμης. Διότι, όπως καταδείχθηκε λίγο πριν και λίγο μετά την αμερικανική εισβολή στο Ιράκ τον Μάρτιο του 2003 οι μεγάλες δυνάμεις είτε καταστρατηγούν ολοκληρωτικά τις διεθνείς ρυθμίσεις είτε τις προσαρμόζουν στη βούλησή τους. Το Συμβούλιο Ασφαλείας είναι υπηρέτης της κυριαρχίας των μελών του. Ο χαρακτήρας του είναι αντι-ηγεμονικός και αιτιάσεις πέραν αυτού του ρόλου είναι καταχρηστικές και οδηγούν νομοτελειακά σε κατεξουσιασμό από τα ηγεμονικά κράτη που είναι και τα μόνιμα μέλη του. Το σημαντικό είναι να γίνει κατανοητό ότι ο ΟΗΕ δεν πρέπει να αποτελεί απλώς τον νομιμοποιητή των αποφάσεων της ηγεμονικής δύναμης, αλλά να έχει τη δική του δυναμική.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Ιστορία είναι γεμάτη από παραδείγματα όπου τα ισχυρά κράτη επεμβαίνουν και επιβάλλουν τη θέληση τους στα πιο αδύναμα. Ο Θουκυδίδης, αναφερόμενος στον Πελοποννησιακό Πόλεμο, διατύπωσε την παραπάνω πραγματικότητα σε αξίωμα: (1) όσοι είναι ελεύθεροι το χρωστούν στη

---

¹⁰⁴ Π.Ήφαιστος, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, εκδ.Ποιότητα 9η έκδοση, Αθήνα, 2009, σελ. 381-382

δύναμή τους, (2) δίκαιο υπάρχει όταν υπάρχει ίση δύναμη και (γ) όταν δεν υπάρχει ίση δύναμη οι ισχυροί επιβάλλουν ό,τι τους επιτρέπει η δύναμή τους και οι αδύναμοι υποχωρούν και προσαρμόζονται. Τα κίνητρα πίσω από τις επεμβάσεις είναι διαχρονικά. Πάντα θα υπάρχει η επιθυμία των ισχυρών κρατών να διατηρήσουν τη θέση τους στον διεθνή καταμερισμό ισχύος και αν είναι δυνατόν να τη βελτιώσουν. Ο διεθνής καταμερισμός ισχύος ταυτίζεται με την εκάστοτε διεθνή τάξη και οι επεμβάσεις αποτελούν εργαλείο διατήρησης ή ανατροπής της. Επιπλέον, όσο μεγαλύτερη είναι η ικανότητα ενός κράτους να χρησιμοποιεί βία, τόσο μεγαλύτερη περιφρόνηση δείχνει απέναντι στην κυριαρχία άλλων κρατών¹⁰⁵.

Παρόλα αυτά, οι επεμβάσεις από τον εκάστοτε ηγεμόνα ή κάποια μεγάλη δύναμη προκαλούν την αντίδραση των υπολοίπων, η οποία παίρνει τη μορφή αντι-ηγεμονικού συνασπισμού. Ένα μέσο που χρησιμοποιούν οι ηγεμόνες, προκειμένου να αποτρέψουν τη δημιουργία τέτοιου συνασπισμού, είναι η νομιμοποίηση της επέμβασης με αναφορά σε κάποια κοινά αποδεκτή αξία. Ποιος όμως καθορίζει ποιες αξίες έχουν νομιμοποιητική ισχύ;

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό άρχισε να διατυπώνεται κατά τη διάρκεια της Αναγέννησης με το δόγμα περί δίκαιου πολέμου, δηλαδή ενός πολέμου που διεξαγόταν για δίκαιο σκοπό. Οι κοινώς αποδεκτές αξίες σε κάθε εποχή αποτέλεσαν το εργαλείο για εδαφική επέκταση των ισχυρών κρατών και για την επαναφορά άλλων κρατών στη «νομιμότητα». Από το 16^ο αιώνα έως σήμερα οι κοινά αποδεκτές αξίες έχουν αλλάξει.

Σήμερα οι αξίες που δίνουν νομιμοποίηση στα κράτη που τις επικαλούνται είναι η δημοκρατία και το ελεύθερο εμπόριο. Οι αξίες αυτές διαδόθηκαν παγκοσμίως από κράτη τα οποία είχαν την ισχύ να το κάνουν, δηλαδή την Αγγλία τον 19^ο αιώνα και τις ΗΠΑ τον 20^ο αιώνα. Αντιστοίχως, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου ο κομμουνισμός έδινε νομιμοποιητική ισχύ κυρίως στα κράτη του Τρίτου Κόσμου. Οι επεμβάσεις κατά τη διάρκεια των

---

¹⁰⁵ Noam Chomsky, *De la guerre comme politique étrangère des États-Unis*, traduction de l'anglais & annexes de Frédéric Cotton, Preface de Jean Bricmont, Agone Editeur, 2001, p.181

δου περασμένων αιώνων έγιναν στο όνομα της διατήρησης μίας αξίας η οποία αποτελούσε τη βάση για τη διεθνή τάξη.

Έχοντας ως δεδομένο ότι οι επεμβάσεις στοχεύουν πάντα στη δημιουργία της κατάλληλης διεθνούς τάξης και νομιμοποιούνται από μια αξία κοινώς αποδεκτή την οποία επικαλείται ο ηγεμόνας, παρατηρούμε ότι οι διεθνείς θεσμικές ρυθμίσεις προσανατολίζονται προς την ίδια κατεύθυνση. Το σύστημα συλλογικής ασφάλειας προσπάθησε να θεσμοθετήσει τις επεμβάσεις και να τους προσδώσει ένα νομιμοποιητικό μανδύα, ο οποίος βασιζόταν στην προσανατολισμένη σε κοινή αξία συλλογική δράση. Η μονομερής όμως επέμβαση των ΗΠΑ στο Ιράκ, η οποία βασίστηκε σε έναν κώδικα αξιών περί προώθησης της δημοκρατίας σε άλλες χώρες και στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, έθεσε στο περιθώριο τον ΟΗΕ και το σύστημα συλλογικής ασφάλειας που επιχείρησε να οικοδομήσει όπως αναλύθηκε παραπάνω.

Η αρχή της μη επέμβασης αποτελεί βασική αρχή του διεθνούς δικαίου. Αποδοχή της αρχής της μη επέμβασης σημαίνει ταυτόχρονα παραδοχή του διεθνούς κοινοβουλευτικού, πολιτικού και πολιτειακού κατακερματισμού και της αρχής της κρατικής κυριαρχίας ως του καθεστώτος ρύθμισης των σχέσεων μεταξύ ηθικά αυτόνομων συλλογικών οντοτήτων, δηλαδή των κρατών. Ταυτόχρονα σημαίνει αποδοχή της άποψης πως το διεθνές σύστημα είναι άναρχο και παραδοχή πως το μέγιστο αναμενόμενο είναι η κατοχύρωση της αρχής της κρατικής κυριαρχίας και του δικαιώματος εσωτερικής αυτοδιάθεσης κάθε κρατικής κοινωνίας. Αντίστροφα, η αμφισβήτηση της θεμελιώδους αρχής της μη επέμβασης εντάσσεται σε δύο κατηγορίες προβληματισμού. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι αναλύσεις που απορρίπτουν την φιλοσοφική και κανονιστική βάση στην οποία οικοδομείται η ρύθμιση των διακρατικών σχέσεων τους τελευταίους αιώνες και που αναζητούν ένα εναλλακτικό καθεστώς ρύθμισης των διεθνών σχέσεων σε αναφορά με διεθνικές, διεθνοιστικές, υπερεθνικές ή ηγεμονικές λύσεις. Πολλοί νεοφιλελεύθεροι αναλυτές προερχόμενοι από την ηγεμονική δύναμη η οποία δεσπόζει στη μεταψυχροπολεμική εποχή αντιλαμβάνονται το ζήτημα της επέμβασης και της συλλογικής ασφάλειας στη βάση του «μικρότερου κακού», της «εκλογής λόγω

αναγκαιότητας» και του «δίκαιου του ισχυρού». Παρά όμως τις επιτυχίες στη μεταψυχροπολεμική εποχή στη βάση της νεοφιλελεύθερης εκδοχής της διεθνούς επέμβασης, θεσμοθέτηση αυτού του συστήματος θα σήμαινε δημιουργία consortium μεγάλων δυνάμεων στα πρότυπα του αντίστοιχου συστήματος του 19^{ου} αιώνα, για τη βιωσιμότητα του οποίου έχουν εκφραστεί επιφυλάξεις. Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι δυνατότητες εξεύρεσης εξαιρέσεων στον κανόνα προκειμένου να αντιμετωπιστούν ειδικά προβλήματα. Τέτοια προβλήματα είναι οι περιπτώσεις γενοκτονίας, όπως στην περίπτωση της Καμπότζης, ή ανθρωπιστικής βοήθειας, όπως στην περίπτωση της Σομαλίας, η οποία, εν τούτοις, κατάδειξε τα προβλήματα των επεμβάσεων ακόμη και σε ειδικές περιπτώσεις όπου αναμένεται η ύπαρξη συμφωνίας για τους σκοπούς, τα μέσα και την άσκηση περιορισμένης βίας. Είναι εύλογο λοιπόν να εκφράζονται απορίες, όταν πληθώρα αναλύσεων υπονοούν ή υποστηρίζουν το δικαίωμα επεμβάσεων, χωρίς να συνεκτιμούν τα τεράστια ζητήματα πολιτικής φιλοσοφίας που θέτει κάθε υπερβατική δράση που στηρίζεται σε χαλαρές και αμφιλεγόμενες αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας, το οποίο ούτως ή άλλως είναι ηγεμονικού χαρακτήρα.

«Επεμβάσεις» εντός των ορίων του ισχύοντος διεθνούς δικαίου ακόμη και αν εντάσσονται σε περιπτώσεις «ειδικών αναγκών», όπως η αποτροπή γενοκτονίας ή ανθρωπιστική βοήθεια, εύκολα μπορούν να υπερβούν τη λογική του συστήματος συλλογικής ασφάλειας και να παραλληλιστούν με «υπερβατικές επεμβάσεις» οι οποίες εντάσσονται στη λογική της μεταλλαγής των διεθνών δομών και τις ανακατανομής εδάφους και συμφερόντων. Δηλαδή ενώ η επέμβαση στο εσωτερικό ενός κράτους εντάσσεται στη λογική μιας υφιστάμενης συμπεφωνημένης δομής συμφερόντων και αξιών, στο διεθνή χώρο η επέμβαση, ακόμη και την πιο περιοριστική ερμηνεία, μπορεί να οδηγήσει σε αναδόμηση της ισχύουσας κυριαρχικής δομής. Η συγκριτικά λοιπόν «απλή» περίπτωση μιας «συμβατικής διεθνούς επέμβασης», πρέπει να διασφαλίζει δυο προϋποθέσεις: πρώτον, ότι η δράση δεν θα στρέφεται κατά της ανεξαρτησίας του υποκείμενου κράτους και δεύτερον, ότι δεν θα παραβιαστούν στοιχειώδεις προϋποθέσεις δικαιοκού χαρακτήρα που αφορούν τους άμεσα ενδιαφερόμενους και που σχετίζονται άμεσα με την οντολογική

ετερότητα του διεθνούς χώρου.

Η επέμβαση στο Ιράκ το 2003 δεν πληρούσε καμία από τις δυο προϋποθέσεις. Αντίθετα, καταδείχθηκε ότι η ηγεμονική δύναμη δεν έχει αναγνώσει σωστά την ποικιλομορφία των πολιτισμών στον κόσμο. Δεν ελήφθη υπόψη το ιστορικό και πολιτιστικό υπόβαθρο της εν λόγω κοινωνίας. Οι ηγεμονικές ρυθμίσεις είναι δυνατό να αναδιανέμουν κυριαρχία και συμφέροντα εις βάρος αδύναμων κρατών –επειδή τους το επιτρέπει η δύναμή τους- αλλά δεν μπορούν να επηρεάσουν τη βασική και οντολογικά διαμορφωμένη δομή του κόσμου όπως επίσης δεν μπορεί να αμφισβητηθεί το γεγονός ότι στο εσωτερικό των κυρίαρχων κοινωνιών κοχλάζουν αξιώσεις ελευθερίας - ανεξαρτησίας που τελικά επισκιάζουν όλες τις άλλες πραγματικότητες. Γι αυτό κάθε απόπειρα «εθιμικής νομοπαραγωγής» βασισμένης σε ηγεμονικές μεθόδους που αντίκεινται στην ανεξαρτησία -ελευθερία των μελών του συστήματος κρατών είναι αφενός καταδικασμένη σε αποτυχία και αφετέρου προορισμένη να σωρεύσει αίτια πολέμου που θα προκαλέσουν πολύ περισσότερες και μεγαλύτερες ανθρώπινες καταστροφές¹⁰⁶.

Είναι γεγονός ότι όταν οι ΗΠΑ εισέβαλαν στο Ιράκ δεν έλαβαν σε καμία περίπτωση υπόψιν τους το πολιτισμικό υπόβαθρο της χώρας αυτής και αυτός είναι ένας από τους λόγους εξαιτίας των οποίων το όλο εγχείρημα είχε την έκβαση αυτή. Οι λόγοι που επικαλέστηκε η Αμερική προκειμένου να δικαιολογήσει μια επίθεση η οποία παραβίαζε κατάφορα τους κανόνες του διεθνούς δικαίου δεν είχαν καμία ρεαλιστική βάση. Το εθνικό συμφέρον των ΗΠΑ ήταν η βασική αιτία που την οδήγησε στην παράνομη αυτή επέμβαση. Τα κράτη που συνέπραξαν αλλά και αυτά που αντιτάχθηκαν λειτούργησαν επίσης με όρους εθνικού συμφέροντος. Σύμφωνα με τους κανόνες του διεθνούς δικαίου όταν πραγματικά κινδυνεύει η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια, απαιτείται να εξαντλούνται όλα τα μέσα πριν από τη χρήση βίας, να γίνεται σεβαστή η ακεραιότητα του κράτους εναντίον του οποίου ενδεχομένως να

---

¹⁰⁶ Π.Ήφαιστος, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Διαδρομή, αντικείμενο, περιεχόμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο*, εκδ.Ποιότητα, τέταρτη έκδοση, Αθήνα, 2009, σελ.505

ληφθούν μέτρα, να μην επηρεάζονται οι εσωτερικές καθεστωτικές επιλογές και να μην επικαλούνται ζημιές μεγαλύτερες από τα οφέλη αυτών των μέτρων. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η έκφραση του αγώνα των συλλογικών οντοτήτων να κατοχυρώσουν την αυτονομία και ανεξαρτησία τους έναντι των άλλων οντοτήτων δεν είναι κάτι αφηρημένο, αλλά ισχύει από καταβολής του κόσμου. Επιπλέον γίνεται εμφανές, μέσα από την παραπάνω ανάλυση, ότι οι διεθνείς θεσμοί είναι εξαρτημένες μεταβλητές και ότι η αναποτελεσματικότητα τους οφείλεται στα παρεμβαλλόμενα αίτια πολέμου. Αυτά τα στοιχειώδη και ουσιώδη «επιβάλλει» ο πολιτικός πολιτισμός των διακρατικών σχέσεων.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες αφενός δεν ξεκίνησαν την “εκστρατεία κατά της τρομοκρατίας” για ιδεολογικούς, αμυντικούς ή έστω προληπτικούς λόγους, παρά έπειτα από μακροχρόνιο γεωπολιτικό σχεδιασμό και εφαρμόζοντας καθορισμένη υψηλή στρατηγική, αφετέρου δεν κατόρθωσαν να επιτύχουν τους στόχους τους. Η αντίθεση που παρουσιάζεται μεταξύ της ύπαρξης συγκροτημένης υψηλής στρατηγικής και της αποκόμισης πενιχρών αποτελεσμάτων εξηγείται από το πλήθος αστάθμητων παραγόντων που πάντοτε ελλοχεύουν στις διεθνείς σχέσεις. Οι ΗΠΑ παραμένουν η μόνη υπερδύναμη του μεταψυχροπολεμικού διεθνούς συστήματος, με οικονομική και στρατιωτική ισχύ υπέρτερη οποιασδήποτε άλλης χώρας. Άλλο όμως η επικράτηση σε μία πολεμική σύρραξη και η άσκηση επιρροής σε κυβερνήσεις συμμαχικών ή μη κρατών και άλλο η αλλαγή της αντίληψης που έχουν για σένα οι πληθυσμοί μιας ευρείας γεωγραφικής περιοχής.

Η καθοριστικότερη συνέπεια του πολέμου στο Ιράκ το 2003 είναι η επιδείνωση της εικόνας των Ηνωμένων Πολιτειών σε συμμάχους και μη. Οι μεν σύμμαχοι αντελήφθησαν πως η νυν υπερδύναμη, ελλείψει συναίνεσης, δεν διστάζει να προβεί σε μονομερείς ενέργειες, ακόμη κι όταν αυτές πλήττουν τα συλλογικά συμφέροντα. Χώρες όπως η Γαλλία, η Ισπανία, η Ρωσία και η Κίνα αναζητούν μεγαλύτερη αυτονόμηση από τις ΗΠΑ, σε στρατιωτικό, οικονομικό και τεχνολογικό επίπεδο χωρίς να διαταράξουν φυσικά τις διμερείς διπλωματικές σχέσεις. Απλά δραστηριοποιούνται εντονότερα προς μία νέα κατεύθυνση ισχυροποίησης του διεθνούς τους

ρόλου. Οι δε αντίπαλοι (δηλαδή χώρες που κινδυνεύουν να υποστούν αμερικανική “επέμβαση”, όπως το Ιράν , η Συρία και η Βόρειος Κορέα) επιχειρούν να υιοθετήσουν μια αποτρεπτική στρατηγική , μέσω σύναψης συμμαχιών και προμήθειας/κατασκευής σύγχρονων οπλικών συστημάτων. Τα πυραυλικά και πυρηνικά προγράμματα του Ιράν και της Βορείου Κορέας κινούνται προς αυτή την κατεύθυνση.

Πέρα από τις πολιτικές ηγεσίες τρίτων κρατών , η αρνητική εικόνα των ΗΠΑ διαχέεται και στη διεθνή κοινή γνώμη . Δεν πρόκειται μόνο για τους πολίτες Αραβικών κρατών ή για άτομα που έχουν ασπαστεί τον Ισλαμισμό. Παρόμοια συναισθήματα βιώνουν υπολογίσιμα τμήματα των πληθυσμών των δυτικών κρατών. Σε ορισμένες περιπτώσεις μάλιστα η αγανάκτησή τους στρέφεται και κατά της κυβέρνησης της ίδιας της χώρας . Όχι αδικαιολόγητα , αν αναλογιστεί κανείς αποκαλύψεις που είδαν το φως της δημοσιότητας (όπως η “ενδιάμεση” έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αναφορικά με την παράνομη μεταφορά υπόπτων για τρομοκρατία από αεροπλάνα της CIA μέσω ευρωπαϊκών αεροδρομίων και με την ανοχή των αντίστοιχων κυβερνήσεων).

Ένα επιπλέον πρόβλημα για το μέλλον ενός κράτους όπως το Ιράκ απορρέει από τα μέτρα που υιοθετούνται για την εδραίωση της ειρήνης την επαύριον της επέμβασης . Η σύλληψη των μέτρων είναι προσανατολισμένη στη δημιουργία δημοκρατικών θεσμών σε κοινωνίες που δεν έχουν δημοκρατική παράδοση, ούτε αξιολογούν τη δημοκρατία ως το ανώτερο πολιτικό καθεστώς, όπως έχει επικρατήσει σε επίπεδο διεθνούς νομιμοποίησης . Η κοινωνία του Ιράκ αξιολογεί ως πιο σημαντική την εσωτερική τάξη, με την έννοια της απουσίας βίας μεταξύ των εθνοτήτων , και για αυτό το λόγο ανέχονταν δικτατορικά καθεστώτα , που όμως εξασφάλιζαν την επιθυμητή τάξη¹⁰⁷ . Μπορεί τα μέτρα που υιοθετούνται για την εδραίωση της ειρήνης να

---

¹⁰⁷ Αυτό καταδεικνύεται και από τη σημερινή στάση του Ιράκ στην κρίση της Συρίας. Το Ιράκ – προκειμένου να μην πέσει ο Bashar al-Assad προσπάθησε να παίξει το ρόλο διαμεσολαβητή μεταξύ της Συρίας και του Αραβικού Συνδέσμου μετά από το τηλεσίγραφο του τελευταίου για παύση βιαιότητας εκ μέρους του καθεστώτος του Al-Assad. Η στάση του Ιράκ είναι αυτή καθότι πέρυσι ο ηγέτης του καθεστώτος αυτού συνεργάστηκε με τη Βαγδάτη για την κάμψη των ακραίων ισλαμιστικών οργανώσεων και ομάδων που συνδέονται με την Al-Qaeda. Η πτώση του Al-Assad θα αναζοπωρώσει τη βία εκ μέρους αυτών των εξτρεμιστικών ομάδων. Sam Dagher, *Syria Chaos Worries Iraq*, Wall Street Journal, 26 Nov. 2011

συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των πρακτικών προβλημάτων (πόσιμο νερό, πρόσφυγες κ.α.), αλλά δεν κάνουν τους τοπικούς πληθυσμούς πιο δεκτικούς στις δημοκρατικές ιδέες ούτε να αισθάνονται πιο ασφαλείς στην ίδια τους τη χώρα. Πιθανότητα, υπό ένα άλλο καθεστώς εφαρμοσιμότητας η αποτελεσματικότητά τους να κρινόταν επιτυχής.

Η κατανόηση της οντολογικής ετερότητας και κατ' επέκταση ο σεβασμός στην τοπική κουλτούρα μπορεί να εξασφαλίσει καλύτερα τη στήριξη του τοπικού πληθυσμού και να αποτρέψει την εξάπλωση φαινομένων όπως η ισλαμική τρομοκρατία. Είναι γεγονός πως η καταπίεση, η αυθαίρετη και καταχρηστική χρήση δύναμης, η προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και του θρησκευτικού συναισθήματος, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η κατάφωρη αδικία προκαλούν τη βίαιη αντίδραση ακόμη και του μετριοπαθέστερου ατόμου.

Η μονομερής επέμβαση των ΗΠΑ το 2003 στο Ιράκ, την επαύριον κιάλας της εισβολής, οδήγησε καταρχάς στην εγκαθίδρυση θυλάκων της al-Qaeda στο έδαφος του Ιράκ – λόγος για τον οποίο επιτέθηκαν -καθώς επίσης και στην αποσταθεροποίηση όχι μόνο του εν λόγω κράτους αλλά και της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής.

Γεγονός είναι (αναλύοντας τη σχέση αιτίου και αποτελέσματος) ότι με την επικείμενη αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ (αίτιο), κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί ότι η ένταση θα εξομαλυνθεί, ή η έκρυθμη κατάσταση θα συνεχίσει να υφίσταται / ή σύμφωνα με το χειρότερο σενάριο θα επιδεινωθεί (αποτέλεσμα).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α) Ελληνόγλωσσα

- Ήφαιστος Παναγιώτης, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό . Διαδρομή , αντικείμενο, περιεχόμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο*, εκδ.Ποιότητα, 8^η έκδοση, Αθήνα, 2009
- Ήφαιστος Παναγιώτης, *Ιστορία, Θεωρία και Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων*, εκδ. Ποιότητα, 9^η έκδοση, Αθήνα, 2009
- Ήφαιστος Παναγιώτης, *Οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο επιστημονικής μελέτης στην Ελλάδα και στο εξωτερικό . Διαδρομή , αντικείμενο, περιεχόμενο και γνωσιολογικό υπόβαθρο*, εκδ. Ποιότητα, τέταρτη έκδοση, Αθήνα, 2009
- Θεοδωρόπουλος Γιώργος, *Η αυτοκρατορία σε πόλεμο: Ο κόσμος μετά την 11η Σεπτεμβρίου*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2002
- Κονδύλης Παναγιώτης, *Θεωρία του πολέμου*, εκδ. Θεμέλιο, Αθήνα, 1997
- Καϊρίδης Δημήτρης, *Η Αμερικανική εξωτερική πολιτική και η συντηρητική αντεπανάσταση, ο Μπούς , η Τρομοκρατία , το Ιράκ και το Ισλάμ*, εκδ.Ι.Σιδέρης, 2008
- Μάζης Θ. Ιωάννης, *Η Γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία*, εκδ.Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα, 2008
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*, εκδ.Ποιότητα, 2002
- Χορτάτος Π. Κωνσταντίνος, *Η Αμερικανική επέμβαση εναντίον του Ιράκ τον Μάρτιο του 2003, το διεθνές δίκαιο και το δόγμα της προληπτικής αμύνης*, Εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005
- Χριστοδουλίδης Θ ., Μπουραντώνης Δ., *Ο ΟΗΕ στο κατώφλι της μεταψυχροπολεμικής εποχής*, εκδ.Ι.Σιδέρης, Αθήνα, 1998
- Pascal Boniface, *Οι Πόλεμοι του αύριο*, Εκδόσεις Παπαζήσης, Αθήνα, 2004
- H.Bull, *Η Αναρχη Κοινωνία. Μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*, εκδ.Ποιότητα, Αθήνα, 2001
- Christian English & Frederic Thibaud, *Η ημέρα που σημάδεψε τον 21^ο αιώνα*, Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα 2001
- James Risen, *Εμπόλεμη κατάσταση: Μυστικά και ψέματα της CIA και του Μπους*, Ελληνικά Γράμματα
- Gregor Schollgen, *Η εξωτερική πολιτική της Γερμανίας. Επιστροφή στη διεθνή σκηνή*, επιμέλεια Πάρις Βαρβαρούσης, εκδ. Παπαζήση, 2005

- John Rawls, *Το δίκαιο των λαών*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2002
- Robert Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 2004
- Martin Wight, *Διεθνής Θεωρία, Τα τρία ρεύματα σκέψης*, εκδ. Ποιότητα, Αθήνα, 1998

B) Ξενόγλωσση

- Medeleine Albright, *The mighty and the almighty: reflections on America, God and World Affairs*, Harper Collins Publishers, New York, 2006
- C.Hortatos, *The Respect of Territorial Sovereignty and the Right of Continental Shelf*, 1978
- C.Hortatos, *Nuclear Weapons and International Law*, 1988
- P.M.Gallois, *Le Sang du petrole: Iraq. Essai de Geopolitique*, εκδ. L'Age d'Homme, Λωζάνη, 1996
- Noam Chomsky, *Rogue States. The Rule of Force in World Affairs*, London: Pluto Press, 2000
- Noam Chomsky, *De la guerre comme politique étrangere des Etats-Unis*, traduction de l'anglais & annexes de Frederic Cotton, Preface de Jean Bricmont, Agone Editeur, 2001
- Joschka Fischer, *I am not convinced: the Iraq war and the Red-Green Years*, Kiepenheuer & Witsch, 2011
- Stanley Hoffmann, *Gulliver's Troubles*, New York: McGraw-Hill, 1968
- Samuel Huntington, *Who are we? America's Great Debate*, London, UK, Simon & Schuster, 2005
- Samuel Huntington, *The Soldier and the State*, Cambridge MA: Harvard University Press, 1967
- Samuel Huntington, *American Politics: The promise of Disharmony*, Cambridge MA: Harvard University Press, 1981
- George Kennan, *American Diplomacy*, expanded edition, University of Chicago Press, 1979
- Robert O. Keohane, *Associative American Development, 1776-1860*, in John Gerald Ruggie, ed., *The Antinomies of Interdependence: National Welfare and the International Division of Labor*, New York Columbia University Press, 1983
- M.Ortega, *'The Achilles heel of transatlantic relations'*, ed. G. Lindstrom, *Shift or rift. Assessing US-EU relations after Iraq*, Paris, 2003, Institute for Security Studies.

- Walter Lafeber, *The American Age: United States Foreign Policy at home and abroad since 1750*, New York, Norton, 1989
- H. Leyendecker – R. Rickelman, *Marchands de mort*, Παρίσι, Olivier Orban, 1991
- John J. Mearsheimer, Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and US Foreign Policy*, Farrar, Strauss and Giroux, 2007
- Hans Morgenthau, *Politics among Nations: The struggle for Power and Peace*, New York, NY: Alfred A. Knopf, 1st edition, 1948
- Dexter Perkins, *The American approach to Foreign Policy*, 1962
- John Prados, *Safe for Democracy, The secret Wars of the CIA*, Chicago, IL Ivan R. Dee, 2006
- Aron Raymond, *Paix et Guerre entre les Nations*, Calman-Levy, Paris, 1962, 1984
- Yesid Sayich-Avi Shlaim, *The Cold War and the Middle East*, Oxford, Clarendon Press, 1996
- Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, vol.i, New York: Vintage, 1990
- Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Reading: Addison-Wesley, 1979

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Richard Bernstein – Michael R. Gordon, "Berlin file says Germany's spies aided US in Iraq", *The New York Times*, 2 March 2006
- Monica D. Boer, *9/11 and the Europeanization policy: a critical assessment*, Policy Paper, Notre Europe, 2003
- President Bush News Conference, 39 Weekly Comp. Press. Doc 295,296, Mar.6, 2003
- Chulov, Martin and Pidd, Helen, *Defector admits to WMD lies that triggered Iraq war*, *The Guardian*, 15 Feb. 2011
- Noam Chomsky, "Iraq is a trial run", 2 Apr 2003
- Sam Dagher, *Syria Chaos Worries Iraq*, *Wall Street Journal*, 26 Nov. 2011
- Francois Heisbourg, *Pas de missiles mais des fantassins*, *Le Figaro*, 17 Sept. 2001
- L. Kumins, *Report of Congressional Research Service (CRS)*, 13 Apr. 2005

- Joseph Lepgold, Timothy McKeown, *"Is American Policy Exceptional? An Empirical Analysis"*, Political Science Quarterly, Vol.110, No.3, Autumn 1995
- John J. Mersheimer, *"The false promise of International Institutions, International Security"*, Vol.19 no2, winter 1994/95
- Dana Milbank, *"For Bush, a sense of history and fate, Response to Iraq reflects self-beliefs"*, Wash. Post, March 9, 2003
- Sean Murphy, *"Contemporary Practice of the United States"*, 96 American Journal of International Law.956, 2002
- Joseph S. Nye, Jr, *"U.S power and strategy after Iraq"*, Foreign Affairs, July-August 2003
- Roland Paris, *"Peacebuilding and the limits of Liberal Internationalism"*, International Security, Vol.22, no2 (autumn 1997)
- James.A.Paul, *"Oil in Iraq: the heart of the crisis"*. Global Policy Forum, Dec. 2002
- Julia Preston, *UN Inspector says Iraq Falls Short on Cooperation*, NY Times, Jan. 28 2003
- Keith B. Richburg, *NATO Blocked on Iraq Decision*, Wash.Post, Jan.23,2003
- Eric Schmitt, *"Pentagon Asserts the Main Fighting is Finished in Iraq"*, NY Times, Apr.15, 2003
- Emma Sky, *"Iraq, from surge to sovereignty, winding down the war in Iraq"*, Foreign Affairs, March/April 2011
- Statement of the Atlantic Summit, *A Vision for Iraq and Iraqi People*, 39 Weekly Comp. Press. Doc. 336 , Mar.16, 2003
- *Address to the Nation of Iraq*, 39 Weekly Comp.Press Doc., Mar.17, 2003
- Patric E. Tyler, *"US and British Troops Push into Iraq as Missiles Strike Baghdad Compound"*, NY Times, Mar.21, 2003
- Jamie Wilson, *"Iraq war could cost US over \$2 trillion, says Nobel prize-winning economist"*, The Guardian, Jan. 7, 2006
- Selden Zachary, *"Neoconservatism and the American Mainstream"*, Policy Review, April/May 2004
- Special Report 141, Ιούλιος 2005, US Institute of Peace, *"Turkey and Iraq: the perils (and prospects) of Proximity"*
- *State of the Union Address 1980*, Jan.23, 1980
- *State of the Union Address*, Jan.31, 2006

- Statement of the Atlantic Summit, "A Vision for Iraq and Iraqi People", 39 Weekly Comp. Press. Doc. 336 (Mar.16, 2003)
- Report of the Project for a New American Century, "Iraq: setting the record straight", Απρ.2005
- UN Press Release S 4/S/8600, *Secretary General Says United Nations has duty to Exhaust All Possibilities of Peaceful Settlement Before Resorting to Use of Force*, Feb.10,2003
- Παναγιώτης Ήφαιστος , "Η βία στις διεθνείς σχέσεις", Ημερίδα, 62η επέτειος ΟΗΕ, Πανεπιστήμιο Ινδιανάπολης, 24 Οκτ. 2007
- Ιωάννης Μάζης, "Η Αραβο -ισραηλινή σύγκρουση και η γεωπολιτική της Ανατολικής Μεσογείου στο δεύτερο ήμισυ του 20ου αιώνα"
- Γιάννης Μαρίνος, "Ο κ.Κλίντον ευγνώμων προς την κ.Παπαρήγα ", ΤΟ ΒΗΜΑ, 28 Νοεμβρίου 1999
- Μπόση Μ., "Ορόσημο της Νέας Εποχής", Ελευθεροτυπία, 21 Σεπτεμβρίου 2003
- Θάνος Τριανταφύλλης, *Θεωρίες συνωμοσίας. Απο το Watergate στην 11^η Σεπτεμβρίου και το Ιράκ : ο άγνωστος ρόλος της CIA*, ένθετο απο την εφημερίδα «Αποκαλύψεις», εκδ.ΟΞΥ, 2010
- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, "Η Τουρκία στο 2003. Εσωτερικές και διεθνείς εξελίξεις"

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

www.un.org

<http://news.findlaw.com>

www.nytimes.com

www.cnn.com

www.washingtonpost.com

<http://europe.wsj.com>

www.guardian.co.uk

www.nbc.com

www.jimmycarterlibrary.org

www.whitehouse.gov

www.pewglobal.org

www.ifestos.edu.gr

www.eliamep.gr

www.ekome.gr

www.comw.org/warreport/

www.iraqwararchive.org

www.newamericancentury.org

www.iwar.org

www.whitehouse.gov

<http://eur-lex.europa.eu>

www.cia.gov